

วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน
The Lifestyle of Thai Muslim Working Women

สาละม๊ะ หลงสะเตียะ

Salamah Longsatia

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ วิธีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน
 ผู้เขียน นางสาวสาละม๊ะ หลงสะเดียง
 สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	คณะกรรมการสอบ
..... (ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล)ประธานกรรมการ (พ.อ.ดร.จิรศักดิ์ สุขวัฒนา)
.....กรรมการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	(ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังข์การ)	(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังข์การ)
.....กรรมการ
(ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ)	(ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ)
.....กรรมการ
	(ดร.สุรพงษ์ ยี่มละมัย)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
 (ศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ พงศ์ดารา)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน
ผู้เขียน	นางสาวสาละมัยะ หลงสะเดียง
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ต้องการศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านในปัจจุบันว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลต่อบริบท และเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิม มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นเงื่อนไขสนับสนุน ผลักดัน หรือเปิดทางให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและเงื่อนไขของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน การวิจัยนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Lifestyle) แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในอิสลาม แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในสังคมไทย และผลกระทบจากปัญหาสถานภาพผู้หญิงมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตจากกลุ่มผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านที่มีสถานภาพสมรสแล้ว และมีบุตรอย่างน้อย 1 คน เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมทั้งในบทบาทลูก ภรรยา และมารดาในครอบครัวของคนไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทุกรายมาจำแนกจัดกระทำอย่างมีระบบ โดยอาศัยเนื้อหาสาระจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการแปลความหมายรวมทั้งวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย และโดยภาพรวมของผู้ให้ข้อมูลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนการอ้างอิงด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูล

ผลจากการวิจัยพบว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมของจังหวัดสตูล ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน อันเป็นพื้นที่สาธารณะตั้งแต่เด็กจนถึงวัยรุ่น ที่ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาตั้งแต่การแต่งกาย การประกอบอาชีพ การศึกษา รวมถึงชีวิตครอบครัว ทั้งในบทบาทการเป็นแม่บ้าน ลูกสะใภ้ และภรรยา บทบาทมารดาในครอบครัวมุสลิม ที่มีผลกระทบต่อครอบครัวไทยมุสลิมทั้งคนในครอบครัวที่เป็นผู้ชาย ผู้เป็นลูก ผู้เป็นสามี และผู้เป็นพ่อ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขที่เปิดทาง ผลักดัน และสนับสนุนการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล ได้แก่ การได้รับการคาดหวัง การอบรมสั่งสอน การปลูกฝัง ให้รู้จักหรือเตรียมพร้อมการทำงานตั้งแต่เด็ก การมีบริการ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ร้านซักอบรีด อาหารสำเร็จรูป เป็นต้น รวมถึงความร่วมมือจากสมาชิกในครอบครัวที่มี

การแบ่งงานกันทำ ซึ่งหากผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดิโอจัดการ และบริหารจัดการที่ดีแล้วเงื่อนไขเหล่านี้จะกลายเป็นภาระที่หนักของผู้หญิงไทยมุสลิม

นอกจากนี้บริบทสังคมไทยเองที่มีอาชีพเกิดขึ้นใหม่ เช่น ร้านซักรีด ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย เป็นต้น กลายเป็นสิ่งที่มาชดเชยและสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน และการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน ยังส่งผลทำให้การสร้างระบบคุณค่าทางสังคมของการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม เป็นผู้มีหน้ามีตาในสังคม เป็นหน้าตาของครอบครัว มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ที่แต่เดิมความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีของผู้หญิงไทยมุสลิม นั้นคือความเป็นแม่ศรีเรือนที่อยู่แต่เฉพาะในบ้าน

ผลจากการวิจัยนี้ ทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน อันมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้หญิงไทยมุสลิมเองต้องมีการจัดการและบริหารทั้งในบทบาทลูก ภรรยา สะใภ้ และบทบาทมารดา อันเป็นเงื่อนไขต่อการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล ในงานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะที่สืบเนื่องจากผลการวิจัยควรต้องมีการจัดการขยายขอบเขตการศึกษาไปในบริบทสังคมที่มีการใช้กฎหมายอิสลาม และวิถีชีวิตอิสลาม ที่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มรูปแบบเปรียบเทียบกับบริบททางสังคมที่ใช้กฎหมายทั่วไป เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมในบริบทที่มีความแตกต่างกัน

Thesis Title	The Lifestyle of Thai Muslim Working Women
Author	Salamah Longsatia
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2011

ABSTRACT

This study aimed to investigate the lifestyle of Thai Muslim working women in the present time to see whether the social and cultural changes that had taken place affected the context and were the condition that affected the lifestyle of Thai Muslim women, and whether the changes were the conditions that supported, pushed or opened the way for Thai Muslim women to work outside the home. The objectives of the study were to investigate the context and conditions of Thai Muslim who work outside the home. The concepts about lifestyle of Muslim women, women in Thai society, and effects of problems about the status of women were reviewed. The data were collected through in-depth interviews and observations conducted with married Thai Muslim working women with at least one child so as to understand the lifestyle of Thai Muslim women in the role they played as a child, a wife, and a mother in a family of Thai Muslims in Satun Province. Content analysis was carried out by systematically classifying all the data collected from in-depth interviews. The data were then interpreted and linked with related concepts and theories.

The results of the study revealed that the social and cultural changes in the social context of Satun Province affected the lifestyle of Thai Muslim women working outside the home which was a public space from their childhood to elderly-hood. They had to conduct themselves in accordance with their religious principles from the way they dress to the occupations they took, their education, and family life. Their role as a housewife, a daughter-in-law, a wife, and a mother in a Muslim family affected their Thai Muslim family members who were males, namely son, husband and father. The results of the study showed that the conditions that opened the way, pushed and supported women to work outside the home were: expectations from others, training and teaching they received, and values instilled in them. They were prepared for work from the time they were young as they had to learn to serve and facilitate others. These had prepared them

to do work outside the home such as working in a laundry shop, and selling ready-to-eat foods, etc. Members of the family divided housework among themselves and if Thai Muslim women lacked good management, these conditions would become heavy burdens for them.

Moreover, in Thai social context, new occupations had emerged such as laundry shops and beauty salons, etc. which had become compensations and support for Thai Muslim working women. Working outside the home had created social values for Thai Muslim women giving them a social status, enhancing the family's status, honor, and prestige. In the past, the honor and prestige of Thai Muslim women were their being a good housewife.

This study provided understanding in the lifestyle of Thai Muslim working women that had changed according to the social context that had also changed. Thai Muslim women had to manage their role as a daughter, a wife, a daughter-in-law, and a mother which were the conditions for Thai Muslim working women in Satun Province. From this study, it is recommended that further studies should be conducted with a wider scope of study to cover the social context where Islamic law is used, and Islamic lifestyle that has been fully recognized and compare it with the social context where general law is used in order to gain more understanding about Thai Muslim women in different contexts.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ	(11)
รายการตาราง	(14)
รายการภาพประกอบ	(15)
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
คำถามการวิจัย	2
วัตถุประสงค์	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	4
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Lifestyle)	6
ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิต	7
แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในอิสลาม	8
สถานภาพผู้หญิงในอิสลาม	9
ผู้หญิงมุสลิมภายหลังการแต่งงาน	10
ระบบครอบครัวในอิสลาม	10
โครงสร้างสถาบันครอบครัวในอิสลาม	12
ฐานะของชายและหญิง	13
สถานภาพและบทบาทผู้หญิงในครอบครัว	14
สถานภาพและบทบาทของภรรยา	14
สถานภาพและบทบาทของมารดา	17

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สถานภาพและบทบาทของลูกสะใภ้	20
สถานภาพและบทบาทผู้หญิงทางสังคม	21
ฐานะและความสำคัญทางสังคมของผู้หญิง	21
บทบาทผู้หญิงทางสังคม	23
เงื่อนไขทางสังคมของผู้หญิง	25
แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในสังคมไทย	27
ปัญหาเกณฑ์กำหนดสถานภาพผู้หญิง	28
ปัญหาสถานภาพและบทบาทผู้หญิง	31
ผู้หญิงในระดับสังคม	31
ผู้หญิงในระดับครอบครัว	34
ผู้หญิงกับความเท่าเทียมในสังคม	36
ผู้หญิงกับสังคม	37
ผู้หญิงกับเศรษฐกิจ	38
ผู้หญิงกับครอบครัว	40
ผลกระทบจากปัญหาสถานภาพผู้หญิง	42
ผลกระทบต่อครอบครัว	43
ผลกระทบต่อสังคม	44
กรอบแนวคิดในการวิจัย	44
3. ระเบียบวิธีการวิจัย	47
ผู้ให้ข้อมูลและการเลือกผู้ให้ข้อมูล	47
ผู้ให้ข้อมูลหลัก	47
การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก	48
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
การรวบรวมข้อมูล	57
การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล	58
4 บริบทและวิถีชีวิตผู้หญิงมุสลิมทำงานนอกร้าน	60
ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล	60

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล	63
การแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล	67
เศรษฐกิจที่มีผลต่อวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล	72
วิถีชีวิตตามแนวปฏิบัติของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านกับศาสนาอิสลาม	74
วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลที่ทำงานนอกบ้าน	74
การศึกษาสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิม	80
เศรษฐกิจกับผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน	83
วิถีชีวิตในวัยเด็กของผู้หญิงไทยมุสลิมในบริบททางสังคมสตูล	84
ชีวิตครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน	87
บทบาทแม่บ้านกับการทำงานบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม	87
บทบาทลูกสะใภ้และภรรยาในครอบครัวไทยมุสลิม	90
บทบาทมารดาในครอบครัวไทยมุสลิม	95
ผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมไทย	97
การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมกับครอบครัวในบริบทสังคมไทย	99
ผู้หญิงมุสลิมกับนิยามความเท่าเทียมในสังคมไทย	103
ผู้หญิงกับสังคม	103
ผู้หญิงกับเศรษฐกิจ	105
ผู้หญิงกับครอบครัว	106
ผลกระทบจากปัญหาสถานภาพผู้หญิงไทยมุสลิม	107
ผลกระทบต่อครอบครัว	108
ผลกระทบต่อสังคม	111
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	113
บทสรุป	113
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	115
บรรณานุกรม	116
ภาคผนวก	126
ประวัติผู้เขียน	129

รายการตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก	49
2	ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลทั่วไป	56
3	ตัวอย่างการเปรียบเทียบภาษามลายูกลางกับภาษามลายูไทรบุรี	64

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	อธิบายกรอบแนวคิดในการวิจัย	46
2	แผนที่แสดง อำเภอต่างๆ ในจังหวัดสตูลและจังหวัดใกล้เคียง	62
3	แผนที่แสดง อำเภอต่างๆ ในจังหวัดสตูล	62
4	ผ้าคลุมสีสันสวยงามตามสมัยนิยม	67
5	แม่ค้าในตลาดกานะ จังหวัดสตูล ทุกๆวันพฤหัสบดี	70
6	การแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลที่เน้นความสะดวกในการจับจี	71
7	สีสันเสื้อผ้าชุดทำงานของผู้หญิงไทยมุสลิม	71

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมเสรีส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเปลี่ยนแปลง และแตกต่างจากในอดีต การให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ ในชีวิตส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในครอบครัว (สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช 2538, 45) การทำงานบ้านของผู้หญิงถือว่าไม่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจเนื่องจากไม่มีผลตอบแทนเป็นรายได้ ถึงแม้งานบ้านที่ทำนั้นมีผลต่อการลดรายจ่ายและเพิ่มคุณค่าต่อการใช้ชีวิตครอบครัว แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้หญิงเริ่มมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงบทบาทของตัวเองโดยการออกไปทำงานนอกบ้านและเข้าไปมีบทบาทในสังคมมากขึ้น ทำให้เกิดการยอมรับบทบาทผู้หญิงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับครอบครัวและสังคม เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงนั้นเกิดจากสังคมเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น ผู้หญิงจึงมีโอกาสดำเนินงานนอกบ้านตามความรู้และความสามารถเพื่อหารายได้ด้วยตนเอง ครอบครัวจึงมีรายได้มากกว่าการที่ต้องพึ่งพาผู้ชายในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว ความสามารถในการหารายได้สู่ครอบครัวส่งผลให้สถานภาพของผู้หญิงเองได้รับการยอมรับมากขึ้น มีสิทธิ์ ในการตัดสินใจเกี่ยวกับครอบครัวเท่าเทียมผู้ชายในหลายด้านและรวมไปถึงการมีสถานภาพที่ดี และมีโอกาสรับบทบาทหน้าที่สำคัญทางสังคมด้วย

แม้ผู้หญิงจะมีบทบาทในสังคม และสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้มากเพียงใด แต่บทบาทในหน้าที่ภรรยาและแม่ ผู้หญิงยังคงต้องปฏิบัติเช่นเดิม ซึ่งแสดงถึงภาระหน้าที่ที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบมีมากขึ้นกว่าเท่าตัว ทั้งในส่วนที่เป็นการทำงานนอกบ้าน และงานในบ้าน อันเป็นสิ่งที่ผู้หญิงจำเป็นต้องผสมผสานบทบาททั้งสองให้เกิดความสมดุล เพื่อให้ครอบครัว และสังคมสามารถขับเคลื่อนไปได้พร้อมๆ กัน อย่างมีประสิทธิภาพ (จัตติยา วรรณสูตร 2519, 3) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ของผู้หญิงในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวกับการที่ผู้หญิงมีบทบาทหลายอย่างทับซ้อนในเวลาเดียวกัน และแต่ละบทบาทล้วนถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สังคมได้กำหนดไว้ หากบทบาทเหล่านั้นขาดความสมดุล จะมีผลทำให้ผู้หญิงเองเกิดความเครียดต่อการดำรงรักษาความสมดุลของบทบาทเหล่านั้น

ศุกัญญา บุญตานนท์ (2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางบทบาทของผู้หญิงแต่งงานที่ทำงานนอกบ้าน และแนวทางแก้ปัญหา พบว่า ผู้หญิงมีความผูกพันเชิงอาชีพสูง เมื่อเผชิญความขัดแย้งทางบทบาทจะเกิดความละเลาะลงในการทำตามความคาดหวัง ทางบทบาทเชิงอาชีพให้ได้สมบูรณ์ หรือจะทำตามความคาดหวังทางบทบาทเชิงครอบครัว ทางออกที่เหมาะสมจึงเป็นการทำงานหนักเพื่อให้ความคาดหวังที่มีลุล่วงไปได้ด้วยดี ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายนักที่ผู้หญิงจะสามารถแสดงบทบาทได้เต็มที่ในทุกบทบาทในเวลาเดียวกันโดยปราศจากความสับสนในจิตใจ อันเกิดจากความต้องการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ในทุกบทบาทที่สังคมได้คาดหวัง

จากเงื่อนไขปัจจัยหลายด้านทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้งกันด้านการออกทำงานนอกบ้าน ปัจจุบันพบว่า อัตราการออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงแต่ละปีสูงขึ้น ดังข้อมูลโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรระหว่าง พ.ศ.2550-2552 ในจังหวัดสตูลพบว่า มีอัตรากำลังแรงงานผู้หญิงทำงานนอกบ้านในปี 2550 จำนวน 64,186 คน ในปี พ.ศ.2551 จำนวน 64,687 คน และในปี พ.ศ.2552 จำนวน 66,622 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2552) จากข้อมูลดังกล่าว สังเกตได้ว่าอัตรากำลังแรงงานของผู้หญิงนั้นมีแนวโน้มสูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามอัตราการทำงานบ้านของผู้ชายเพิ่มขึ้นเช่นกัน ในระหว่างปี พ.ศ.2550-2552 ในจังหวัดสตูลมีอัตราการทำงานบ้านของผู้ชายในปี พ.ศ.2550 จำนวน 261 คน ในปีพ.ศ.2551 จำนวน 318 คน และในปี พ.ศ.2552 จำนวน 593 คน จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า บทบาทหน้าที่ที่ถูกคาดหวังในสังคมต่อสถานภาพและบทบาทผู้หญิงนั้นมีการเปลี่ยนแปลงและผลจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในสังคมไทย ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อผู้หญิงไทยศาสนาพุทธ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิมเช่นกัน ส่งผลให้ในพื้นที่สาธารณะในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้หญิงไทยมุสลิมเป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่มีการขับเคลื่อนสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อออกทำงานนอกบ้าน ปรากฏการณ์นี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงบริบทและเงื่อนไขของผู้หญิงไทยมุสลิมที่จะนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมกับผู้หญิงมุสลิมในสังคมปัจจุบัน

คำถามการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลต่อบริบทและเป็นเงื่อนไขหรือส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุน ผลักดัน เปิดทางให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบริบทและเงื่อนไขของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยนี้สามารถเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน อันจะเป็นแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการทำงานนอกร้านของกลุ่มผู้หญิงไทยมุสลิมเพื่อนำสู่การอธิบายและเป็นข้อมูลต่อผู้ค้นคว้า และผู้สนใจในโอกาสต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้สนใจศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน โดยศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมที่ส่งผลต่อการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิม และเพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้หญิงไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัวในจังหวัดสตูล และในปัจจุบันมีการออกทำงานนอกร้าน โดยเลือกผู้หญิงมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน โดยได้รับการผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนจากครอบครัว มีสถานภาพสมรสแล้ว และมีบุตรอย่างน้อย 1 คน

ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาที่ต้องการศึกษาในครั้งนี้ ครอบคลุมประเด็นสาระต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลคือ ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลครอบครัว อาชีพ ลักษณะการถูกอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว และฐานะทางสังคม เศรษฐกิจของครอบครัว

การอ้างอิง อัลหะดีษ สิ่งที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ครอบคลุมทั้งคำพูด การกระทำ การยอมรับ การเงิบ คุณลักษณะ ตลอดจนชีวประวัติของท่าน โดยใช้สัญลักษณ์ (...) เพื่อการแยกข้อแตกต่างระหว่างการอ้างอิงทั่วไป กับการอ้างอิงด้วยอัลหะดีษ เช่น ((อาบูดาวัูด 1875)) เป็นต้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้านผ่านบริบทและเงื่อนไขทางสังคม โดยการวิจัยนี้มองว่า บริบท และเงื่อนไขทางสังคมมีส่วนที่จะผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกร้าน ผู้วิจัยนำแนวคิดต่างๆ มาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Lifestyle)

“วิถีชีวิต” (Lifestyle) เป็นเรื่องที่คนทั่วไปในสังคมสามารถเข้าใจ และสามารถอธิบายแบบทั่วไปได้ว่าเป็น รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมทุกรูปแบบเกิดขึ้นตามบริบทสังคม หรือสามารถแยกความแตกต่างเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์จากศาสนา พื้นที่อยู่อาศัย การทำงาน เป็นต้น ซึ่งคำว่า วิถีชีวิต เมื่อพิจารณาความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 โดยอิงกับความหมายคำว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ ส่วนในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553 ฉบับราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอน 69 ก หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จริตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชน และสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ ตั้งสม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ อย่างสันติสุข และยั่งยืน แต่สำหรับความหมายทางวิชาการ ได้มีผู้กล่าวถึงไว้ในงานเขียน หรือผลงานวิชาการต่างๆ ทั้งในงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งความหมายก็แตกต่างกันตามจุดประสงค์ และบริบทของการศึกษานั้น เช่น ฮาเฟนและฟรานด์เสน (Hafen & Frandsen 1981) และซิงเกอร์ (Singer 1982, 303) ให้ความหมายคล้ายกันว่า วิถีชีวิตเป็นหนทางของการดำเนินชีวิต หรือเป็นการกระทำที่บุคคลประพฤติปฏิบัติในกิจวัตรประจำวัน นอกจากนี้ นักวิชาการหลายท่านยังมองว่าวิถีชีวิตมีความหมายในเชิงวัฒนธรรมโดยชี้ว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรม คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมต่างๆ เป็นผลมาจากการมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน (งามพิศ สัตย์สวณ 2543, 35) สอดคล้องกับ ฟิรนูช ธนอมพล (2543, 11) ที่สรุปว่า วัฒนธรรมก็คือวิถีชีวิต ซึ่งหมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตทุกด้านของคนทั้งหมด ในสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ทุกอย่างทั้งหมดทั้งสิ้น นับตั้งแต่ วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความหมาย วิธีการจราจร และขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตลอดจนวิถี

แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต ทั้งเครื่องมือ เครื่องใช้ หรือวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการเหล่านั้น ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่ผู้คนที่ได้สร้างขึ้น และมีการถ่ายทอดสืบสานต่อกันมาสู่การดำเนินชีวิต กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมทุกรูปแบบ เกิดขึ้นตามบริบทสังคมนั้นๆ หรือสามารถแยกความแตกต่างเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์จากพื้นฐานครอบครัว ศาสนา พื้นที่อยู่อาศัย การทำงาน เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิต

การมองวิถีชีวิตเป็นสี่ส้นแห่งการใช้ชีวิตในแต่ละพื้นที่สังคม หรือการพยายามเข้าใจความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ นับเป็นความรู้ที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม การเกิดความหลากหลายด้านความคิด ความเชื่อ การใช้ภาษาหรือวิถีชีวิตแตกต่างกัน อานนท์ อาภาภิรมย์ (2516 อ้างในนันทพร ศรีสุทระ 2544) กล่าวว่า การที่สมาชิกของสังคมหนึ่งๆ มีความคิด หรือวิถีชีวิตที่แตกต่างจากสมาชิกของสังคมอื่น เป็นผลมาจากการเรียนรู้ซึ่งรวมเรียกว่าวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมในแง่นี้ไม่ใช่ประเพณีต่างๆ เท่านั้น แต่เป็นความคิดวิถีทาง และแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา มีการเรียนรู้ และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ ความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอันเกิดจากการคิดการกระทำของคนในชุมชน นอกจากนี้ นักวิชาการหลายท่านได้ให้มุมมองว่า การที่คนแต่ละสังคมมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ลักษณะภูมิประเทศ การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ และลักษณะส่วนบุคคล (ขนิษฐา นาคะ 2542,44 ; พิรณัฐ ถนอมพล 2543; สุทธิดา ไชยชาวงษ์ 2543 และ Bruhn 1988, 71-73 อ้างในอัจฉรา จังพานิช 2541, 10) ดังนั้นจึงสรุปว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต คือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสังคม วัฒนธรรม และตัวบุคคล

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ บุคคล สถานที่ทำงาน ที่อยู่อาศัย เป็นต้น เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนวิถีชีวิตก็เปลี่ยนไปด้วย เช่น จำนวนการสนทนาของชาวเหนือที่ภาษาการพูดมีสำนวนเบา เสียงนุ่ม เน้นคำพูดที่ไพเราะ ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวเหนือ มีการสนทนาด้วยสำนวนที่ไพเราะ เสียงเบา เสียงนุ่ม เป็นส่วนใหญ่ หรือวิถีชีวิตของชาวสวนยางที่การทำสวนยางของชาวสวนยางก็เปลี่ยนไปตามสภาพอากาศ ฤดูฝนกรีดยางไม่ได้ หรือฤดูร้อนเข้าช่วงผลัดใบเป็นช่วงที่ต้องหยุดกรีดยางเพื่อพักหน้ายาง วิถีชีวิตจะเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ คำฉ้วน นวลสนอง (2538) ที่ศึกษาถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมในภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า ผลที่เกิดจาก

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีส่วนทำให้ประชาชนเปลี่ยนวิถีชีวิต จากการเป็นอยู่แบบเรียบง่ายไปสู่ การนิยมความสะดวกสบาย ฟุ่มเฟือย และมีความนิยมวัตถุมากขึ้น

ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่บุคคลในสังคมนั้นยึดถือปฏิบัติต่อกัน มาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้บุคคลเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้นจากสิ่งที่เห็น หรือ รับรู้มา มีการปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตตามกฎระเบียบ และวัฒนธรรมของสังคมนั้น เช่น ชาวไทยมุสลิม ก็เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมของชาวมุสลิม ขณะที่ชาวไทยพุทธก็เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมของชาวพุทธ วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยพุทธก็แตกต่างกัน ปัจจัยด้านวัฒนธรรม สังคม จึงเป็นตัวกำหนด วิถีชีวิตของบุคคลในสังคมนั้นๆ ด้วย (จรรยา เจตนาสมบุญ 2552, 13)

ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลไม่ว่าคนจะอยู่ในกลุ่มที่มีอิทธิพลมากเท่าไร มีสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมอันแรงกล้าเพียงใด หากขาดซึ่งความเป็นตัวตน ไม่มีค่านิยม หรือทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ แล้ว คนก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลอื่นๆ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส รายได้ ฯลฯ ล้วนมีส่วนส่งเสริมให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน (Orem 1991, 136-138)

ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นตัวกำหนดทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง เมื่อทุกคนเกิดมาวิถีชีวิตเริ่มต้นที่บ้าน สังคมของบ้านก็จะปลูกฝังแนวคิด ความเชื่อ การยึดถือปฏิบัติ ต่างๆ ใ้กับเรา วิถีชีวิตก็เป็นไปตามการเรียนรู้ที่ได้รับมาจากครอบครัว เมื่อโตขึ้นไปโรงเรียน และเผชิญ กับโลกภายนอกบ้าน ในสังคมนอกบ้านก็เช่นกัน เราได้เรียนรู้ พัฒนาแนวคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ ต่างๆ จากครู เพื่อน และบุคคลอื่นในสังคมวิถีชีวิตก็จะถูกปรับเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์ของเรา กับสิ่งแวดล้อมและสังคมนอกตัวที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวิถีชีวิตของคนเกิดจาก การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก และ ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว ลักษณะครอบครัว กลุ่มเพื่อน สังคมและวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในอิสลาม

ผู้หญิงในอิสลามเหมือนกันกับผู้ชายในด้านการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ ผู้หญิง ถูกสั่งให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ชายภายใต้ข้อบังคับใช้ต่างๆ อย่างครบถ้วน เช่น การละหมาด การแจกจ่ายชะกาต (บริจาคทานบังคับ) การถือศีลอด การทำหัจญ์ เป็นต้น เว้นแต่ที่อัลลอฮ์ทรงยกเว้น บางสิ่งที่ได้บัญญัติไว้ เช่น การอนุญาตให้ไม่ต้องละหมาดหรือถือศีลอดในยามที่ผู้หญิงมีประจำเดือน หรือมีเลือดหลังคลอด แล้วผู้หญิงก็ต้องชดใช้มันเมื่อใดที่เธอพ้นช่วงดังกล่าวไป เป็นต้น การปฏิบัติ

ต่อผู้หญิงในลักษณะนี้ไม่มีจุดประสงค์อันใดนอกจากเพื่อเคารพ และยอมรับสภาพร่างกายและจิตใจของเธอในยามที่เธอมีประจำเดือนหรือหลังคลอดบุตรใหม่ๆ นั่นเอง และผู้หญิงจะเท่าเทียมผู้ชายในด้านผลบุญ และการได้รับโทษในโลกนี้และโลกหน้า

สถานภาพผู้หญิงในอิสลาม

สถานภาพผู้หญิงมุสลิมอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่เชื่อว่าเป็นสิ่งทรงสร้างอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้า (เอกองค์อัลลอฮ์) พระองค์ได้ประทานลักษณะอันสมบูรณ์ที่สุดให้แก่ผู้หญิง โดยให้มีความสอดคล้องกับผู้ชาย ซึ่งเป็นสิ่งทรงสร้างที่ถูกบังเกิดขึ้นมาเพื่อเป็นคู่ของมันและกัน ร่วมกันทำหน้าที่ตามพระบัญชาแห่ง พระองค์ดัง โองการอัลกรุอ่านความว่า “มนุษย์เอ๋ย! จงสำรวมตนต่อพระผู้อภิบาลของสุเจ้าผู้ได้ทรงบังเกิดสุเจ้าจากอินทรีหนึ่ง และได้ทรงบังเกิดคู่ครองของมันจากอินทรีเดียวกันนั้น” (4, 1) โองการดังกล่าวบ่งว่าผู้ชาย และผู้หญิงมีกำเนิด และแก่นสารอย่างเดียวกัน และถูกสร้างขึ้นมาเพื่อกันและกัน ด้วยคุณลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้หญิงที่ถูกสร้างขึ้นมาให้แตกต่างกับบุรุษทั้งทางด้านพื้นฐานแห่งเพศ ตลอดจนทางด้านอารมณ์ เป็นเหตุให้ผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิและหน้าที่เฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคุณค่าและความสำคัญของความเป็นมนุษย์ระหว่างทั้งสองเพศจะแตกต่างกันไปด้วย (ปริญญารณ กิจบรรทัด 2546, 33) เพราะธรรมชาติทางด้านร่างกายของผู้หญิงนั้นประกอบด้วยโครงสร้างชนิดต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ตลอดจนให้ความอบอุ่นเลี้ยงดูทารก และบุคลิกลักษณะเฉพาะแห่งหญิงที่มีความอ่อนโยนและมีความเหมาะสมต่อการเป็นที่พิทักษ์ใจแก่ผู้ชาย ดัง โองการอัลกรุอ่านความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์ คือ ทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้าเอง เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนางและทรงให้มีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า แท้จริงในการนี้แน่นอนย่อมเป็นสัญญาณแก่หมู่ชนผู้ใคร่ครวญ” (30,21) ซึ่งบทบาททั้งสองของผู้หญิงนี้ถือได้ว่ามีความสอดคล้องอย่างสำคัญกับธรรมชาติแห่งผู้หญิงเอง และวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์

สำหรับสถานภาพผู้หญิงมุสลิมทางสังคมนั้น มีนักปราชญ์ในอิสลามกล่าวไว้ว่า “บรรดาผู้หญิงนั้นอุปมาดั่งเสาของประเทศ หากว่าผู้หญิงในประเทศหนึ่งๆ นั้นเสียหาย แน่นอนประเทศนั้นๆ ก็จะเสียหายเช่นกันและหากว่าผู้หญิงในประเทศหนึ่งๆ นั้นดี แน่นอนประเทศนั้นก็ดีขึ้นไปด้วย” (มุฮัมมัด มุสโตฟา ม.ป.ป, 1-3) จึงกล่าวได้ว่าผู้หญิงที่ดีตามหลักการอิสลามนั้นจะต้องมีความตระหนักถึงศีลธรรมและมีบทบาทที่ใหญ่หลวงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวผู้หญิงจึงถูกเรียกร้องให้มีความพร้อมทั้งด้านหลักศรัทธาอันมั่นคง (อีมาน) และวิชาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ความรู้อันจะยกระดับและฐานะของผู้หญิงทั้งหลาย ดังโองการอัลกุรอานความว่า “อัลลอฮ์จะทรงยกระดับของบรรดาผู้ศรัทธาและบรรดาผู้ที่ได้รับความรู้หลายชั้น” (58, 11) ดังนั้นผู้หญิงจึงจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองเพราะแท้จริงแล้วบทบาทของวิชาความรู้ต่างๆ นั้นมีผลอย่างสำคัญต่ออุปนิสัยและบุคลิกภาพของบรรดาผู้หญิง ทั้งนี้เนื่องจากผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในครอบครัวอันเป็นพื้นฐานของระบบโครงสร้างของสังคม โดยผู้หญิง คือ ผู้ที่ใกล้ชิด และดูแลอบรมลูก จึงจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องมีวิชาความรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งแน่นอน เพื่อสามารถอบรมเลี้ยงดูลูกทั้งชายและหญิงด้วยจริยธรรมอันสูงส่ง สามารถชี้แนะแนวทางที่เที่ยงตรงอันจะนำมาซึ่งผลที่ดีแก่ลูกทั้งโลกปัจจุบัน (คุนยา) และ โลกหน้า (อาคิเราะห์)

ผู้หญิงมุสลิมภายหลังการแต่งงาน

สถานภาพผู้หญิงในอิสลามที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งต่างๆ ได้ถูกจัดวางอย่างเหมาะสมกับสภาพและความสามารถทางธรรมชาติของตัวผู้หญิงด้วยฐานะอันสูงส่ง และทรงเกียรติยิ่ง โดยเฉพาะสถานภาพภายหลังการแต่งงานที่ผู้หญิงได้รับการยกย่องเป็นพิเศษถึงบทบาทสำคัญ และภารกิจที่ยิ่งใหญ่ในฐานะภรรยาและมารดาผู้ซึ่งเปรียบเสมือนราชินีแห่งบ้าน อันทรงอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสมาชิกในครอบครัว กล่าวได้ว่าสถานภาพและบทบาทสำคัญดังกล่าวของผู้หญิงนั้นถือเป็นบทบัญญัติอันเป็นแนวทางที่พระเจ้าเป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดให้แก่ผู้หญิงมุสลิมภายหลังการแต่งงาน และเพื่อเป็นการแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์ ผู้หญิงจึงควรศึกษาให้เข้าใจถึงสถานภาพและบทบาทตลอดจนคุณค่าความสำคัญของตนเองอย่างถ่องแท้ พร้อมทั้งยึดมั่นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงโดยไม่หลงไหลไปกับกระแสใหม่ๆ แห่งสังคมภายนอก ทั้งนี้ก็เพื่อความมีชีวิตที่ดีของผู้หญิงเองและสังคมโดยรวม (ปริญญากรณ์ กิจบรรทัด 2546, 34) การศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทผู้หญิงมุสลิมภายหลังแต่งงานเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและมีความสำคัญยิ่ง จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงในส่วนหนึ่งของระบบครอบครัวอิสลามเป็นการปูพื้นฐานในการนำไปสู่ความเข้าใจสถานภาพและบทบาทผู้หญิงมุสลิมภายหลังการแต่งงานเป็นลำดับต่อไป

ระบบครอบครัวในอิสลาม

สำหรับอิสลาม ครอบครัว เป็นสถาบันที่เกิดจากเจตนารมณ์ของพระเจ้าเป็นเจ้าตามความเชื่อ คือองค์อัลลอฮ์ที่ทรงกำหนดขึ้นมาควบคู่กับการสร้างมนุษย์ พร้อมกันนี้พระองค์ก็ได้วางรูปแบบ และกฎเกณฑ์บางส่วนของกรดำรงชีวิตครอบครัวที่ถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับ

ธรรมชาติของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการนำพาชีวิตตนไปสู่เป้าหมายที่พระองค์ได้ทรงกำหนดไว้ (อารง สุทธศาสตร์ 2543, 125) ที่มาของความเชื่อดังกล่าวมีสาเหตุจากคำสั่งดั้งเดิมขององค์อธิการอำนาจว่า “มนุษย์เอ๋ย จงสำรวมตนต่อพระผู้อภิบาลของสุเจ้าผู้ได้ทรงบังเกิดสุเจ้าจากอินทรีย์หนึ่ง และได้ทรงบังเกิดคุ้มครองของมันจากอินทรีย์เดียวกันนั้น และได้ทรงแพร่ชายุ้งจำนวนมากมายจาก (ชีวิต) ทั้งสองนั้น และจงสำรวมตนต่ออัลลอฮ์พระผู้ซึ่งสุเจ้าต่างอ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิต่อกัน และจงรักษาความสัมพันธ์ทางเครือญาติแท้จริงอัลลอฮ์ทรงเฝ้าสุเจ้าเสมอ” (4, 1) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสถาบันครอบครัวในอิสลามนั้น มีจุดกำเนิดบนรากฐานอันมั่นคงของศรัทธา มีศาสนาทิ้งหลายเป็นแบบอย่าง โดยในยุคนี้มีท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ทรงเป็นแบบอย่างอันสมบูรณ์ที่มุสลิมพึงปฏิบัติตาม และสามารถแสวงหาเรื่องราวทางชีวิตจากชีวิตตัวอย่างนี้ได้ ในทุกแง่มุมนับตั้งแต่ชีวิตส่วนตัวไปจนกระทั่งถึงชีวิตในทางสังคม (คุรซีด อะหมัด 2540, 26) ระบบครอบครัวเป็นรากฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์เพื่อตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และสังคม โดยเริ่มจากการดำเนินชีวิตร่วมกันของชายและหญิงบนข้อผูกมัดทางสายเลือด และความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน อันนำมาซึ่งความหวังรวมกันในชีวิต และหน้าที่ตามบทบัญญัติทางศาสนาเพื่อชีวิตครอบครัวที่มั่นคง (ฮัมมุดะฮ อับดุลอาญีย์ 2542) กล่าวได้ว่าอิสลามให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตครอบครัวตลอดจนขอบข่ายสิทธิและหน้าที่ทั้งหลายเพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของชีวิตครอบครัวไว้อย่างครอบคลุมในทุกแง่มุมของชีวิตมนุษย์

จุดมุ่งหมายและหน้าที่ของครอบครัวเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ในระบบอิสลามนั้นคือ การสำนึกในการเป็นตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์ ในการดำรงชีวิตบนโลกนี้ โดยการแสวงหาแนวทางที่ดีที่สุดเพื่อการเป็นตัวแทนที่ประสบความสำเร็จ (สุยมพร รัตนวิทย์ 2533, 42) ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ถือเป็นภาระรับผิดชอบที่ถือเป็นกรอบล้อมรอบวิถีชีวิต จึงจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีความพร้อมทั้งด้านพื้นฐานทางร่างกาย และจิตใจเพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ลุล่วงด้วยดี อิสลามได้กำหนดให้ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการเสริมสร้างให้รากฐานชีวิตมนุษย์มีความมั่นคงและเอื้ออำนวยให้มนุษย์สามารถดำรงรักษาหน้าที่ของปัจเจกบุคคล และในสังคมได้อย่างบรรลุผลตามเป้าประสงค์ที่อิสลามกำหนด ซึ่งจุดมุ่งหมายของครอบครัวดังกล่าวดำเนินไปเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายของชีวิตมนุษย์อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้เองหน้าที่ของครอบครัวในอิสลามจึงถูกกำหนดเอาไว้อย่างสอดคล้องและครอบคลุมในทุกแง่มุมที่สร้างสรรค์ของชีวิตมนุษย์ ดังที่มีปรากฏในอิสลามนั้น สามารถสรุปได้เป็นหลักสำคัญ 7 ประการ (คุรซีด อะหมัด 2540, 41) (1) การดำรงรักษามนุษยชาติ (2) การรักษาศีลธรรม (3) ความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ (4) การอบรมให้รู้จักระเบียบของสังคมและการปลูกฝังค่านิยม (5) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (6) การขยายความสัมพันธ์

ระหว่างบุคคลและเสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีกันขึ้นในสังคม (7) การจงใจให้เกิดความเพียรและการอุทิศตน

โครงสร้างสถาบันครอบครัวในอิสลาม

สังคมอิสลามตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงของระบบครอบครัวที่มีความผูกพันทางสายเลือดและเครือญาติ โดยมีลักษณะโครงสร้างที่สำคัญ 2 ประการ

ประการแรก ระบบครอบครัวอิสลามมีลักษณะที่เรียกว่า ครอบครัวขยาย เนื่องจากจำนวนของบุคคลที่ประกอบด้วย 3 กลุ่ม นั่นคือ กลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกันมากที่สุด ได้แก่ สามีภรรยา ลูกๆ พ่อแม่ของสามีภรรยาที่อาศัยอยู่ด้วย คนใช้ และอีกกลุ่มที่เป็นแกนกลางของครอบครัว ได้แก่ ญาติๆ ผู้ที่มีสิทธิต่อกันเป็นพิเศษ สำหรับบุคคลประการที่สอง กลุ่มนี้จัดเป็นแกนกลางของครอบครัวมีสิทธิได้ประโยชน์ในทรัพย์สินสมบัติและเป็นผู้ร่วมรับมรดกในฐานะทายาทลำดับแรก สิ่งสำคัญคือ คนเหล่านี้คือ ผู้ต้องห้ามแต่งงานกัน ซึ่งหลักการนี้เสริมสร้างให้เกิดกลุ่มบุคคลที่มีการร่วมทุกข์ร่วมสุขมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันอันเกิดจากสัมพันธ์ภาพการร่วมสายโลหิต การเกี่ยวข้อกันโดยการแต่งงาน และการเป็นแม่นม สำหรับกลุ่มสุดท้าย คือ ญาติในวงกว้างที่นอกเหนือจากญาติกลุ่มแรกจัดอยู่ในวงนอกของครอบครัว แต่ก็มีสิทธิและหน้าที่เช่นกัน (คุรซีด อะหมัด 2540, 68) เพราะอิสลามต้องการสร้างบรรยากาศทางสังคมที่มีขอบเขตกว้างขวางไปในวงศาความญาติ และต้องการให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างจริงจัง

ระบบครอบครัวขยายในอิสลาม เป็นผลสืบเนื่องมาจากบทบัญญัติที่เน้นหนักในการให้มุสลิมรักษาความสัมพันธ์กับเครือญาติอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง โดยเฉพาะ บิดามารดาเป็นผู้ที่คู่ควรแก่การได้รับการดูแล และเลี้ยงดูอย่างดีที่สุด ดังโองการอัลกุรอานความว่า "และพระเจ้าของเจ้าบัญชาว่าพวกเจ้าอย่าเคารพสักคิผู้ใดนอกจากพระองค์เท่านั้น และจงทำดีต่อบิดามารดา เมื่อผู้ใดในทั้งสอง หรือทั้งสองบรรดผู้วิญชราอยู่กับเจ้า ดังนั้นอย่ากล่าวแก่ทั้งสองว่า อุฟ (คำที่แสดงออกถึงความไม่พอใจ) และอย่าขู่เข็ญท่านทั้งสอง และจงพูดแก่ท่านทั้งสองด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน" (17, 23-24) และในส่วนของปฏิบัติต่อญาตินั้น ท่านศาสดาก็ได้เน้นว่าเป็นคุณความดีที่สุดอย่างหนึ่งดังโองการอัลกุรอานความว่า "เขาทั้งหลาย (มุสลิมบางคน) ถามเจ้า (มุฮัมมัด) อันใดที่พวกเขาควรต้องจ่าย (จำนวนสักเท่าใดในการป้องกันศัตรู) จงกล่าวเถิด อันใดที่สูเจ้าใช้จ่ายจากสมบัตินั้น (แรกที่เดียว) สำหรับพ่อแม่ และญาติสนิท และเด็กกำพร้า (ที่บิดาหรือบิดามารดาตาย) และผู้ขัดสน และผู้เดินทาง และความดีอันใดที่สูเจ้าประกอบดังนั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อันนั้น" (2, 215)

นอกจากนี้สมาชิกทุกคนในครอบครัวยังรวมกันแสดงบทบาทที่เหมาะสม เพื่อตอบสนองต่อความมั่นคงในทุกด้านของครอบครัว ด้วยระบบอิสลามที่ครอบคลุมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง และแข็งแกร่งให้กับระบบครอบครัวและสังคมอิสลาม ดังนี้ (1) ระบบการเลี้ยงดูอิสลามได้กำหนดให้การเกื้อกูลครอบครัวเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของสามี ถึงแม้ภรรยาจะมีความสามารถในการเลี้ยงดูตนเองได้ก็ตามและยังรวมถึงบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวที่จำเป็นต้องรับผิดชอบ เช่น ผู้ชราและเด็กกำพร้า (2) ระบบบริจาค อิสลามได้เน้นการใช้จ่ายเพื่อสายสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นพิเศษ โดยครอบครัวที่มีฐานะจะต้องให้ความช่วยเหลือและบริจาคให้แก่ญาติพี่น้องที่ยากจนก่อนคนอื่น (3) ระบบมรดก กฎหมายมรดกที่อิสลามกำหนดไว้ได้ขยายออกไปถึงเครือญาติคนอื่นๆ ด้วย เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติทั้งฝ่ายชาย พ่อและแม่ ทุกคนมีสิทธิได้รับมรดก เพราะฉะนั้นทรัพย์สินสมบัติจะไม่ถูกรวมไว้ที่บุคคลเพียงจำนวนจำกัด กล่าวได้ว่า ระบบเศรษฐกิจที่อิสลามวางไว้นั้นเป็นการร่วมมือกัน และสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างขยายเป็นวงกว้างทั้งทางเศรษฐกิจ ระบบความมั่นคงทางด้านจิตใจและทางด้านสังคมขึ้นมาอีกด้วย กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแบบขยายนั้น คนชราจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้วยความเคารพนับถือ เด็กกำพร้าก็จะได้รับการปฏิบัติที่อ่อนโยนเปรียบเสมือนลูกหลาน ซึ่งคุณค่าของระบบครอบครัวขยายนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดความผูกพันความอบอุ่น และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเกื้อกูลกันในครอบครัวแล้ว การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนหลายวัย (4) ระบบอาวูโส ลักษณะสำคัญอีกประการของระบบโครงสร้างครอบครัวอิสลามคือ การให้เกียรติต่อผู้อาวูโสทั้งชายและหญิง ซึ่งภายในครอบครัวนั้นผู้อาวูโสสูงสุดจะได้รับความเคารพรักและยกย่องให้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้มีบุญคุณอันใหญ่หลวงที่คู่ควรแก่การได้รับการตอบแทน ด้วยการให้เกียรติและดูแลอย่างดีที่สุด (สุกานดา มุขตารี 2536, 72) ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด(ศ็อลฯ) ได้เคยปฏิบัติต่อท่านอับบาสผู้เป็นอาของท่านด้วยการขอพรจากอัลลอฮ์ให้ประทานอภัยโทษแก่ท่านอับบาส และการแสดงความเคารพให้เกียรติโดยท่านนบีได้กล่าวว่า “แท้จริงลุงของคนหนึ่งก็เหมือนกับเป็นบิดาของเขา” ((ติรมิซีย์)) (อรุณ บุญชม มปป, 635) กล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญกับผู้อาวูโสในครอบครัวอิสลาม สืบเนื่องมาจากการให้ความเคารพ เกรงใจ และกตัญญูต่อบิดามารดาแล้ว จึงเป็นการขยายความสำคัญและการให้เกียรติไปยังผู้อาวูโสอื่นๆ ก็เปรียบได้กับบิดามารดานั่นเอง

ฐานะของชายและหญิง

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชาย และหญิงในครอบครัวอิสลาม เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดจากการตอบสนองความเป็นจริงพื้นฐานของชีวิต และความจำเป็นทางสังคม โดยแต่ละคนก็จะได้รับบทบาทแต่ละอย่างที่มีความสำคัญในตัวเอง และต่างก็เสริมสร้างกันและกัน

เพื่อความสมบูรณ์ของชีวิตครอบครัว กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงในครอบครัวนั้น เกิดจากความผูกพันในการพึ่งพิงกันและกันอันจะก่อให้เกิดเป็นความรักความเมตตาและความพึงพอใจต่อกัน ซึ่งความสัมพันธ์อันมีเกียรติจากการอยู่ร่วมกันที่มีความสำคัญยิ่งนี้จำเป็นต้องมีผู้นำทำหน้าที่ นำพาครอบครัวให้ดำเนินไปอย่างมีเป้าหมาย และบรรลุผลสำเร็จตลอดจนดูแลระเบียบวินัยในครอบครัว เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ ซึ่งหน้าที่นี้อิสลามกำหนดให้เป็นของผู้ชาย (ปริญญากรณ์ กิจบรรทัด 2546, 38) ดังโองการอัลกุรอานความว่า“ผู้ชายเป็นผู้ปกครองเลี้ยงดูผู้หญิง โดยที่อัลลอฮ์ได้ทรงโปรดปรานให้บางคนในหมู่พวกเขาเหนือกว่าบางคน และโดยที่พวกเขาใช้จ่ายสมบัติของพวกเขา (เลี้ยงดูนาง และครอบครัว)” (4, 34)

อิสลามต้องการจัดระบบครอบครัวให้มีวินัย และเป็นระเบียบโดยการกำหนดให้ผู้ชายมีฐานะเป็นหัวหน้าและผู้บริหารทั่วไปของครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อเรื่องภายนอกครอบครัว ทั้งหมดเป็นหลัก ส่วนผู้หญิงเป็นศูนย์กลางของครอบครัวได้รับมอบหมายให้ดูแลกิจการต่างๆ ภายในครอบครัว ซึ่งฐานะและบทบาทต่างๆ ที่แต่ละคนได้รับมานั้นต่างก็มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของแต่ละบุคคล (คุรซีด อะหมัด 2540 , 70-73) และการดำเนินงานภายในครอบครัวก็มีความเหมาะสม และเสมอภาคกันบนความถูกต้องและยุติธรรมตามแนวทางอิสลาม

สถานภาพและบทบาทผู้หญิงในครอบครัว

อิสลามยกย่องและให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงด้วยตำแหน่งที่สูงส่ง และทรงเกียรติ โดยเฉพาะสถานภาพในครอบครัวที่ผู้หญิงดำรงอยู่นั้นประกอบไปด้วยบทบาทต่างๆ ที่สำคัญ และมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญที่ผลักดันให้ชีวิตครอบครัวบรรลุสู่เป้าหมายได้อย่างสำเร็จลุล่วง ซึ่งบทบาทความรับผิดชอบดังกล่าวของผู้หญิงที่ได้รับมอบหมายนั้น มีความเหมาะสมกับความสามารถทางธรรมชาติของผู้หญิงเป็นอย่างดี และตอบสนองความต้องการของระบบครอบครัวได้อย่างสมบูรณ์ สถานภาพและบทบาทการดำรงอยู่ของผู้หญิงในครอบครัวสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

สถานภาพและบทบาทของภรรยา

สัมพันธ์ภาพระหว่างชายและหญิงได้ถูกยกให้มีสูงขึ้น และคุณค่าขึ้นด้วยการมีชีวิตครอบครัวใช้ชีวิตร่วมกันฉันท์สามีภรรยาอย่างถูกต้องตามหลักการศึกษา บทบาทและความรับผิดชอบต่างๆ อันเกิดจากผลของความสัมพันธ์นั้นต่างตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติของกันและกัน

ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างสอดคล้องลงตัว โดยมีเป้าหมายของครอบครัวเป็นเครื่องกำหนดขอบเขตความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายเอาไว้ นั่นคือ การร่วมกันรักษาความสงบสุขและเสริมสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ฐานะภรรยายังมีความสำคัญต่อสามีโดยตรงในการรักษาความบริสุทธิ์ของชีวิต กล่าวคือ ภรรยาเปรียบเสมือนป้อมปราการป้องกันมารร้ายที่เป็นเครื่องป้องกันความผิดบาป และการฝ่าฝืนเพื่อให้เกิดความสงบสันติ และมีชีวิตที่ถูกต้องตามแนวทางศาสนา อีกทั้งยังเป็น "อาภรณ์" ในการป้องกันและเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับชีวิตตลอดจนเป็นกำลังใจต่อกัน ให้ความอบอุ่นและใกล้ชิดกันทั้งในยามสุขและทุกข์ ดังโองการอัลกุรอานความว่า “นางเป็นอาภรณ์สำหรับสุเจ้า และสุเจ้าก็เป็นอาภรณ์สำหรับนาง” (2,187) (มุฮัมมัด อิมรอน 2534, 40) กล่าวได้ว่า ฐานะอันสูงส่งของภรณานั้นเป็นความจำริญที่อิสลามได้มอบให้แก่ผู้หญิง เพื่อยกระดับฐานะและความสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัวให้มีเกียรติและเกิดความสมดุล อันจะส่งผลต่อความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายตามแนวทางอิสลาม

สถานภาพของภรรยาในอิสลาม ได้รับการจัดวางให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งอันทรงเกียรติที่ประกอบไปด้วยสิทธิ และหน้าที่สำคัญต่างๆ มากมาย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความสมดุลของสัมพันธภาพระหว่างกันของสามีภรรยาในชีวิตครอบครัวตามแนวทางอิสลาม

ตามหลักการอิสลามภรรยาคือผู้ทรงสิทธิอย่างสมบูรณ์ในฐานะคู่ชีวิตที่มีค่าและความจำริญยิ่งของผู้ชายในฐานะสามีสิทธิต่างๆ ที่ภรรยาได้รับจากสามีถูกกำหนดขึ้นบนความชอบธรรมของชีวิตสมรสมีดังต่อไปนี้ (1) สิทธิได้รับการเลี้ยงดูในสังคมอิสลาม สามีเป็นผู้ถูกกำหนดให้รับผิดชอบเลี้ยงดูครอบครัว ดังโองการอัลกุรอานความว่า “ผู้ชายเป็นผู้ปกครองเลี้ยงดูผู้หญิง โดยที่อัลลอฮ์ได้ทรงโปรดปรานให้บางคนในหมู่พวกเขาเหนือกว่าอีกบางคนและโดยที่พวกเขาใช้จ่ายสมบัติของพวกเขา (เลี้ยงดูนางและครอบครัว)” (4, 34) โดยภรรยาจะได้รับการดูแลจากสามีในด้านปัจจัยต่างๆ อย่างพอเพียงและด้วยความยินดี ดังที่ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้กำชับสามีถึงสิ่งที่ภรรยาพึงได้รับ ความว่า “เมื่อท่านทานอาหารก็ต้องให้นาง (ภรรยา) ทานด้วย และเมื่อท่าน สวมใส่เสื้อผ้าก็ให้นางสวมใส่ด้วยอย่าตบหน้า และอย่าหยาบคาย” ((อาบูดาูด 1875)) จากสิทธิดังกล่าวที่ภรรยาได้รับนั้น ขณะเดียวกันภรรยาเองก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อสามีในฐานะผู้ที่ได้รับสิทธิด้วยเช่นกัน (ศุยมพร รัตนวิทย์ 2533, 13) (2) สิทธิได้รับการปฏิบัติที่คืนนอกจากสิทธิทางด้านปัจจัยภายนอกที่ภรรยาพึงได้รับจากสามีแล้วความรักความเมตตาระหว่างกันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตครอบครัวสงบสุข ด้วยเหตุนี้เองอิสลามจึงได้กำชับให้สามีตระหนักถึงคุณค่าของภรรยาและให้ปฏิบัติต่อภรรยาด้วยความยุติธรรมและกิริยามารยาทที่งดงามแฝงไว้ด้วยความอ่อนโยนอย่างจริงใจดังรายงานอัลหะดีษ ความว่า “ผู้ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยดีในหมู่ผู้ศรัทธาได้แก่บุคคลที่ลักษณะทางศีลธรรมของเขาประเสริฐที่สุด และที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกท่านได้แก่ บรรดาผู้ที่ให้ความกรุณาต่อครอบครัวของตน” ((เตรมีซีฮ์ 1162)) สิทธิใน

การได้รับการปฏิบัติที่ดีนั้นยังรวมไปถึงการที่สามีจะต้องมีความอดทนต่อภรรยา เพราะภรรยาก็คือมนุษย์คนหนึ่งที่ย่อม มีความบกพร่อง ดังนั้นสามีจึงควรมีความเข้าใจอดทน และให้อภัยแก่ภรรยา เพื่อชีวิตสมรสที่ยั่งยืนและผาสุก ดังโองการอัลกุรอาน ความว่า “และจงอยู่ร่วมกับเธอด้วยดี หากพวกเจ้าไม่ชอบเธอ แม้บางทีพวกเจ้าไม่ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามอัลลอฮ์ ทรงบันดาลให้สิ่งนั้นมีความดีอันมากมาย” (4, 19) (อับดุลการิม ไชคาน 2525, 50)

อิสลามกำหนดให้ภรรยาเป็นความจำริอุอันสูงส่งแก่ชีวิตสามีดำรงอยู่ในฐานะของผู้ทรงเกียรติที่เต็มไปด้วยบทบาท และหน้าที่สำคัญต่างๆ มากมายซึ่งภาระรับผิดชอบหลักในฐานะภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามีนั้น มีดังต่อไปนี้ (1) ภรรยาทำหน้าที่จะต้องเชื่อฟังสามีด้วยดีและปฏิบัติหน้าที่ต่อสามีให้ครบถ้วนอย่างสมบูรณ์ ดังมีรายงานอัลหะดีษความว่า “ถ้าหากว่าฉันสามารถสั่งให้คนบางคนก้มกราบคนบางคนได้แล้ว ฉันจะสั่งให้ผู้หญิงก้มกราบต่อหน้าสามีของเธอ ทั้งนี้เพราะอัลลอฮ์ทรงบัญญัติให้ผู้หญิงมีหน้าที่ต่างๆ ต่อสามีของเธอ”(เศาะอีด 1159)(อับดุลการิม ไชคาน 2525, 90) (2) ภรรยาทำหน้าที่รับผิดชอบกิจการภายในครอบครัวทั้งหมด โดยมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น หรือคำแนะนำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ ดังรายงานอัลหะดีษ ความว่า “ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบและจะถูกสอบสวนในสิ่งที่ตนรับผิดชอบ ผู้ชายเป็นผู้รับผิดชอบในครอบครัวและจะถูกสอบสวน ผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบในบ้านของสามีของเธอและจะถูกสอบสวน คนรับใช้เป็นผู้รับผิดชอบทรัพย์สินของนายและเขาจะถูกสอบสวน” ((บุคอรี, 893)) (ศุยมพร รัตนวิทย์ 2533, 13) (3) ภรรยาทำหน้าที่ยกย่อง และรักษาเกียรติของสามีตลอดจนความบริสุทธิ์ของตนเองทั้งต่อหน้าและลับหลังสามี ทั้งนี้เพื่อป้องกันการกล่าวร้ายที่อาจเกิดขึ้นได้อันเป็นสาเหตุของการทำลายความผาสุกในครอบครัว ดังรายงานอัลหะดีษ ความว่า “ภรรยาที่ดีเลิศนั้นคือ ผู้หญิงที่เมื่อใดที่สามีมองไปยังนาง นางจะทำให้สามีลืมปีติยินดีและหากสามีใช้นางนางก็จะเชื่อฟังสามีและหากสามีไม่อยู่กับนาง นางก็จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของสามีและตัวนางเอง” ((นาซาอี 3231)) (4) ภรรยาทำหน้าที่เคียงข้างเป็นกำลังใจปลอบโยนและคอยให้ความช่วยเหลือสามีในสิ่งที่ เป็นสัจธรรมความดีและความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ดัง โองการอัลกุรอานความว่า “และบรรดาผู้ศรัทธาทั้งชายและหญิงนั้นต่างฝ่ายต่างคือ ผู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พวกเขาใช้ให้ทำในสิ่งที่ดีและห้ามปรามจากสิ่งที่ชั่วร้ายและดำรงละหมาด ออกชะกาต และภักดีต่ออัลลอฮ์ และต่อศาสนทูตของพระองค์ พวกเขาคือ พวกที่อัลลอฮ์จะทรงประทานความเมตตาให้แก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์ทรงเกรียงไกร และทรงปรีชาญาณ” (9, 71) (5) ภรรยาทำหน้าที่รักษาความสัมพันธ์กับญาติพี่น้อง และสังคมภายนอก เพื่อเสริมสร้างความรักใคร่สมัครสมาน และร่วมมือซึ่งกันและกัน (มุฮัมมัด มุสต่อฟา ม.ป.ป., 120-131) อันจะนำไปสู่สังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน และกันตามระบอบอิสลาม

ในชีวิตครอบครัวสามีภรรยา มีสิทธิ และหน้าที่ในการใช้ชีวิตร่วมกัน โดยการแสดงบทบาทเฉพาะที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างรากฐานอันมั่นคง และความมีชีวิตที่ดีร่วมกัน ซึ่งบทบาทของ

แต่ละฝ่ายต่างก็ดำเนินไปเพื่อตอบสนองเป้าหมายของการมีชีวิตครอบครัวที่ดี เช่นเดียวกันในฐานะที่ภรรยา คือ ผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญในครอบครัวนั้นคือ การเสริมสร้างครอบครัวให้มีแต่ความสุข และแสวงหาความพึงพอใจจากสามี บทบาทของภรรยาจึงเปรียบได้กับเสาหลักของครอบครัวอันทรงอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของครอบครัว โดยเฉพาะความจำริญในชีวิตของสามี ด้วยเหตุนี้เอง อิสลามจึงกำชับให้สามีผู้หวังความสุขในครอบครัวเลือกภรรยาบนพื้นฐานของความศรัทธา โดยการเลือกภรรยาที่มีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้คือ (มุฮัมมัด มุสต่อฟา ม.ป.ป., 112) (1) รักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า “อัลลอฮ์” ข้อกำหนดเกี่ยวกับการรักดีต่ออัลลอฮ์ และการเชื่อมั่นในแหล่งข้อกำหนดที่พระองค์ได้ทรงประทานลงมา (กล่าวคืออัลกุรอาน) นั้นมีความจำเป็นเหนือมุสลิม และเป็นบรรทัดฐานความสำคัญของกิจการทุกอย่างซึ่งการรักดีต่ออัลลอฮ์ และศาสนทูตของพระองค์นั้น จะทำให้ภรรยารักดีต่อสามีของนาง เพราะการรักดีต่อสามีนั้นคือส่วนหนึ่งจากบรรดาคำสั่งใช้ต่างๆ ของอัลลอฮ์และท่านศาสดา (2) รักดีต่อสามี หน้าที่หลักของภรรยาหลังจากการรักดีต่ออัลลอฮ์ และศาสนทูตของพระองค์ ก็คือ การรักดีต่อสามี ยิ่งไปกว่านั้นคือ คุณค่าของการรักดีของภรรยาที่มีต่ออัลลอฮ์นั้น ก็ขึ้นอยู่กับปฏิบัติหน้าที่ต่อสามีว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์ตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้เพียงใด ดังรายงาน อัลหะดีษความว่า “หญิงนางใดที่จับชีวิตลงโดยที่สามีของนางมีความพึงพอใจต่อนาง นางย่อมได้เข้าสวรรค์” ((ตริมีซี 1161)) ด้วยคุณธรรมดังที่กล่าวมาก็เป็นการเพียงพอสำหรับสามีที่จะหวังความผาสุกในชีวิต เพราะการที่ภรรยามีความรักดีต่ออัลลอฮ์นั้น ทุกๆ การกระทำก็จะเป็นการทำดีอยู่ในแนวทางศาสนาเพื่อแสวงหาความโปรดปรานต่อพระองค์ ซึ่งจะส่งผลให้ภรรยาที่มีความรักดีต่อสามี ด้วยการแสวงหาความพึงพอใจจากสามีอันจะนำมาซึ่งความผาสุกในชีวิตครอบครัว จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณค่า และความสำคัญของภรณานั้น เกิดจากความศรัทธา และความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์เป็นประการสำคัญ

สถานภาพและบทบาทของมารดา

ในอิสลามฐานะของมารดาดำรงอยู่ในตำแหน่งที่ได้รับการยกย่อง และมีเกียรติอย่างสูงสุด อันเนื่องมาจากบทบาทสำคัญของมารดาที่ประกอบไปด้วยสิทธิ และหน้าที่ต่างๆ ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของประชาชาติอิสลาม กล่าวคือ ฐานะของมารดาได้เริ่มต้นขึ้นด้วยการที่พระผู้เป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์ทรงมอบหมายภาระหน้าที่หนึ่งให้แก่ผู้หญิงผู้ซึ่งมีสถานภาพร่างกาย และจิตใจที่เหมาะสมกับภารกิจสำคัญของพระองค์ นั่นคือ การดูแลรักษา “ลูก” ซึ่งเป็นของฝากอันยิ่งใหญ่ที่พระองค์ประทานให้ และมารดาจะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้รับมาอย่างดี เพราะนอกจากความรับผิดชอบดังกล่าวจะถูกต้องครบถ้วนแล้วยังหมายถึง การดำรงอยู่ของ

มนุษย์ชาติอีกด้วย ด้วยเหตุนี้เองมารดาจึงต้องดูแลเอาใจใส่ลูกของตนอย่างจริงจัง นอกจากนี้ความรักและความเมตตาที่ลูกบรรจู่ไว้ในตัวของมารดาตามสัญชาตญาณทางธรรมชาติยังเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ความรับผิดชอบในพันธะสัญญาระหว่างฐานะมารดา กับพระผู้เป็นเจ้าเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี ส่งผลให้บทบาทของมารดาได้รับการยอมรับ การยกย่องถึงความเสียสละ และการอดทนต่อความยากลำบาก ในการเลี้ยงดูลูกอันเป็นที่รักในฐานะของฝากจากพระเป็นเจ้า เพื่อให้เติบโตและดำรงชีวิตที่ดีตามแนวทางอิสลาม ดังโองการอัลกุรอานความว่า “และจงรำลึกเมื่อลูกมานได้กล่าวแก่ลูกของเขาโดยสั่งสอนว่า ‘โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าได้ตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลอฮ์ เพราะแท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นความผิดอย่างมหันต์ โดยแน่นอน’ และเราได้สั่งการแก่นุสญ์เกี่ยวกับบิดามารดาของเขาโดยที่มารดาของเขาได้อุ้มครรภ์เขาอ่อนเปลี้ยลงครั้งแล้วครั้งเล่า และการหย่านมของเขาในระยะเวลาสองปี เจ้าจงขอบคุณข้าและมารดาของเจ้า ยังเรานั้นคือการกลับไป” (31, 13-14) สำหรับสิทธิที่มารดาจะได้รับควบคู่ไปกับบทบาทอันสำคัญยิ่งนี้ คือ ฐานะอันทรงเกียรติ และความมกตัญญูยกย่องจากลูกหลานของตนอย่างสูงสุดในโลกนี้ และผลจากการปฏิบัติของมารดาที่มีต่อลูกจะส่งผลไปยัง โลกหน้าด้วย ดังรายงานจากหะดีษ ความว่า “เมื่อมนุษย์ได้สิ้นชีวิตลง งานของเขาจะขาดตอนยกเว้นสามประการ คือ การบริจาคทานที่ยังดำเนินต่อไป ความรู้ที่ให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือลูกที่ศิขอพรให้” ((มุสลิม 2504))

ในอิสลามสถานภาพของมารดาดำรงอยู่อย่างทรงเกียรติควบคู่กับบทบาทอันยิ่งใหญ่ ที่ได้รับการยอมรับว่ามีอิทธิพลอย่างสูงต่อการดำรงอยู่ของประชาชาติอิสลาม โดยตำแหน่งของมารดาได้รับการยกย่องเป็นพิเศษด้วยการจัดลำดับความสำคัญให้อยู่หลังจากการทำดีต่ออัลลอฮ์ และรอซูล (ศาสดา) ของพระองค์ ท่านนบีมุฮัมมัด จึงอาจกล่าวได้ว่ามารดา คือบุคคลแรกบนโลกนี้ที่มีเกียรติสูงส่งที่สุด

สิทธิอันชอบธรรมที่มารดาพึงได้รับจากลูกนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากการตอบแทนบุญคุณที่ลูกพึงกระทำต่อมารดา ซึ่งสิทธิดังกล่าวต่อไปนี้ได้ถูกกำชับจากองค์อัลลอฮ์ให้ลูกปฏิบัติต่อมารดาด้วยความสมบูรณ์อย่างที่สุด (1) สิทธิที่ได้รับการเชื่อฟังในฐานะที่มารดา คือ ผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูด้วยความรักและเมตตาต่อลูกอย่างจริงใจ ความหวังดีที่มารดามีให้แก่ลูกจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าใหญ่หลวง ที่ลูกควรตระหนัก และให้เกียรติด้วยการเคารพเชื่อฟังมารดาด้วยดีและเต็มใจ เพราะการเชื่อฟังนอกจากจะเป็นการแสวงหาความพึงพอใจจากมารดา และเป็นการแสดงความรักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์ การเชื่อฟังยังส่งผลดีแก่ตัวลูกเองด้วย ดังรายงานอัลหะดีษความว่า “มีชายผู้หนึ่งถามท่านศาสดาว่า ‘ฉันถามท่านศาสดาว่า ผู้ที่ฉันสมควรจะเชื่อฟังมากที่สุดคือใคร’ ท่านศาสดาตอบว่า ‘แม่ของท่าน’ ฉันถามว่า ‘ใครอีก’ ท่านศาสดากล่าวว่า ‘แม่ของท่าน’ ฉันถามว่า ‘แล้วใครอีก’ ท่านศาสดาตอบว่า ‘แม่ของท่าน’ ฉันถามว่า ‘ใครอีก’ ท่านศาสดาตอบว่า ‘พ่อของท่านและญาติที่ใกล้ชิดของท่าน’ ” ((บุคอรี 5971)) (2) สิทธิที่ได้รับการเลี้ยงดูยามชรา ความเหน็ดเหนื่อยมาตลอดชีวิตของบทบาทความเป็นมารดา

จะได้รับสิทธิตอบแทน ด้วยการได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี และการปฏิบัติที่ดีจากลูกหลานในยามแก่ชราโดยลูกทุกคนได้ถูกกำชับถึงความสำคัญที่จำเป็นจะต้องเลี้ยงดูเอาใจใส่บิดามารดาของตนเองอย่างสมบูรณ์ การทะเลาะ หรือการปฏิเสธความสำคัญในสิทธิประการนี้ของมารดานั้น มีผลอย่างสำคัญต่อความมีชีวิตที่ดีของลูกในโลกหน้าด้วย นั่นคือ จะไม่มีโอกาสได้เข้าสวรรค์ ดังรายงานอัลหะดีษ ความว่า“ท่านนบี กล่าวว่า ‘จุมูกเขาคิดคินแน่ จุมูกเขาคิดคินแน่’ มีผู้ถามว่า ‘ใคร โอ้ท่านศาสดา?’ ท่านตอบว่า คือ ผู้ที่หัน ได้พบบิดามารดาของเขาขณะคนหนึ่งหรือทั้งสองชราภาพแล้วเขาไม่ได้เข้าสวรรค์” ((มุสลิม 2551)) (3) สิทธิได้รับการขอพรสิทธิในการได้รับการขอพรของลูกนี้เป็นความพิเศษสำหรับมารดา ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้บรรลุผลสำเร็จในการอบรมลูกให้เป็นคนดีตามแนวทางศาสนาอิสลาม เพราะลูกที่ดีจะแสดงความกตัญญูต่อมารดา การขอพรจากอัลลอฮ์ให้แก่มารดาของตนทั้งยามมีชีวิตอยู่ และยามสิ้นชีวิตลงไปแล้ว ดังมีโองการอัลกุรอานความว่า “และจงนอบน้อมแก่ท่านทั้งสองซึ่งการถ่อมตนเนื่องจากความเมตตา และจงกล่าวว่า ข้าแต่พระเจ้าของฉัน ทรงโปรดเมตตาแก่ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อเยาว์วัย” (17, 24) (ปริญญาภรณ์ กิจบรรทัด 2546, 45)

ความรับผิดชอบของมารดาที่มีต่อลูกในฐานะของฝากจากองค์อัลลอฮ์นั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หน้าที่ของมารดามีความชัดเจน และมีเป้าหมายมากยิ่งขึ้น โดยการกำหนดให้หน้าที่ของมารดามีอิทธิพลอย่างครอบคลุมความมีชีวิตที่ดีของลูกทั้งโลกนี้ และโลกหน้า (1) การเลี้ยงดูเอาใจใส่ต่อลูก หน้าที่ให้กำเนิด และการดูแลอุ้มชูให้ลูกเติบโตด้วยความรักความอบอุ่นนั้น เป็นหน้าที่โดยตรงของความเป็นแม่ที่สอดคล้องกับสภาพร่างกาย และสัจยชาติญาณ โดยเฉพาะในวัยทารกที่ลูกยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้นั้น บทบาทของมารดาที่มีความสำคัญอย่างสูงสุดต่อชีวิตของลูก ดัง โองการอัลกุรอานความว่า "มารดาของเขาได้อุ้มครรภ์เขาด้วยความเหนื่อยยาก และได้คลอดเขาด้วยความเจ็บปวด และการอุ้มครรภ์เขา และการหย่านมของเขาในระยะเวลาสามสิบเดือน" (46, 15) ซึ่งความรัก และความเอาใจใส่ของมารดาจะเป็นรากฐานสำคัญของลูกในการเติบโตเป็นคนดี มีจิตใจ ที่เข้มแข็ง และรู้จักที่จะรัก และดูแลผู้อื่นต่อไป (2) การอบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดีมีคุณธรรม บทบาทมารดาในการอบรมลูกให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ตามแนวทางศาสนานั้น ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของมารดาต่อลูกในฐานะของฝากจากอัลลอฮ์ เพราะการอบรมลูกให้เป็นคนดี และบรรลุถึงหน้าที่แห่งการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์อย่างแท้จริงนั้น ก็เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลในการที่จะเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ และทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างครบถ้วนตามแนวทางศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมีชีวิตที่ดีให้กับลูกทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า ซึ่งหากบุคคลสามารถดำรงรักษาชีวิตตนเองให้ดำเนิน ไปได้อย่างถูกต้องปลอดภัย นอกจากผลดีจะเกิดแก่ตัวลูกเองแล้ว มารดาในฐานะผู้อบรมดูแลก็จะได้รับผลบุญจากการที่มีลูกหลานขอพรให้อีกประการหนึ่งด้วย (สายสัมพันธ์ 2544, 60) (3) การเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากหน้าที่สองประการดังกล่าวมาแล้ว การเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูก

ยังเป็นหน้าที่สำคัญที่อิสลามกำชับอย่างจริงจัง พร้อมทั้งให้มีการขอพรต่ออัลลอฮ์เสมอ ในการเป็นแบบอย่างที่ดี ดังโองการอัลกุรอานความว่า "และได้ทรงโปรดทำให้เราเป็นแบบอย่างของปวงผู้สวามรตนจากความชั่ว" (25, 74) ทั้งนี้เพราะลูกจะสามารถเรียนรู้สิ่งที่ดีได้จากความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีที่ใกล้ชิด เพื่อนำมาเป็นแนวทาง และความเชื่อให้กับตนเองจะเห็นได้ว่าหน้าที่ต่างๆ ของมารดาที่มีต่อลูกนั้น ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลอย่างสำคัญ ต่อความมีชีวิตที่ดีตลอดจนความจำเริญของลูกทั้งในโลกนี้ และโลกหน้าด้วย

สถานภาพของมารดาที่อิสลามมอบให้แก่ผู้หญิงนั้น ถือได้ว่าเป็นเกียรติ และทรงคุณค่าอย่างสูงสุดในฐานะผู้ดำรงไว้ซึ่งประชาชาติอิสลามเพราะบทบาทต่างๆ ของมารดานั้นล้วนแต่เป็นไปเพื่อเอื้ออำนวยต่อเป้าหมายการดำรงอยู่ของอิสลามแทบทั้งสิ้น นับตั้งแต่การให้กำเนิด และฟูมฟักเลี้ยงดู ตลอดจนอบรมสั่งสอนแก่ประชาชาติอีกด้วยเป็นสำคัญ สัมพันธภาพระหว่างมารดากับลูกนั้นเป็นความผูกพันอันแนบแน่นที่เกิดขึ้นจากความทุ่มเทชีวิตด้วยความเสียสละอดทนที่มีเพียงความรักอันบริสุทธิ์ต่อลูก โดยไม่หวังสิ่งใด ตอบแทนเท่านั้น และลูกก็มีหน้าที่ในการตอบแทนบุญคุณอันยิ่งใหญ่ของมารดาด้วยความมีสำนึกที่ดีและเต็มใจ

สถานภาพและบทบาทของลูกสะใภ้

ระบบโครงสร้างครอบครัวอิสลามที่มีลักษณะเป็นแบบขยายนั้น ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ทางสายเลือด และการแต่งงาน โดยทั้งหมดต่างมีหน้าที่ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างครอบครัวร่วมกัน ลูกสะใภ้ก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับลูกสาว เพราะบทบาทของลูกสะใภ้ในฐานะภรรยาของลูกชายนั้นมีหน้าที่ดูแลกิจการบ้านเรือนตลอดจนความเป็นอยู่ที่ดีของบิดามารดาของสามียิ่งไปกว่านั้น อิสลามยังได้กำหนดให้ลูกสะใภ้ปฏิบัติหน้าที่ต่อท่านทั้งสองเช่นเดียวกับบิดามารดาของตนนั่นคือ การปฏิบัติดี และการเชื่อฟังเพื่อความสงบสุขและความกลมเกลียวกันของสมาชิกในครอบครัว (มุฮัมมัด มุสต่อฟา ม.ป.ป., 179)

บทบาทของลูกสะใภ้

บทบาทสำคัญของลูกสะใภ้ที่มีต่อบิดามารดา หรือบิดามารดาของสามีเป็นความรับผิดชอบที่ลูกกำหนดขึ้นอย่างเหมาะสม และยุติธรรมเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา และรักษาสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัวให้คงอยู่ต่อไป

ฐานะของลูกสะใภ้ เป็นตำแหน่งที่ต่อเนื่องของลูกสาวภายหลังแต่งงาน สิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูเปลี่ยนจากบิดามาเป็นสามี โดยที่สามีก็มีหน้าที่ต้องให้การดูแลอย่างดีด้วยความยุติธรรม

ซึ่งในฐานะเป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัว ลูกสะใภ้มีสิทธิได้รับความรัก และความเมตตาจากบิดามารดาของสามีในฐานะผู้น้อย และให้เกียรติแก่ลูกสะใภ้ในฐานะคู่ครองของลูกชายที่มีบทบาทสำคัญในกิจการภายในครอบครัว ตลอดจนปรนนิบัติพ่อแม่สามีด้วยความดีงาม

ในฐานะลูกสะใภ้ที่นอกจากบทบาทหลัก เกี่ยวกับการดูแลกิจการบ้านเรือน และการผูกสัมพันธ์กับเครือญาติแล้วยังได้ถูกกำชับถึงหน้าที่สำคัญอีกประการ คือ ให้ปฏิบัติดีและเอาใจใส่ต่อบิดามารดาของสามีให้เหมือนกับปฏิบัติต่อบิดามารดาของตนเอง เพราะการแสดงออกซึ่งบทบาทดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการแสวงหาความพึงพอใจจากสามีอันเป็นเป้าหมายสำคัญของการดำรงชีวิตครอบครัว (ปริญญาภรณ์ กิจบรรทัด 2546, 47-48)

ลูกสะใภ้ที่มีคุณธรรมจะนำความจำเริญ และความผาสุกมาสู่ครอบครัวในฐานะเป็นศูนย์กลางของบทบาทต่างๆ ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสมาชิกภายในบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อิทธิพลต่อสมาชิกใหม่ที่จำเป็นจะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากมารดา ซึ่งก็คือลูกสะใภ้ หากลูกสะใภ้เป็นคนดีมีคุณธรรมย่อมส่งผลให้ลูกหลานเป็นคนดี และนำความจำเริญมาสู่ครอบครัวตลอดจนการเป็นสมาชิกที่ดีคนหนึ่งของสังคม

สถานภาพและบทบาทผู้หญิงทางสังคม

ระเบียบแบบแผนทางสังคมที่อิสลามใช้ในการกำหนดสถานภาพ และบทบาทของสมาชิกในสังคมนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางธรรมชาติระหว่างชายและหญิง มีการแบ่งแยกหน้าที่ออกจากกันอย่างเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการทางธรรมชาติ และความจำเป็นทางสังคม เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของสมาชิกเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ อันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของสังคม ด้วยเหตุนี้เอง สถานภาพ และบทบาททางสังคมของผู้หญิงจึงดำเนินอยู่ภายใต้ขอบเขต และเงื่อนไขที่อิสลามได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตอบสนองต่อเป้าหมายที่สมบูรณ์ตามระบอบสังคมอิสลาม

ฐานะและความสำคัญทางสังคมของผู้หญิง

ชีวิตทางสังคมของอิสลามมีลักษณะเป็นการร่วมมืออันดีงาม และมีคุณธรรมบนหลักเอกภาพของมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล และสังคม โดยบทบาทของปัจเจกบุคคลเป็นส่วนประกอบสำคัญของสังคม และทุกคนต้องรับผิดชอบต่อความผาสุก และความเจริญภายในสังคมของตน ด้วยความรับผิดชอบที่ไม่เพียงจำกัดเฉพาะตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีต่อพระเจ้าเป็นเจ้าของอัลลอฮ์อีกด้วย นั่นเองที่เป็นสาเหตุแห่งสำนึกที่ดีต่อ

การทำในสิ่งที่ดีที่สุดแก่สังคม ในขณะที่ด้วยกันบุคคลก็จะได้รับสิทธิในด้านสวัสดิการ และการช่วยเหลือจากสังคมด้วย ดังจะเห็นได้ว่าระหว่างปัจเจกบุคคล และสังคมนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน (ฮัมมุดะฮ์ อับดุลอาญีย์ 2542, 166) ผู้หญิงในฐานะสมาชิกร่วมในสังคมจึงมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้สิทธิและหน้าที่ทางสังคมของผู้หญิงจำเป็นต้องดำเนินอยู่บนเงื่อนไขและขอบเขตอันจำกัด เพราะสถานภาพทางธรรมชาติของผู้หญิงได้กำหนดบทบาทให้แก่ผู้หญิงไว้ที่ความเป็นภรรยาและมารดาเป็นสำคัญ ซึ่งบทบาททั้งสองดังกล่าว จำเป็นต้องใช้เวลาเกือบทั้งหมดที่มีอยู่ของผู้หญิง ดังนั้นบทบาททางสังคมของผู้หญิงในอิสลามจึงถือเป็นบทบาทที่สำคัญรองลงมาจาก บทบาทหลักภายในครอบครัว ในสังคมอิสลามผู้หญิงจะได้รับการจเว้นจากพันธะต่างๆ ทางศาสนา ที่เป็นกิจกรรมทางสังคม ขณะที่เป็นการบังคับสำหรับฝ่ายชาย เช่น ไม่เป็นการบังคับที่ผู้หญิงจะต้องไปมาชุมนุมอะฮ์ (การประชุมประจำสัปดาห์ในวันศุกร์) ไม่เป็นการบังคับแก่ผู้หญิงที่จะต้องออกไปเยี่ยมญาติ (ผู้รับในหนทางของอัลลอฮ์) ผู้หญิงได้รับการยกเว้น ไม่ต้องไปมัสยิด และร่วมในการนมาซรวม (สัจยิด อบุล อะลา เมาดูดี 2527, 295) แม้อิสลามจะไม่สนับสนุนการออกไปมีส่วนร่วมในกิจการสังคมของผู้หญิง แต่ในบางกรณีที่เป็นความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงเอง และสังคมโดยรวมอย่างแท้จริงแล้ว อิสลามก็ได้มีการยืดหยุ่นให้ เช่น การต้องออกไปหางานเลี้ยงตนเอง สาเหตุจากความยากจน หรือกรณีที่สังคมต้องได้รับความร่วมมือในการปรับปรุงแก้ไขจากสมาชิกในสังคม ทั้งนี้ทุกการดำเนินชีวิตทางสังคมของผู้หญิงจะต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไข และขอบเขตที่อิสลามได้กำหนดไว้ ในฐานะทางสังคมของผู้หญิงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ และความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมโดยรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในทางตรง ผู้หญิงในฐานะสมาชิกของสังคมมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการผดุงความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม ด้วยการปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวทาง และเป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดจนร่วมมือช่วยเหลือกับบุคคลอื่นในการปรับปรุงแก้ไขสังคม หากผู้หญิงเป็นบุคคลที่มีความเพียบพร้อมสมบูรณ์ทั้งทางด้านกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวกับตนเอง และสังคมอีกทั้งด้านคุณธรรมแล้วนั้น ความสามารถที่มีอยู่ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนา และส่งผลสำคัญต่อการดำรงอยู่ที่ดีของสังคม ในทางกลับกันหากผู้หญิงไม่ได้รับความเอาใจใส่ดูแลอย่างเหมาะสมแล้ว ความอ่อนแอที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงก็จะย้อนกลับมาเป็นสาเหตุในการทำลายสังคมนั้น

ในทางอ้อม นอกจากฐานะของภรรยาและมารดาผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูลูกและจรรโลงครอบครัวแล้ว บทบาทดังกล่าวยังแอบแฝงไว้ด้วยฐานะอันสำคัญอีกประการ คือ ฐานะของผู้สร้าง และถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคม เพราะผู้หญิงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลที่สุดต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการที่ดีของลูกในฐานะสมาชิกใหม่ของสังคม หากผู้หญิงสามารถถ่ายทอด และอบรมวัฒนธรรมทางสังคม

อันประกอบไปด้วยคุณธรรมให้แก่ลูก นั้นย่อมหมายถึงสมาชิกใหม่จะเติบโตขึ้นและในสังคมจะเต็มไปด้วยบุคคลที่มีคุณภาพ และพร้อมที่จะสร้างสรรค์สังคมให้พัฒนาอยู่สืบไป

บทบาทผู้หญิงทางสังคม

บทบาททางสังคมเป็นเพียงบทบาทเสริมของผู้หญิงมุสลิมที่ได้รับอนุญาตตามหลักการศาสนาอิสลาม ในกรณีที่เป็นบทบาทที่สอดคล้องกับบทบาทภรรยา บทบาทมารดา ซึ่งเป็นบทบาทหลักของผู้หญิงมุสลิม สำหรับบทบาททางสังคมของผู้หญิงมุสลิมที่สำคัญๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบวิถีชีวิตของผู้หญิงในครอบครัวที่สำคัญๆ เช่น บทบาทด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

(1) ด้านการศึกษาอิสลามได้กำหนดให้การศึกษาวิชาความรู้เป็นหน้าที่สำคัญสำหรับมุสลิมทุกคนพร้อมทั้งเน้นย้ำถึงความสำคัญของการศึกษา ด้วยการกำชับให้แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ดังรายงานอัลหะดีษความว่า “การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทุกคน” ((สุนันอิบน์มาญะฮ์ 1220)) จะเห็นได้ว่าวจนะดังกล่าวของท่านศาสดามุฮัมมัดนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวิชาความรู้ที่มีอยู่มากมาย และจำเป็นที่มุสลิมผู้ศรัทธาทุกคนจะต้องแสวงหาเพราะเหนือสิ่งอื่นใดแล้ว การแสวงหาวิชาความรู้คือการเพิ่มความรู้ถึงอัลลอฮ์ และซาบซึ่งถึงอำนาจขององค์ภิกษาลิ่ถูกสร้างทั้งปวง (สุญุมพร รัตนวิทย์ 2533,9) การศึกษาของผู้หญิงในอิสลามนั้นตั้งอยู่บนหลักการและรูปแบบที่ตอบสนองต่อบทบาทสำคัญของผู้หญิงนั่นคือ การเป็นภรรยา และมารดา กล่าวคือผู้หญิงสมควรที่จะศึกษาวิชาความรู้ที่เป็นประโยชน์ และสอดคล้องกับธรรมชาติของตนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับบทบาทภรรยา และมารดาที่ดี ทั้งนี้เป็นเพราะผู้หญิง คือ บุคคลที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาของลูก

ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้หญิงจะต้องมีความรู้ที่กว้างขวาง และถูกต้องจะได้อบรมเลี้ยงดูลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการอิสลาม สำหรับวิชาความรู้อันเป็นประโยชน์อื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากรูปแบบดังกล่าวมานั้น เป็นสิทธิที่ผู้หญิงจะศึกษาได้ แต่จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อหน้าที่การเป็นภรรยาหรือการเป็นมารดา และจะต้องเป็นวิถีศึกษาที่ถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม (อับดุลการิม ไชดาน 2525, 83) ทั้งนี้เป็นเพราะวิชาความรู้อันเป็นประโยชน์ต่างๆ สามารถยกระดับ และช่วยให้ผู้หญิงเป็นมนุษย์ที่ดี ทั้งทางด้านศีลธรรมจรยา และทางด้านวิทยาการอื่นๆ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้หญิงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีประสบการณ์ในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

(2) ด้านเศรษฐกิจการจัดสรรบทบาทหน้าที่ตามธรรมชาติระหว่างชายหญิงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกบทบาทกันอย่างชัดเจน โดยที่ผู้หญิงได้รับความไว้วางใจ

ในการเลี้ยงดูลูก และบริหารกิจการภายในครอบครัว ส่วนการหารายได้เพื่อดำรงชีวิตแก่ครอบครัว การอุปถัมภ์เลี้ยงดู และให้การปกป้องครอบครัว ตลอดจนการรับภารกิจหน้าที่ต่างๆ ในสังคม เป็นความรับผิดชอบของผู้ชาย แม้ผู้หญิงจะไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะของผู้รับผิดชอบต่อบทบาททางด้านเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้หญิงได้รับการประกันจากอิสลามด้วยสิทธิต่างๆ จำนวนมาก เช่น สิทธิในการได้รับการเลี้ยงดูอุปถัมภ์ สิทธิอันกว้างขวาง ในการรับมรดก โดยจะได้รับส่วนแบ่งในกองมรดกจากบิดา สามี ลูกหลาน และญาติใกล้ชิดคนอื่นๆ สิทธิในการได้รับของหมั้นซึ่งทรัพย์สินเงินทองทั้งหมดที่ผู้หญิงได้รับจะเป็นสิทธิของผู้หญิงแต่เพียงผู้เดียว (สัยยิด อับดุล อะลา เมาคูดี 2527, 305) จะเห็นได้ว่าบทบาททางเศรษฐกิจมิใช่เป็นความรับผิดชอบหลักของผู้หญิง แต่หากในกรณีจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ ด้วยการประกอบอาชีพนอกบ้าน ซึ่งถือเป็นการช่วยเหลือสามี ช่วยเหลือครอบครัวนั้น อิสลามถือว่า บทบาทดังกล่าวเป็นความจำเป็นสำหรับผู้หญิงด้วยในฐานะภรรยา ผู้สร้างสรรค์ครอบครัวร่วมกับสามี บทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิงมุสลิมได้รับการยอมรับจากอิสลามมาตั้งแต่ในสมัยของท่านศาสดา โดยหน้าที่ต่างๆ ของผู้หญิงดังที่ปรากฏนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะงานภายในบ้านเท่านั้น หากแต่ผู้หญิงมีหน้าที่การงานนอกบ้าน ด้วย เช่น ทำสวนผลไม้ ดูแลเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (เมลานา วาฮิดุดดีนคาน ม.ป.ป., 158)

ในกรณีที่บรรดานุรุขมีความจำเป็นในการเข้าร่วมปกป้อง และเผยแพร่ศาสนา กับท่านศาสดา แต่หากในภาวะปกติ นอกจากสามีจะเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่หลักของตนเองแล้ว สามีก็จะช่วยเหลือภรรยาในเรื่องงานบ้านต่างๆ ด้วยดังตัวอย่างจากท่านศาสดาที่มักจะช่วยเหลือภรรยาในเรื่องงานบ้านเล็กน้อยต่างๆ เช่น การรีดนมแพะ การซ่อมแซมเสื้อผ้ารองเท้าด้วยตนเอง ทำความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้ และอื่นๆ เป็นต้น (เมลานา มุฮัมมัด อาลี ม.ป.ป., 648)

นอกจากนี้ในยามศึกสงคราม ยังปรากฏพบผู้หญิงร่วมอยู่ในสงครามโดยทำหน้าที่ต่างๆ เช่น แม่ครัว พยาบาล เป็นต้น (เมลานา วาฮิดุดดีน คาน ม.ป.ป., 160) จากประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า บทบาททางเศรษฐกิจที่เกิดจากความจำเป็นของผู้หญิงถือเป็นสิ่งที่อิสลามยอมรับ และให้ความสำคัญ ทั้งนี้อิสลามได้กำหนดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อความเหมาะสม และปลอดภัยต่อตัวผู้หญิงเอง ตลอดจนความมีชีวิตที่ดีของสมาชิกในสังคมโดยรวม ดังต่อไปนี้ (1) การทำงานดังกล่าวสอดคล้องกับธรรมชาติความเป็นผู้หญิง เช่น ครู แพทย์ พยาบาล เป็นต้น (2) ไม่ละเลยหน้าที่หลักในครอบครัว นั่นคือการเป็นภรรยา และมารดา (3) การรักษาเกียรติของตนเอง และคุณค่าในการทำงาน (สุฮัยรี อิลยาส ม.ป.ป., 27)

(3) ด้านกิจกรรมทางสังคมกิจกรรมทางสังคม เป็นลักษณะหนึ่งของการแสดงความรับผิดชอบต่อบุคคล ในการปรับปรุงแก้ไข และเสริมสร้างสังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้พัฒนาไปอย่าง

ถูกต้องและมั่นคง โดยเฉพาะระบอบอิสลามที่กำหนดหน้าที่การผดุงรักษาสังคมลงบนความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคนในสังคม ให้มีความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สังคมวางไว้ ทั้งนี้กิจกรรมทางสังคมดังกล่าว จะต้องดำเนินอยู่บนบรรทัดฐานของหลักการ และรูปแบบอิสลาม เพื่อความถูกต้องอันจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการทำความคิด และยำเกรงพระเจ้าผู้เป็นเจ้าองค์อัลลอฮ์ หากกิจกรรมทางสังคมรูปแบบใดไม่ได้มีเป้าหมาย และรูปแบบดังที่บรรทัดฐานอิสลามได้กำหนดไว้ นอกจากกิจกรรมนั้น จะไม่เป็นที่อนุมัติแก่ผู้หญิงแล้ว ยังเป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมโทรม และเป็นบ่อนทำลายวัฒนธรรมอันดีงามทางสังคมของระบอบอิสลามอีกด้วย

เงื่อนไขทางสังคมของผู้หญิง

สำหรับสังคมของผู้หญิงในอิสลามตั้งอยู่บนเป้าหมายของการร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้ดำรงอยู่อย่างสันติ และมั่นคง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาสังคมให้สะอาดบริสุทธิ์ และหลีกเลี่ยงจากการเกิดปัญหาต่างๆ ต่อความมั่นคงในชีวิตของผู้หญิงตามมาเงื่อนไขทางสังคมที่อิสลามได้กำหนดแก่ผู้หญิง สามารถแยกพิจารณาได้ 3 ลักษณะ (1) การออกสู่สังคม ผู้หญิงได้รับการอนุญาตให้ออกสู่สังคมด้วยเหตุผลอันเกิดจากความจำเป็น เช่น ตรวจรักษาโรค เยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะอิสลามได้กำหนดให้แควงกิจกรรมผู้หญิง คือ การสร้างความสงบสุขในครอบครัว ดังนั้นเวลาทั้งหมดของผู้หญิงจึงควรทุ่มเทให้กับภารกิจดังกล่าว เมื่อถึงเวลาจำเป็นในการออกสู่สังคม ผู้หญิงจะต้องได้รับการอนุญาตจากสามี หรือผู้ปกครอง เพราะผู้หญิงคือ ผู้ที่อยู่ภายใต้การรับผิดชอบของสามีในกรณีที่ตั้งงานแล้ว และภายใต้ผู้ปกครองในกรณียังไม่ได้แต่งงาน ดังนั้น ผู้หญิงจำเป็นต้องเชื่องผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อตัวนาง ในฐานะผู้ปกป้องผลประโยชน์ และศีลธรรมในครอบครัวจากความเสียหายทั้งภายใน และภายนอก อันเกิดจากความวุ่นวายของสังคม (สัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดีย์ 2527, 302) (2) การแต่งกาย ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งกายเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการของผู้หญิงในการออกสู่สังคม โดยผู้หญิงจะต้องปฏิบัติตามศาสนบัญญัติอย่างเคร่งครัด นั่นคือ การแต่งกายอย่างมิดชิดด้วยการปกปิดทั่วร่างกายตั้งแต่ศีรษะ และไปถึงคอ ตลอดจนถึงหน้าอก และจะต้องไม่บางหรือรัดรูปจน กระทั่งเห็นรูปร่างได้ชัดเจน เพราะร่างกายผู้หญิงเป็นสิ่งพึงสงวนที่ต้องปกปิด ไม่อนุญาตให้ผู้ใดมองส่วนหนึ่งส่วนใดจากร่างกายของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็น ผม ศรีษะ เครื่องประดับ ตลอดจนเครื่องแต่งกายยกเว้นเฉพาะผู้ที่เป็นมะฮัรอม (ผู้ที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้) ของผู้หญิงผู้นั้นเท่านั้น ได้แก่ สามี ลูกบิดามารดา ตลอดจนญาติใกล้ชิดที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้ (สายสัมพันธ 2544, 48) การแต่งกายที่ไม่มิดชิดของผู้หญิงนั้นจะนำอันตรายมาสู่ตัวผู้หญิงเองทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสับสนวุ่นวายให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างแพร่หลาย ดังโองการอัลกุรอาน ความว่า

“โอ้ นบีเอ๋ย จงกล่าวแก่บรรดาภริยาของเจ้าและลูกสาวของเจ้า และบรรดาหญิงของบรรดาผู้ศรัทธา ให้พวกเขาตั้งเสื้อคลุมของพวกนางลงมาปิดตัวของพวกนาง นั่นเป็นการเหมาะสมกว่าที่นางจะเป็นที่รู้จัก เพื่อที่พวกนางจะไม่ถูกรบกวน และอัลลอฮ์ทรงเป็นผู้อภิบาล ผู้ทรงเมตตาเสมอ” (33, 59)

นอกจากนี้การปกปิดสิ่งประดับของผู้หญิง การห้ามใส่ผ้าไหม และการแต่งกายเลียนแบบเพศชาย ยังเป็นเงื่อนไขประการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของผู้หญิง กล่าวคือ ผู้หญิงจะต้องไม่เปิดเผยสิ่งประดับประดาโดยเจตนา นอกจากสิ่งที่ปรากฏอยู่โดยปกปิดมิได้ เช่น เสื้อคลุมหรือสิ่งซึ่งศาสนานุญาตให้เปิดเผยได้ ไบหน้และฝ่ามือ และเครื่องแต่งกายต้องเป็นรูปแบบเฉพาะเหมาะแก่ผู้หญิง ไม่เลียนแบบเพศชายหรือบรรดาผู้ปฏิเสธ เป็นต้น สำหรับกลิ่นน้ำหอมของผู้หญิงเมื่อออกนอกบ้านก็ถือเป็นข้อห้าม ที่มีความละเอียดอ่อนยิ่ง อันแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ความงามและการแต่งกายที่มีคิซิกก็ไม่สามารถปกป้องผู้หญิงได้ หากกลิ่นน้ำหอมอันชั่วร้าย และกระตุ้นความรู้สึกจากเพศตรงข้าม ยังคงแพร่กระจายออกจากตัวผู้หญิง อีกทั้ง ยังเป็นการบ่งบอกถึงระดับความละอายของผู้หญิงตามหลักการอิสลามได้อย่างลึกซึ้ง (สัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดีย์ 2527, 337)

ในขณะที่เดียวกันมารยาททางสังคมในการใช้น้ำเสียงในการพูดจาของผู้หญิงขณะปรากฏตัวอยู่ในสังคมทั่วไป ควรมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ และอยู่ในขอบเขตดังต่อไปนี้ (1) ไม่ใช้น้ำเสียงอ่อนหวาน (2) ไม่ใช้น้ำเสียงที่เรียกร้องความสนใจ (3) ไม่ใช้น้ำเสียงที่เมื่อผู้คนได้ยินแล้วอาจคิดไม่ดีกับผู้หญิง (สายสัมพันธ์ 2544, 76) ทั้งนี้เป็นเพราะแรงผลักดันที่อยู่ในจิตใจจะทำให้คำพูดกลายเป็นสื่อ อย่างหนึ่งที่จะก่อความเสียหายให้เกิดขึ้น ดังโองการอัลกุรอานความว่า “โอ้บรรดาภริยาของนบีเอ๋ย พวกเธอไม่เหมือนกับผู้หญิงใดๆ ในแหล่งผู้หญิงอื่นหากพวกเธอขำเกรง (อัลลอฮ์) ก็ไม่ควรพูดจาเพราะพริ้งนัก เพราะจะทำให้ผู้ที่ในหัวใจของเขามีโรคเกิดความ โลก แต่จงพูดด้วยถ้อยคำพอเหมาะพอควร” (33, 32) ซึ่งการกำหนดให้ใช้น้ำเสียงที่อยู่ในขอบเขตดังกล่าวจะเป็น การสกัดกั้นแรงผลักดันต่างๆ ภายในจิตใจให้หมดไป (สัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดีย์ 2527, 334)

การยับยั้งสายตาจากการมองเพศตรงข้ามเป็นข้อกำหนดที่ถูกกำชับแก่ผู้หญิง และบุรุษระหว่างการพบปะกันในสังคม ดังโองการอัลกุรอานความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แก่บรรดาผู้ศรัทธาชายให้พวกเขาลดสายตาของพวกเขาลงต่ำ...และจงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) แก่บรรดาผู้ศรัทธาหญิงให้พวกเขาลดสายตาของพวกเขาลงต่ำ...” (24, 30) เพราะการมองเพศตรงข้ามนั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใด นอกจากความรู้สึกอันจะนำไปสู่ความเสียหาย ดังนั้น ผู้หญิงจึงควรสำรวจตนเป็นอย่างยิ่งเพื่อเป็นการป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้จากการละเมิดประเวณี (ซินา) ดังรายงาน อัลหะดีษความว่า “ถูกกำหนดให้มนุษย์ต้องพบกับการทำซินา อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สองตาทำซินาด้วยการมอง สองหูทำซินาด้วยการฟัง ลิ้นทำซินาของมันคือ การเปล่งวาจา มือก็ทำซินาด้วยการจับต้อง เท้าทำซินาด้วยการเดินไปหา หัวใจทำซินาด้วยการแสดงอารมณ์ และ

ความต้องการอวัยวะเพศจะเป็นผู้ทำให้มันเป็นจริงหรือยกเลิก”(มุสลิม 6696)(สัยซิด อบุล อะลา เมาคูดีย์ 2527, 331)

การเดินทางของผู้หญิงจะต้องมีความระมัดระวังเพื่อมิให้เป็นการช่วยนุรุษ และเป็นการปิดหนทางที่จะนำไปสู่สิ่งที่ไม่ดีงาม เพราะท่วงท่าการเดินทางของผู้หญิงที่ไม่สำรวม เช่น การเดินกระแทกเท้าเพื่อจะให้ได้ยินเสียงกำไลเท้าที่ผู้หญิงสวมใส่อยู่นั้น เป็นการกระทำที่เรียกร้องความสนใจจากผู้ชายเพื่อเปิดเผยและทำให้รู้ถึงสิ่งที่ได้ประดับประดาไว้ภายใน ซึ่งการกระทำดังกล่าวนอกจากจะเป็นบาปแก่ตัวผู้หญิงเองแล้ว นุรุษผู้มีจิตใจอ่อนไหวไปกับท่าทางที่ช่วยนุรุษของผู้หญิงยังต้องได้รับบาปด้วยจากสาเหตุการมองดู และนึกคิดที่ไม่ดีต่อผู้หญิง เป็นต้น (อับดุลการิม ไชดาน 2525, 102) กล่าวได้ว่าเงื่อนไขต่างๆ ทางสังคมที่อิสลามกำหนดแก่ผู้หญิงนั้นมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้หญิง และบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่ผู้หญิงได้รับอย่างกลมกลืน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้หญิงจะต้องปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ตามแนวทางที่อิสลามกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้นอกจากจะเป็นการรักษาความบริสุทธิ์แก่ผู้หญิง เพื่อคงความเป็นผู้หญิงที่ดีตามหลักการอิสลามแล้ว ยังเป็นการผดุงรักษาสังคมให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง และบรรลุเป้าหมายตามแนวทางที่อิสลามได้กำหนดไว้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในสังคมไทย

การพัฒนาประเทศในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสังคม และเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อสถานภาพที่ดีขึ้นของผู้หญิงในหลายๆ ด้าน อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ผู้หญิงต้องปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับปัญหา และข้อจำกัดอีกมากมายทั้งในเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เนื่องจากผู้หญิงเป็นประชากรเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด ปัญหาสถานภาพผู้หญิงจึงถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทุกฝ่ายควรร่วมมือกันอย่างจริงจังในการทำความเข้าใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อการแก้ไข ที่สนองตอบปัญหา และก่อให้เกิดผลสำเร็จที่เป็นจริงได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ผู้หญิงต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมที่หนักหน่วง ขณะเดียวกันผู้หญิงก็มีความจำเป็นทางครอบครัว ต้องรับบทบาทหน้าที่ต่างๆ ในครอบครัวซึ่งถือเป็นภาระที่หนักเป็นสองเท่า ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทของตนเอง ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาทั้งในเรื่องของสิทธิและความเสมอภาค โอกาสความก้าวหน้า ค่าจ้างสวัสดิการต่างๆ ปัญหาสุขภาพจิต ตลอดจนปัญหาการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวของผู้หญิง (รววิทย์ เจริญเลิศ 2542, 98) ดังนั้น ปัญหาสถานภาพผู้หญิงในสังคมไทยจึงสามารถแยกพิจารณาออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

ปัญหาเกณฑ์กำหนดสถานภาพผู้หญิง ปัญหาสถานภาพผู้หญิงในปัจจุบัน และปัญหากระแสเรียกร้องความเท่าเทียมในสังคมโดยมีรายละเอียดแต่ละเรื่องดังนี้

ปัญหาเกณฑ์กำหนดสถานภาพผู้หญิง

ในสังคมที่ซับซ้อนบุคคลจะมีสถานภาพแตกต่างกันไป ตามที่สังคมกำหนด สถานภาพของสมาชิกในสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม โดยแต่ละสังคมจะกำหนด ความสำคัญของสถานภาพไม่เหมือนกัน เป็นเหตุให้เกิดคุณค่าที่แตกต่างกันของสถานภาพบุคคล ในสังคม สังคมทั่วไปมักกำหนดให้สมาชิกมีสถานภาพ และสิทธิความรับผิดชอบตามสภาพร่างกาย เป็นพื้นฐาน คือ ทุกคนถูกกำหนดให้มีสถานภาพตามลักษณะทางเพศ อายุ และเชื้อชาติ ซึ่งแม้จะเป็น เรื่องลักษณะธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็สามารถกำหนดสิ่งต่างๆ ดังกล่าวให้กลายเป็นความแตกต่าง ทางสังคมได้ กล่าวคือ สังคมได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิหน้าที่แตกต่างกัน เช่น การเกิดมาเป็นผู้ชาย หรือผู้หญิง ก็ไม่ได้เป็นชาย หรือหญิงตามสภาพร่างกายเท่านั้น แต่ความเป็นชาย หรือหญิง เป็นเรื่อง ของสถานภาพที่ถูกกำหนดโดยสังคมว่าชายมีสิทธิอะไร และควรแสดงบทบาทอย่างไร เป็นต้น ผู้หญิงก็เช่นเดียวกัน แต่ส่วนใหญ่ผู้หญิงมักจะถูกกำหนดให้มีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยกว่าชาย (พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล และณอมมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ 2545, 76) เกณฑ์กำหนดสถานภาพผู้หญิงในสังคม โดยทั่วไปนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ เกณฑ์ทางธรรมชาติ หรือชีวภาพและเกณฑ์ทางสังคม

(1) เกณฑ์ทางธรรมชาติหรือชีวภาพ หมายถึง เกณฑ์ที่กำหนดขึ้นจากปัจจัย ทางธรรมชาติ และความแตกต่างทางชีวภาพที่ธรรมชาติกำหนดเป็นพื้นฐานนี้เอง ที่สังคมนำมาเป็น เกณฑ์ในการจัดสรรแบ่งบทบาทความรับผิดชอบ และยอมรับกันว่าเหมาะสมกับสรีระของแต่ละเพศ จากแบบแผนดังกล่าวได้รับการประพฤติปฏิบัติสืบเนื่องจนกลายเป็นวัฒนธรรม

ความแตกต่างระหว่างชาย และหญิงเป็นเรื่องของเพศที่ถูกกำหนดขึ้นโดยข้อเท็จจริง ทางธรรมชาติด้านสรีระ หรือชีวภาพ กล่าวคือ โครงสร้างของเพศชายโดยทั่วไป เช่น กระดูก กล้ามเนื้อ จะแข็งแรงกว่าเพศหญิง ในขณะที่สภาพร่างกายของเพศหญิงอ่อนแอกว่า และต้องผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ การมีประจำเดือน การตั้งครรภ์ การคลอดลูก เป็นต้น ลักษณะทางชีววิทยาที่ธรรมชาติ กำหนดมาเป็นพื้นฐานให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างเพศชาย และเพศหญิงนั้น ก่อให้เกิด ความสามารถในบทบาทที่แตกต่างกัน ทำให้สังคมจัดสรรแบ่งบทบาทความรับผิดชอบที่สมมติ และยอมรับว่าเหมาะสมกับสรีระของแต่ละเพศ รวมทั้งสังคมเองก็คาดหวังให้แต่ละเพศประพฤติ ปฏิบัติตามแบบแผนที่สมาชิกในสังคมสร้างขึ้น โดยกำหนดว่ากิริยามารยาท หรืองานหน้าที่ รูปแบบใดที่หญิงควรปฏิบัติ หรือชายควรปฏิบัติ เช่น ความคล่องตัวกว่า แข็งแรงกว่า เป็นต้น

จะเน้นการออกศึกสงคราม ล่าสัตว์ ทำอาวูช และกิจกรรมนอกบ้าน ก็ควรตกเป็นหน้าที่ของชาย เพราะในสังคมที่มีการต่อสู้กันโดยใช้พลังกำลังเข้าหักหาญกัน ผู้หญิงซึ่งมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอกว่า จึงจำเป็นต้องพึ่งพาการปกป้องคุ้มครองจากผู้ชาย และจากความซับซ้อนทางร่างกายที่ต้องมีประจำเดือน ตั้งครรภ์ เลี้ยงลูก ผู้หญิงจึงเหมาะกับการทำงานที่เบากว่าผู้ชาย (ภัสสร ลิมานนท์ 2529) เนื่องด้วยเหตุผลทางสรีระร่างกายของผู้หญิงที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางชีววิทยาดังกล่าวมา ส่งผลต่อลักษณะทางจิตวิทยาของผู้หญิงในเรื่อง "สัญชาตญาณของแม่" กล่าวคือ ชอบเลี้ยงดูตัวอ่อนของตน โดยธรรมชาติ และอาจล่วงเลยมาถึงการชอบให้การดูแล เอาอกเอาใจผู้คนที่อยู่แวดล้อมด้วยนั้น (กาญจนา แก้วเทพ 2535) ผู้หญิงจึงมีหน้าที่หลักในด้านการสืบทอดเผ่าพันธุ์ (reproduction) การผลิตซึ่งความเป็นครอบครัว หรือมีลูก เป็นบทบาทตามความเหมาะสมของสรีระร่างกายที่สืบทอดกันมา โดยผู้หญิงทำหน้าที่เป็นแรงงานหลักในการเลี้ยงดูลูก และรับผิดชอบงานบริการด้านต่างๆ ภายในบ้าน ซึ่งเป็นอาณาเขตสำคัญของครอบครัวในขณะที่ผู้ชายรับผิดชอบกิจกรรมนอกบ้านเป็นหลัก ผู้หญิงคือ ผู้ที่เลี้ยงดูลูก ทำครัว ทำความสะอาด ดูแลความเรียบร้อย และทุกข์สุขของสามี และสมาชิกของครอบครัว (วรวิทย์ เจริญเลิศ 2542, 145) จะเห็นได้ว่านอกจากสรีระทางร่างกายจะเป็นตัวกำหนดสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงแล้ว การยอมรับในแบบแผนการจัดแบ่งบทบาทในสังคม และปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการกำหนดสถานภาพผู้หญิง โดยในแต่ละวัฒนธรรมสมาชิกชายและหญิงจะได้รับการปลูกฝังอุปนิสัยที่แตกต่างกันไป โดยสมาชิกใหม่ทั้งชายและหญิงนั้นต้อง ยอมรับทัศนคติ และบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ การกำหนดบทบาทบุคลิกภาพแบบแผนภาษาพูดของแต่ละเพศทั้งหมด ผนวกเข้ากันกลายเป็นเพศที่กำหนดโดยสังคม โดยอาศัยพื้นฐานสำคัญทางเพศที่กำหนดโดยธรรมชาติ หรือเพศที่กำหนดโดยสังคมนั้น (ภัสสร ลิมานนท์ 2529)

กล่าวกันว่าโครงสร้างของสังคม ค่านิยม ตลอดจนความคาดหวังในบทบาทที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย เป็นเครื่องกำหนดบทบาทผู้หญิงให้อยู่ในกรอบล้อมของสิ่งดังกล่าว อันมีความแน่นอนกว่าบทบาทของบุรุษเพศ (ชัตติยา วรรณสุด 2519, 2) โดยบทบาทและสถานภาพของเพศหญิง ถูกกำหนดบทบาทจากการอบรมสั่งสอน เพื่อสนองค่านิยมและความต้องการของสังคมที่มักกำหนดให้ผู้หญิงต้องมีบุคลิกอ่อนแอ ไม่เชื่อมั่นในตนเอง ต้องพึ่งพาเพศชาย มีบทบาทเฉพาะในครัวเรือน กล่าวคือ ให้อยอมรับในบทบาทของผู้เป็นมารดา และผู้เป็นภรรยาเท่านั้น นอกจากนี้ในหลายๆ สังคมมีข้อห้ามมิให้ผู้หญิงมีบทบาททางสังคม หรือศาสนาเพราะการมีประจำเดือน ซึ่งเป็นข้อจำกัดทางสภาพร่างกายของผู้หญิงนั่นเอง และยังมี ความเชื่อสืบเนื่องกันมาว่าผู้หญิงไม่สามารถทำงานหนักได้เท่ากับชาย เพราะมีสภาพร่างกายอ่อนแอกว่าชาย กิจกรรมหลายประเภทที่บุรุษเพศเป็นผู้สร้างสรรค์ให้กับสังคม ทำให้ผู้ชายมีความสำคัญขึ้น ด้านหนึ่งในฐานะเป็นผู้ดัดแปลง

ธรรมชาติให้กลายเป็นวัฒนธรรม (ชงชัย ศรีเมือง 2545, 13, 25) ทำให้ปัจจัยที่กำหนดสถานภาพ และ บทบาทผู้หญิงดังกล่าวมาข้างต้น ได้เกิดข้อโต้แย้งถึงการถูกนำมาเป็นพื้นฐานของข้ออ้างความไม่เท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับผู้หญิงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยกล่าวว่าสาเหตุที่แท้จริงของความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางชีวภาพที่กำหนดบทบาทที่แตกต่างระหว่างชายหญิง เพราะสรีระทางร่างกายเป็นข้อเท็จจริงทางธรรมชาติที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ และคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกันก็ไม่ได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน ไม่มีใครเหนือกว่าใครและไม่มีเพศใดดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ หากปราศจากอีกเพศหนึ่ง แต่ความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในสังคมเกิดจากระบบทางวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าและอำนาจ แก่บทบาท และกิจกรรมของผู้ชายมากกว่าผู้หญิงส่งผลต่อสถานภาพของสมาชิกในสังคมตามมา (กาญจนา แก้วเทพ 2535) นอกจากนี้เหตุผลทางด้านชีววิทยาซึ่งเป็นเกณฑ์สำคัญในการกำหนดสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในสังคมแล้วเกณฑ์กำหนดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัจจัยที่เกิดจากการยอมรับในสังคม หรือเกณฑ์ทางสังคม

(2) เกณฑ์ทางสังคม คือ เกณฑ์ที่กำหนดขึ้นจากปัจจัยที่เกิดจากการยอมรับในสังคมนั้นคือ ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา กฎหมาย อาชีพการกำหนดสถานภาพของบุคคลด้วยปัจจัยต่างๆ ที่เกิดจากการยอมรับในสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมที่เปิดโอกาสให้บุคคลเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนเอง เพราะในสังคมเช่นนี้ มีการเปิดโอกาสให้มีการแข่งขัน และใช้ความสามารถเพื่อให้ได้สถานภาพตามที่ตนต้องการ ให้โอกาสแต่ละคนพัฒนาตนเอง ถึงแม้การกำหนดสถานภาพแบบตายตัวจะยังคงมีอิทธิพลต่อสมาชิกในสังคม แต่ในปัจจุบันยุคที่เสรีภาพเป็นเรื่องที่ได้รับ การยอมรับอย่างกว้างขวาง การกำหนดสถานภาพของบุคคลจากปัจจัยที่เกิดจากการยอมรับในสังคมก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ปัจจัยต่างๆ ที่สังคมยอมรับว่าสามารถกำหนดสถานภาพของบุคคลได้นั้น เกิดจากกระบวนการทางสังคมที่ได้กำหนดความสำคัญของสถานภาพตามโครงสร้างทางสังคม โดยได้มีการกำหนดกิจกรรมที่เป็นความรับผิดชอบของสมาชิกในสังคมแตกต่างกันไป พร้อมกับให้คุณค่าแก่กิจกรรมต่างๆ แตกต่างกันไป เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคม ดังนั้นปัจจัยต่างๆ ทางสังคมจึงสามารถแปรเปลี่ยนไปได้ตามค่านิยมของสมาชิกในสังคม

ในอดีต โครงสร้างสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ไม่มีความซับซ้อน สถานภาพผู้หญิงถูกกำหนดมาจากโลกทัศน์แบบประเพณี ความเชื่อทางสรีระวิทยาที่ว่าผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงกว่าเหมาะกับการทำงานในไร่นาหาเลี้ยง และเป็นผู้นำครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีโครงสร้างที่อ่อนแอ จึงถูกคาดหวังให้มีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมภายในบ้านเป็นหลัก (กอบกุล อิงคุทานนท์ 2537, 33)

จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางด้านชีววิทยา เป็นปัจจัยสำคัญที่ได้รับการยอมรับในสังคม ในการกำหนดสถานภาพ และบทบาทของแต่ละบุคคล ให้เหมาะสมตามสภาพร่างกาย โดยมีการแบ่ง

หน้าที่กันอย่างชัดเจน ประกอบกับความเชื่อทางด้านศาสนาที่กำหนดคุณค่าของสถานภาพ และ บทบาทของผู้หญิง และบุรุษไว้แตกต่างกัน ระเบียบแบบแผนดังกล่าวได้รับการยอมรับจากสมาชิก ในสังคม และนำมาประพฤติปฏิบัติตามจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสังคมใช้เป็น เกณฑ์ในการกำหนดสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในสังคมอดีต ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ และสังคม ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม ซึ่งต้องการแรงงาน จำนวนมากเพื่อปัจจัยผลผลิต และมีการแข่งขันอย่างเสรี อันเป็นเป้าหมายหลักของระบบทุนนิยม การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมให้มีประสิทธิภาพ และมีความเท่าเทียมกันเพื่อผลประโยชน์สูงสุด ทางการผลิตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เหตุนี้เองอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดสถานภาพ และบทบาทของผู้หญิงในสังคมปัจจุบัน

ปัญหาสถานภาพและบทบาทผู้หญิง

สำหรับสาเหตุที่สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความตื่นตัวในการใช้ศักยภาพตนเอง ของผู้หญิงในปัจจุบันมีมากขึ้น สังคมยอมรับบทบาทผู้หญิงมากกว่าเดิม ทำให้ผู้หญิงมีโอกาส ในการมีส่วนร่วมทางสังคมในแทบทุกด้าน ส่งผลให้ผู้หญิงมีสถานภาพที่ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับจากสังคม โดยทั่วไป(กฤตยา อาชวนิจกุล และพิมพ์วัลย์ บุญมงคล 2542, 430) แม้ว่าปัจจุบันสถานภาพในหลายๆ ด้านของผู้หญิงจะได้รับการยอมรับจากสังคมมากกว่าเดิม แต่ระบบโครงสร้างของสังคมไทยยังคง คาดหวังให้ผู้หญิงมีสถานภาพหลัก คือ การแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในครอบครัว ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในสังคม อันเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีอาจ ละเอียดได้ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงในปัจจุบันดำรงอยู่ท่ามกลางสองสถานภาพที่สำคัญ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้หญิง ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมายทั้งในระดับสังคม และระดับครอบครัว

ผู้หญิงในระดับสังคม

เป็นที่ทราบกันดีกว่าเดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้หญิงมีบทบาทหลัก ในกิจการครัวเรือน ส่วนผู้ชายมีบทบาทหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว แม้จะมีการกำหนดที่ชัดเจน ในบทบาทหน้าที่ แต่ความสำคัญของบุคคลในสังคมมีพื้นฐานมาจากระบบค่านิยม ความเชื่อและ ด้านศาสนา ส่งผลให้สถานภาพของผู้ชายในอดีตมีความสำคัญกว่าผู้หญิง ซึ่งอิทธิพลจากความเชื่อ ดังกล่าวได้รับการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นพื้นฐานของระบบ โครงสร้างของสังคม (ยศ สันตสมบัติ 2537, 41) แต่ปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สภาพเศรษฐกิจที่บีบคั้นทำให้ ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นเพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัว ประกอบกับสังคมได้

เปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงในการเข้าไปมีบทบาททางสังคมมากขึ้น จากรายงานการสำรวจสถานภาพแรงงาน และเพศ ทว่าราชอาณาจักรเป็นรายภาค ไตรมาสที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม) 2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กล่าวว่า เกือบครึ่งหนึ่งของประชากรไทยทั้งประเทศเป็นผู้หญิง และจำนวนแรงงานผู้หญิง การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ธันวาคม 2554) พบว่ามีแรงงานผู้หญิงร้อยละ 46.06 ของแรงงานในระบบทั้งหมด และมีจำนวนประชากรผู้หญิงที่อยู่ในระบบการศึกษาถึงร้อยละ 53.36 ของผู้หญิงที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปของประชากรไทยทั้งประเทศจากสถิติดังกล่าว เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงโอกาส และการเคลื่อนไหวในการเข้าไปมีบทบาทในสังคมมากขึ้นของผู้หญิง จะเห็นได้ว่าการกำหนดสถานภาพผู้หญิงในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไป มิติทางด้านเศรษฐกิจเข้ามามีอิทธิพลต่อสถานภาพผู้หญิงแทนที่ปัจจัยดั้งเดิม กล่าวคือ ในสังคมอดีตคุณค่าของบุคคลในสังคมไม่ได้อยู่ที่ปัจจัยการผลิต หากแต่อยู่ที่ปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น ศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง เป็นต้น แต่ในสังคมปัจจุบันคุณค่าของบุคคลจะขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิตเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้เองผู้หญิงในปัจจุบัน จึงมีสถานภาพที่ได้รับการยอมรับมากกว่าในอดีต ดังที่ ชัตติยา กรรณสูต (2519, 74) ได้กล่าวถึงสถานภาพทางด้านค่านิยมทางสังคมของผู้หญิงไทยในปัจจุบันว่าอยู่ในระดับต่ำกว่าบุรุษไม่มากนัก เพราะผู้หญิงไทยได้รับการยกย่องจากบุรุษ ก่อนข้างสูงอยู่แล้ว ตั้งแต่อดีตเมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงในประเทศอื่นๆ แถบเอเชีย ต่อมาในปัจจุบันเมื่อผู้หญิงได้มีโอกาสเข้ามามีบทบาทในสังคมทัดเทียมกับบุรุษ จึงทำให้เกิดค่านิยมในการยอมรับผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น

สถานภาพที่ดีขึ้นของผู้หญิงในปัจจุบัน ได้รับการรับรองจากกฎหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเสมอภาค และเสรีภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ทั้งในด้านสังคม การเมือง การศึกษา แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงยังต้องประสบปัญหาทางสังคมมากมาย ทั้งในเรื่องสิทธิ และความเสมอภาค ในโอกาสความก้าวหน้า ค่าจ้าง สวัสดิการต่างๆ สำหรับสถานภาพการทำงานของผู้หญิง เมื่อเปรียบเทียบกับชาย พบว่า ผู้หญิงมีสถานภาพในการทำงานดีขึ้นทั้งด้านค่าจ้าง แรงงาน สวัสดิภาพ และการคุ้มครองแรงงาน ซึ่งเป็นผลให้ผู้หญิงมีโอกาส และความเสมอภาค ในการประกอบอาชีพมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

“มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้”

มาตรา 86 รัฐต้องส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำ คຸ້ມครองแรงงานโดยเฉพาะ แรงงานเด็ก และแรงงานหญิง จัดระบบงานสัมพันธ์ การประกันสังคม รวมทั้งค่าตอบแทนแรงงาน ให้เป็นธรรม

นอกจากนี้ จากพระราชบัญญัติคຸ້ມครองแรงงาน พ.ศ.2541 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความ คຸ້ມครองผู้ใช้แรงงาน โดยครอบคลุมถึง แรงงานผู้หญิงทั้งหมดในหลายด้าน โดยเฉพาะในมาตรา ดังต่อไปนี้

มาตรา 15 กำหนดให้แรงงานชายและหญิง จะต้องได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน เว้นแต่ลักษณะ หรือสภาพของงานไม่อาจปฏิบัติเช่นนั้นได้

มาตรา 16 ห้ามมิให้นายจ้าง หรือผู้ซึ่งเป็นหัวหน้างาน ผู้ควบคุมงาน หรือผู้ตรวจงาน กระทำการล่วงเกินทางเพศต่อลูกจ้างที่เป็นหญิงหรือเด็ก

มาตรา 53 และอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 100 ว่าด้วย ค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกัน โดยกำหนดว่า ในกรณีที่งานมีลักษณะ และคุณภาพอย่างเดียว และ ปริมาณเท่ากัน ให้นายจ้างกำหนดค่าจ้างค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด ให้แก่ลูกจ้างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าลูกจ้างนั้นเป็นชายหรือเป็นหญิง

มาตรา 59 ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้ลูกจ้าง ซึ่งเป็นหญิงในวันลา เพื่อคลอดลูกเท่ากับ ค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลาแต่ไม่เกินสี่สิบห้าวัน เจตนารมณ์จะคຸ້ມครองรายได้ โดยให้ นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้กับลูกจ้าง ในวันลาเพื่อคลอดลูก (จ่ายไม่เกิน 45 วัน) ซึ่งลูกจ้างจะได้รับค่าจ้าง ตลอดเวลาที่ลา เพื่อการตามข้อกำหนด ดังกล่าว สำหรับอัตราค่าจ้างที่นายจ้างตัดจ่ายให้กับลูกจ้าง ในวันลาประเภทต่างๆ คืออัตราเดียวกันกับค่าจ้าง ในวันที่คนปกติซึ่ง หมายถึง เท่ากับค่าจ้างที่จ่าย สำหรับการงานเต็มเวลาของการทำงาน

สาเหตุที่ผู้หญิงต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ เนื่องมาจากค่านิยมทางสังคมที่ได้กำหนด คุณค่าต่อสถานภาพผู้หญิงไว้ 2 ประการ ประการแรก คือ การกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันระหว่างเพศ ค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับเพศชาย โดยการกำหนดคุณค่าที่สูงกว่าให้แก่เพศชายที่ยังคงดำรงอยู่ใน สังคมปัจจุบัน ดังเช่นคำพังเพยที่ว่า "ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง" นั้นทำให้เห็น จินตภาพของสังคมไทยที่ให้ผู้ชายเป็นเสาหลักของครอบครัว มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนอกบ้าน ส่วนสถานภาพของผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลเรื่องภายในบ้าน รวมทั้งการดูแลปรนนิบัติสามี และลูก แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่ให้การยกย่องผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (ธงชัย ศรีเมือง 2545, 21) ซึ่งความเชื่อ เกี่ยวกับสถานภาพที่เป็นรองอันเกิดจากการกำหนดคุณค่าทางประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม ได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จนกลายเป็นความไม่เสมอภาคระหว่างชายและหญิง ดังจะเห็นได้จากสังคมปัจจุบันที่ให้คุณค่าต่อเพศชายในทุกบทบาทที่สำคัญ โดยสามารถมองเห็น

ความไม่เท่าเทียมนี้ได้ตั้งแตกระดับการประกอบอาชีพ อาชีพที่ได้รับการยกย่องจากสังคมและตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง (กาญจนา แก้วเทพ 2535) ส่วนประการที่สอง คือ การกำหนดคุณค่าของงาน ค่านิยมที่เกิดจากการกำหนดของระบบทุนนิยมที่ให้คุณค่าต่องานที่ผลิตสินค้าได้เท่านั้น จึงจะถือว่า มีมูลค่าทางสังคม ส่วนงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ จะถือว่าไม่มีมูลค่าทางสังคมและส่งผลกระทบต่อสถานภาพของผู้ประกอบงานนั้นๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการแบ่งงานกันอย่างชัดเจนในสังคมอดีตระหว่างชายหญิงไม่ได้เป็นเหตุให้เกิดการจัดลำดับคุณค่าของบุคคลแต่อย่างใด จวบจนกระทั่งระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้เข้ามา กิจกรรมที่ผู้หญิงรับผิดชอบถูกมองว่าไม่มีคุณค่า เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดผลผลิต ถึงแม้ในปัจจุบันผู้หญิงจะเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมมากแล้วก็ตาม แต่ค่านิยมที่ว่าผู้หญิงเป็นเพียงแรงงานเสริมของสังคม ได้นำไปสู่การไม่ให้คุณค่าแก่งานต่างๆ ที่ผู้หญิงทำ ส่งผลก่อให้เกิดปัญหาสถานภาพทางสังคม ของผู้หญิงตามมา (วรวิทย์ เจริญเลิศ 2542, 146) ซึ่งสอดคล้องกับ กุลศิริ อรุณภักย์ (2542) ที่ได้ศึกษาบทบาทผู้หญิงในชุมชนประมง พบว่า ฐานะและบทบาทที่เป็นรองของผู้หญิง ไม่อาจเห็นได้ชัดเจนในช่วงก่อนที่ ความทันสมัยและกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะแพร่เข้ามาในชุมชน แต่เมื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เข้ามาในชุมชนอย่างช้าๆ พบว่า ฐานะ และบทบาทของผู้หญิงมีความเหลื่อมล้ำที่ต่ำกว่าผู้ชายมากกว่าที่เคยเป็น สาเหตุเกิดจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นความสำคัญของเงินตรา งานของผู้ชายจึงถูกให้คุณค่าและมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ประกอบกับค่านิยมชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ก่อนแล้วจึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเพศมากขึ้น แม้ในปัจจุบันผู้หญิงส่วนหนึ่งสามารถเลี้ยงชีพด้วยตัวเองได้โดยการออกไปทำงานนอกชุมชน แต่ยังไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเพศได้ เพราะอิทธิพลของการเรียนรู้ทางสังคมที่ยังคงสืบทอดอยู่ในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมของผู้หญิงที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์ทางสังคมที่ใช้ในการกำหนด และให้คุณค่าแก่สถานภาพผู้หญิงไปตาม ค่านิยมของสังคม โดยมิได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้หญิง เป็นเหตุให้ผู้หญิงไม่สามารถทำความเข้าใจกับสถานภาพที่แท้จริงของตนเองได้ ดังนั้นการแสวงหาจุดยืนที่ชัดเจน และเหมาะสมกับผู้หญิงจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อสถานภาพผู้หญิงในสังคมปัจจุบัน

ผู้หญิงในระดับครอบครัว

"ครอบครัว" เป็นสถาบันที่สำคัญอันเป็นรากฐานของระบบโครงสร้างทางสังคม มาแต่อดีต เนื่องจากกิจกรรมทั้งหลายมีจุดศูนย์กลางอยู่ในครอบครัวแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนา กระบวนการผลิต กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม คุณธรรม ทักษะคติ และขัดเกลา เพื่อให้สมาชิกสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยที่สถาบันครอบครัวได้กำหนดคตินี้หน้าที่

ให้แก่สมาชิกแต่ละคน เพื่อแสดงบทบาทที่เหมาะสมกับสภาพทางชีววิทยา และความต้องการทางสังคม (อุทัย หิรัญโต 2519, 267) สำหรับในสังคมไทยระบบโครงสร้างครอบครัวจะมีลักษณะเป็นสังคมประเพณีที่ชายมีสถานภาพสูงกว่าหญิง โดยถือเอาบรรทัดฐานทางเพศเป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันหน้าที่กันรับผิดชอบ เช่น ผู้ชายกิจกรรมทางสังคม ส่วนผู้หญิงในฐานะภรรยา และแม่เป็นผู้รับผิดชอบบทบาทหลักภายในครอบครัว ทั้งในฐานะของผู้ผลิต ผู้อภิบาล ผู้ถ่ายทอดความรู้ และผู้สนับสนุนในกิจการของครอบครัว เป็นต้น แม้สังคมจะกำหนดให้ผู้หญิงมีบทบาทหลักในการรับผิดชอบกิจการภายในครอบครัว แต่สังคมไทยที่มีลักษณะครอบครัวขยาย ก็มีแนวโน้มยอมรับในคุณค่าการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงด้วย เพราะในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรม นอกจากสมาชิกทุกคนจะมีบทบาทของตนแล้ว การร่วมมือช่วยเหลือกันในครอบครัวก็มีความสำคัญไม่น้อย และผู้หญิงในสังคมเกษตรกรรมก็มีบทบาททางการเกษตรเคียงข้างผู้ชายตลอดมา (สุดสวาท ดิศโรจน์ 2528, 7)

ปัจจุบันสภาพสังคม และเศรษฐกิจได้พัฒนาขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในครอบครัว (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช 2538, 45) เนื่องจากค่านิยมในการกำหนดบทบาทผู้หญิงได้เปลี่ยนแปลงไป การทำงานบ้านของผู้หญิงถือว่าไม่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ เพราะไม่มีผลตอบแทนเป็นรายได้ ถึงแม้งานนั้นจะมีผลต่อรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวก็ตาม แต่หากรายได้ของผู้หญิงนั้นเกิดขึ้นโดยการทำงานนอกบ้านแล้ว บทบาทการมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวของผู้หญิงจึงได้รับการยอมรับ ผู้หญิงจึงต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเอง โดยการออกไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ และเข้าไปมีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้นเพื่อยกสถานะของตนเองให้ได้รับการยอมรับจากครอบครัว และสังคม

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสถานภาพผู้หญิงนั้น เกิดจากการที่สังคมเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม และมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ผู้หญิงจึงมีรายได้เป็นของตัวเองมีความเป็นอิสระมากขึ้น ไม่ต้องพึ่งพาสามีอีกต่อไป ทำให้สถานภาพผู้หญิงในครอบครัวดีขึ้น มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการในครอบครัวเท่าเทียมผู้ชายแทบทุกด้าน และรวมไปถึงสถานภาพที่ดีทางสังคมด้วย

แม้ผู้หญิงมีบทบาทในทางสังคมมากขึ้นกว่าเดิมและสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้มากเพียงใดก็ตาม แต่บทบาทเดิมในครอบครัวนั้นคือ ภรรยา และแม่ ผู้หญิงก็ยังคงต้องทำทุกอย่างเท่าเดิม เท่ากับว่าผู้หญิงต้องทำงานหนักเพิ่มเป็นสองเท่า ทั้งในส่วนที่เป็นการทำงานนอกบ้านและงานในบ้าน ซึ่งผู้หญิงจำเป็นต้องผสมผสานบทบาททั้งสองให้เกิดความสมดุล เพื่อความสงบสุขในครอบครัว เนื่องจากการปรับเปลี่ยนสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในปัจจุบัน อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้าง

เกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ในสังคมได้ (จิตติยา วรรณสุด 2519, 3) โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว

การที่ผู้หญิงมีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน และทุกบทบาทล้วนถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้น บางครั้งผู้หญิงอาจเกิดความสับสน และเกิดความคับข้องใจในการรักษาความสมดุลในบทบาทของตนเอง สุกัญญา บุญदानนท์ (2534, 117-124) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางบทบาทของผู้หญิงแต่งงานที่ทำงานนอกบ้าน และแนวทางแก้ปัญหา พบว่า ผู้หญิงมีความผูกพันเชิงอาชีพสูง เมื่อเผชิญความขัดแย้งทางบทบาทจะเกิดความละล้าละลังในการทำตามความคาดหวังทางบทบาทเชิงอาชีพให้ได้สมบูรณ์ หรือจะทำตามความคาดหวังทางบทบาทเชิงครอบครัว ทางออกที่เหมาะสมจึงเป็นการทำงานหนักเพื่อให้ความคาดหวังที่มีลุล่วงไปได้ด้วยดี ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายนักที่ผู้หญิงจะสามารถแสดงบทบาทได้เต็มที่ในทุกบทบาทในเวลาเดียวกัน โดยปราศจากความสับสนในจิตใจ อันเกิดจากความต้องการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ในทุกบทบาทที่สังคมได้คาดหวัง แต่เป็นเพราะผู้หญิงได้เรียนรู้ว่าคุณค่าของตนเองอยู่ที่บทบาทในครอบครัว เป็นสำคัญและการประคับประคองให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว จึงถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างที่สุด สถานภาพผู้หญิงในครอบครัวจึงตกอยู่ในภาวะที่เหนียวล้ากับภาระที่หนักเป็นสองเท่า

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า "ครอบครัว" เป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งของการดำรงอยู่ของสมาชิกในสังคม ทุกบทบาทในครอบครัวล้วนมีคุณค่าอย่างสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งเป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญยิ่งในชีวิตครอบครัว ดังนั้นการปรับเปลี่ยนสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในสังคมปัจจุบันที่มีได้ค้ำประกันถึงระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ ของสมาชิกในครอบครัว ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อความมั่นคงในครอบครัว เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ทางสังคมตามมา

ผู้หญิงกับความเท่าเทียมในสังคม

สถานภาพผู้หญิงไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง และได้รับการยอมรับจากสังคมเพิ่มมากขึ้น และกฎหมายได้รับรองสถานภาพที่เท่าเทียมกันในสังคมให้แก่ผู้หญิงแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสิทธิ และหน้าที่ตลอดจนการเอาเปรียบผู้หญิงยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่พบอยู่ในสังคมการเคลื่อนไหว ผู้หญิงจึงเป็นพลังทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่ถือกำเนิดขึ้นเพื่อผลักดันให้เกิดการจัดการทางสังคมที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสถานภาพผู้หญิงที่ปรากฏในสังคมไทยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย และยกระดับฐานะและบทบาทของผู้หญิงให้ดีขึ้น โดยการนำเสนออุดมการณ์ และรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ที่เน้นความเสมอภาคเพื่อการขยายศักยภาพของผู้หญิงให้มากขึ้น และขจัดอุปสรรค

ต่างๆ ทางสังคมที่ปิดกั้นการสร้างสรรค์พลังงานทางเพศของผู้หญิง (กาญจนา แก้วเทพ 2535) เนื่องจากผู้หญิงเป็นศูนย์กลาง โครงข่ายของบทบาทต่างๆ ที่มีความสำคัญในทุกระดับ โครงสร้างของสังคม ดังนั้นปัญหาที่ผู้หญิงต้องเผชิญจึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามสถานภาพที่ผู้หญิงดำรงอยู่ โดยแนวทางในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของผู้หญิงสามารถแบ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ได้ 3 มิติ ดังนี้

ผู้หญิงกับสังคม

สังคมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย ส่งผลต่อการปรับขยายสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยผู้หญิงได้รับโอกาสทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ในแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การศึกษา การประกอบอาชีพ ปัจจุบัน พบว่า จำนวนผู้หญิงที่เข้ามามีบทบาทในสังคมเพิ่มมากขึ้น และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ (สุธีรา ทอมสัน 2537, 1) ทำให้การมีส่วนร่วมทางสังคมที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิง ทำให้ความสามารถและศักยภาพของผู้หญิงได้รับการยอมรับมากกว่าเดิม ส่งผลต่อการมีสถานภาพที่ดีขึ้นของผู้หญิงในสังคม อย่างไรก็ตามแม้ฐานะและบทบาทที่ดีของผู้หญิงจะถูกรับรองด้วยอำนาจทางด้านกฎหมายอันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดที่สมาชิกในสังคมทุกคนพึงปฏิบัติตาม แต่ปรากฏการณ์ที่พบในสังคมปัจจุบัน คือ ผู้หญิงยังคงเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ อันเนื่องมาจากความไม่เสมอภาค และการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง

กลุ่มเคลื่อนไหวผู้หญิงแนวเสรีนิยมถือเป็นแนวคิดหลักของสตรีนิยม ได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในสังคม โดยใช้กรอบการมองฐานะ และบทบาทที่เหลื่อมล้ำของผู้หญิงในเรื่องชนชั้นทางเพศ และการเลือกปฏิบัติทางเพศ จึงมุ่งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการนำเอาหลักการความเท่าเทียมกันของมนุษย์มาเป็นแนวทางในการเรียกร้องสิทธิ และเสรีภาพที่เสมอภาคของความเป็นปัจเจกบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคมของผู้หญิง โดยเน้นไปที่สิทธิทางกฎหมาย เนื่องด้วยกลุ่มผู้หญิงเห็นว่าอำนาจทางด้านกฎหมายเป็นพื้นฐานสำคัญ และมีรูปแบบที่ชัดเจนที่สุดในการกำหนดฐานะและบทบาทผู้หญิง รวมถึงเป็นตัวกำหนดความรับผิดชอบกฎเกณฑ์ต่างๆ และโอกาสทางสังคมที่เป็นของผู้หญิงและชายที่ต่างกัน เช่น โอกาสในการศึกษา อาชีพ และการจ้างงาน เป็นต้น (กอบกุล อิงคุทานนท์ 2537, 18) มีการเคลื่อนไหวที่เน้นเฉพาะสิทธิทางด้านกฎหมายนั้น เป็นความพยายามแก้ไขปัญหาระดับโครงสร้างที่กลุ่มผู้หญิงเห็นว่า มีผลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพผู้หญิงในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการเคลื่อนไหวที่เน้นด้านกฎหมายจึงมิใช่เป็นเพียงการแก้ไขปัญหากำลังเกิดขึ้นในสังคม แต่ยังเป็นการป้องกันมิให้ขัดกับวิถีปฏิบัติของสมาชิกในสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สอดคล้องกับระบบ โครงสร้าง และระเบียบแบบแผนของสังคม อาจส่งผลกระทบต่อ

ต่อความรู้สึกของสมาชิกในสังคมขึ้นได้ ปัญหาของผู้หญิงที่ปรากฏในสังคมปัจจุบันนั้น มิได้เกิดจากการขาดสิทธิทางด้านกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเกิดจากการที่สมาชิกในสังคมขาดการยอมรับ และทำความเข้าใจในสถานภาพใหม่ของผู้หญิงที่แตกต่างไปจากเดิมอีกด้วย กล่าวคือ สังคมยังคงคาดหวังต่อบทบาทผู้หญิงในขอบเขตที่จำกัด และมองข้ามศักยภาพของผู้หญิงในฐานะสมาชิกคนหนึ่งที่มีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคม

ในประเด็นนี้ได้รับการวิจารณ์จากกลุ่มผู้หญิงที่มีกรอบการมองว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกกระทำว่าเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ "ระบบอำนาจชายเป็นใหญ่" อันเกิดจากค่านิยมที่ให้คุณค่าความสำคัญกับเพศชาย แล้วถ่ายทอดระเบียบแบบแผนโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจนกลายเป็นค่านิยมของสมาชิกในสังคม และ"ระบบทุนนิยม" ที่สร้างมายาคติให้ผู้หญิงเป็นเพียงแรงงานสำรองส่วนเกิน สร้างความอึดอัดใจให้แก่ผู้หญิงอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตในสังคม ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงเรียกร้องสิทธิเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพของผู้หญิงในการเป็นผู้กระทำ และเรียกร้องให้เห็นคุณค่าของผู้หญิงว่ามีสถานภาพ และบทบาททางสังคมที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย การเรียกร้องสิทธิผู้หญิงทางสังคมเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสถานภาพที่เท่าเทียมของชายและหญิงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมุ่งหวังที่จะขจัดปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความไม่เสมอภาคที่ผู้หญิงได้รับให้หมดไป ทั้งนี้ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้หากแนวทางในการดำเนินงานมีความสอดคล้องกับความเป็นไปของสังคมตลอดจนความเป็นจริงของผู้หญิง

ผู้หญิงกับเศรษฐกิจ

สภาพสังคมที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพ และบทบาททางด้านเศรษฐกิจของผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองครั้งใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งกำหนดคุณค่า และสถานภาพผู้หญิงไว้ที่ "ปัจจัยการผลิต" นั้นหมายถึงผู้หญิงจะต้องประกอบอาชีพนอกบ้านที่มีรายได้เท่านั้น จึงจะได้รับการยอมรับจากสังคมถึงการมีสถานภาพที่ดี

ปัจจุบันการเข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับความคาดหวังถึงสถานภาพที่ดีในสังคมมากกว่าเดิม แต่ผู้หญิงก็ต้องพบกับปัญหาและข้อจำกัดอีกมาก อันเกิดจากความไม่เสมอภาคในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจได้แก่ การขาดโอกาสการศึกษา กระบวนการหล่อหลอมทางสังคม และความเชื่อในบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิง

จากปัญหาดังกล่าวกลุ่มเคลื่อนไหวผู้หญิงมีแนวทางในการมองปัญหาที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มเคลื่อนไหวผู้หญิงแนวเสรีนิยมมองว่า ผู้หญิงเป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคมที่แม้จะเป็นประชากรส่วนมากของประเทศ ซึ่งเป็นกำลังผลิตสำคัญของสังคม แต่แรงงานผู้หญิงยังไม่ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ในกระบวนการผลิต เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่รุดหน้าของประเทศ โดยการพัฒนาผู้หญิงให้ได้รับโอกาสไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาชีพ และสิทธิทางด้านกฎหมายอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาผู้หญิงที่จะนำไปสู่ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (กอบกุล อิงคุทานนท์ 2537, 21) ท่ามกลางกระแสพัฒนาผู้หญิงสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงยังคงต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อน อันเกิดจากระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการยอมรับสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ปัญหาสถานภาพและบทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น มีสาเหตุมาจากค่านิยมทางสังคมที่ยอมรับการกำหนดคุณค่าผู้หญิงด้วยมิติเศรษฐกิจ ซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบันได้นิยามคำจำกัดความของคำว่า "เศรษฐกิจ" มีความหมายเพียงการผลิตสินค้า และการแลกเปลี่ยนด้วยการซื้อขายเท่านั้น ส่วนคำว่า "ทำงาน" ในระบบทุนนิยมจะหมายความว่าเฉพาะงานที่แรงงานรับจ้างกระทำเพื่อผลิตมูลค่าส่วนเกินเท่านั้น ส่วน "งาน" แบบอื่นๆ ที่ไม่ตรงตามเกณฑ์นี้ จะไม่ถูกถือว่าเป็น "งาน" และ "ไม่ใช่เศรษฐกิจ" ด้วยเหตุนี้เองงานที่ผู้หญิงทำอยู่ในบ้านจึงมิใช่ "งาน" ในสายตาของระบบทุนนิยม และไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าที่แตกต่างระหว่างงานบ้านกับงานนอกบ้านอื่นๆ นั้น นำไปสู่การไม่ให้คุณค่าแก่งานต่างๆ ที่ผู้หญิงทำ ก่อให้เกิดผลเสียอย่างมากต่อสังคม เพราะได้ทำให้การแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ นำมาซึ่งความไม่เป็นธรรม ความไม่เสมอภาคส่งผลให้เกิดความชอบธรรมในการเอารัดเอาเปรียบหญิงในตลาดแรงงานทั้งในด้านโอกาส ด้านสวัสดิการ และความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน จากการศึกษาเรื่อง "สภาพการทำงานของลูกจ้างหญิงในงานก่อสร้างในกรุงเทพฯ" ได้ชี้ให้เห็นถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบของแรงงานผู้หญิงในอุตสาหกรรมจากนายจ้างทั้งในเรื่องค่าจ้าง ชั่วโมงทำงาน วันหยุด และสวัสดิการอื่นๆ เนื่องจากแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานไร้ฝีมือ (วรวิทย์ เจริญเลิศ 2542, 110) จากปัญหาดังกล่าวกลุ่มเคลื่อนไหวผู้หญิงแนวสังคมนิยมจึงเห็นว่าควรมีการทำความเข้าใจกับความหมายของ "เศรษฐกิจ" ในรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะการผลิตเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมนั้นคือ สังคมประกอบขึ้นด้วยแรงงานที่จำเป็นทางสังคมหลายๆ แบบไม่ใช่เพียงแค่ "แรงงานรับจ้าง" ตามความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเท่านั้น (กาญจนา แก้วเทพ 2535) พร้อมกับเรียกร้องให้เห็นคุณค่างานของผู้หญิงว่าทุกภาระหน้าที่ของผู้หญิงล้วนมีความสำคัญต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจแทบทั้งสิ้น อาจสรุปได้ว่าผู้หญิงมีฐานะและบทบาททางเศรษฐกิจที่สำคัญอยู่ 3 ประการ (1) ผลิตแรงงานทดแทน (มีลูกสืบสกุล) (2) เสริมสร้างพลังงานทดแทนให้แก่แรงงาน (ดูแลการกินอยู่ของสามี และสมาชิกในครอบครัว) (3) ผลิตส่วนเกินให้แก่สังคม (ทำงานมากโดยได้รับ

คำตอบแทนน้อย) (วรวิทย์ เจริญเลิศ 2542,126) บทบาทเหล่านี้ของผู้หญิงมีความสำคัญอย่างมาก ต่อการดำรงอยู่ของสังคมไทยตลอดมา แต่ปัจจุบันเกณฑ์ในการกำหนดคุณค่าบทบาทผู้หญิงได้เปลี่ยนไป ทำให้สถานภาพผู้หญิงที่เคยได้รับการยอมรับจากสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้หญิง ดังนั้นนอกจากการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ และความเข้าใจจากบุคคลในสังคมแล้ว การทำความเข้าใจถึงคุณค่าของสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้หญิง

ผู้หญิงกับครอบครัว

การเข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เพิ่มมากขึ้นของผู้หญิงในปัจจุบัน ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อครอบครัว อันเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม เนื่องจากบรรทัดฐานดั้งเดิมของสังคมที่กำหนดให้ผู้หญิงมีบทบาทหลักภายในครอบครัวค่อยๆ เปลี่ยนไป และบทบาทใหม่ทางสังคมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทส่วนอื่นๆ ของสมาชิกในครอบครัว

กล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบทบาทผู้หญิงนั้น ส่งผลต่อการเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสถานภาพภายในครอบครัวที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยผู้หญิงมีอำนาจในการตัดสินใจได้เท่าเทียมกับผู้ชาย หรือมีสิทธิเหนือกว่าในกรณีที่ฝ่ายหญิงมีระดับการศึกษาที่สูงหรือฐานะสังคมหรือเศรษฐกิจที่สูงกว่า ประกอบกับบทบาททางด้านเศรษฐกิจที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัวไม่แตกต่างจากชาย แต่แม้สถานภาพและอำนาจภายในครอบครัวของผู้หญิงจะดีขึ้นมากเพียงไร บทบาทในบ้านที่เป็นภาระสำคัญก็ยังคงตกอยู่ที่ผู้หญิงแต่เพียงฝ่ายเดียวนั้นหมายถึง ผู้หญิงจะต้องรับผิดชอบงานทั้ง 2 ด้านที่หนักหน่วงโดยไม่ได้รับการแบ่งเบาจากฝ่ายชาย ก่อให้เกิดความเหนื่อยล้าทั้งร่างกายและจิตใจ

กลุ่มเคลื่อนไหวผู้หญิงมองว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากความไม่เป็นธรรมในระบบสังคมที่กำหนดให้มีการแบ่งแยกบทบาทกันระหว่างชายหญิง พร้อมทั้งให้คุณค่าที่สำคัญกว่าแก่เพศชายทำให้ฐานะผู้หญิงในครอบครัวต้องพึ่งพาชายตลอดมา ดังนั้น "แนวทางการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งบทบาทที่เป็นธรรมในครอบครัวจึงเริ่มที่การต่อต้านระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมระหว่างคู่สมรส โดยพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างเสมอภาคกับสามีในสถานการณ์ต่างๆ ของครอบครัวอันเป็นการค่อยๆ ดึงอำนาจและเกียรติที่เกิดจากการใช้อำนาจของสามีมาอยู่ที่ตนทีละน้อย ซึ่งเป็นผลให้การใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส ตามประเพณีเดิมในระบบบิดาเป็นใหญ่ อันเกิดจากการแบ่งแยกโดยใช้ความแตกต่างระหว่างเพศมาเป็นเครื่องกำหนดค่อยๆ หดความสำคัญลงและนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เสมอภาคระหว่างชาย และหญิงในครอบครัว"(วัชรวิภา คัลยานาทร 2530, 44) แม้แนวความคิดดังกล่าว

จะประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ นั่นคือ ผู้หญิงจำนวนมากมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจในครอบครัว ส่งผลถึงสถานภาพและอำนาจในการตัดสินใจต่างๆ ที่เท่าเทียมกับชาย แต่ผู้หญิงยังคงต้องประสบกับปัญหาบรรทัดฐานทางสังคมที่ยังคงคาดหวังให้ผู้หญิงรับผิดชอบงานในครอบครัวเป็นหลัก แม้ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในบทบาททางเศรษฐกิจร่วมกับชายแล้วก็ตาม ซึ่งกลุ่มผู้หญิงเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการเอาเปรียบของฝ่ายชายที่มอบภาระทั้งหมดให้แก่ผู้หญิงเพียงฝ่ายเดียวอย่างไม่เป็นธรรม ได้มีบทวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงอัตราส่วนเวลาในการรับผิดชอบงานบ้านระหว่างสามีภรรยา ทั้งที่ภรรยาประกอบอาชีพ และในรายที่ภรรยาไม่ประกอบอาชีพ พบว่า ไม่มีความแตกต่างของเวลาในการช่วยเหลืองานบ้านของสามีระหว่างกลุ่มภรรยาที่ยกตัวอย่าง กล่าวคือ สามียังคงรับผิดชอบต่องานบ้านเท่าเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในบทบาทของภรรยา

งานวิจัยดังกล่าวยืนยันได้ถึงความเหลื่อมล้ำของผู้หญิงที่จะต้องรับผิดชอบบทบาทในครอบครัวเพียงลำพัง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์จริงที่พบได้ในสังคมโดยทั่วไป กลุ่มผู้หญิงจึงเห็นว่า ควรมีการเรียกร้องสิทธิผู้หญิงเพื่อความยุติธรรมต่อสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในครอบครัว โดยเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบบทบาทของสมาชิกในครอบครัวไม่ยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิมที่แบ่งแยกบทบาทระหว่างชายหญิงอย่างชัดเจน ผู้ชายควรเข้ามารับผิดชอบในงานบ้านมากขึ้นกว่าเดิม และตระหนักว่างานบ้านก็คือนานที่ตนเองต้องรับผิดชอบด้วยเช่นกัน เนื่องจากผู้หญิงก็เข้าไปมีส่วนร่วมในด้านเศรษฐกิจไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย

นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทบาทผู้หญิงในครอบครัวตกต่ำลง เนื่องจากงานบ้านที่สังคมได้คาดหวังให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงนั้น ไม่มีความหมายในระบบเศรษฐกิจ ส่งผลให้สถานภาพผู้หญิงไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้น สถานภาพผู้หญิงในครอบครัวอยู่ในฐานะเป็นรอง ทำให้ผู้หญิงขาดอำนาจในการตัดสินใจ กลุ่มผู้หญิงจึงเรียกร้องให้เห็นคุณค่างานในครอบครัว ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเคยมีคุณค่า และมีความจำเป็นอย่างสูงต่อการอยู่รอดของสมาชิกในบ้าน แต่ปัจจุบันกลับถูกลดคุณค่าเหลือเพียง "งาน" ที่ไม่มีความสำคัญอันส่งผลต่อสถานภาพผู้หญิงทั้งในระดับครอบครัวและสังคม (ปริญญาภรณ์ กิจบรรทัด 2546, 27)

จะเห็นได้ว่าบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้หญิงนั้น เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจตลอดจนค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดคุณค่าของผู้หญิง เป็นเหตุให้สถานภาพ และบทบาทผู้หญิงเกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ผู้หญิงเกิดความสับสนในบทบาทที่มีอยู่ของตนระหว่างบทบาทใหม่ ที่สังคมปัจจุบันกำหนดว่ามีคุณค่า และให้การยอมรับกับบรรทัดฐานทางสังคมที่ยังคงคาดหวังในบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิง ซึ่งความแตกต่างในการกำหนดคุณค่าผู้หญิงของแนวทางทั้งสอง ทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระถึงสองเท่า โดยการปฏิบัติตามทั้งกระแสสังคมและบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพที่ได้รับการยอมรับในสังคม

หากผู้หญิงเข้าใจถึงบทบาทที่มีอยู่ตลอดจนเงื่อนไขในการกำหนดสถานภาพของตนเองอย่างถ่องแท้ และตระหนักได้ว่าค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อสถานภาพ และบทบาทของผู้หญิงนั้นเป็นเพียงสิ่งที่กำหนดขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยช่วงเวลาหนึ่งสังคมอาจยอมรับในกฎเกณฑ์อย่างหนึ่งว่าดีและนำมาปฏิบัติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปกฎเกณฑ์ใหม่ๆ ที่ผ่านเข้ามาและได้รับการยอมรับจากสังคมว่าดีกว่าเข้ามาแทนที่ เมื่อนั้นผู้หญิงก็มีจุดยืนที่มั่นคงโดยไม่หวั่นไหวไปตามกระแสใหม่ๆ แห่งสังคม

ผลกระทบจากปัญหาสถานภาพผู้หญิง

ปัญหาสถานภาพผู้หญิงที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สถานภาพและบทบาทผู้หญิงในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบที่มีได้เป็นปัญหาเฉพาะต่อผู้หญิงเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อทุกระดับโครงสร้างของสังคม เนื่องจากผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและเป็นศูนย์กลางของโครงข่ายต่างๆ ที่โยงใยกับทุกบริบทของสังคม ดังนั้นปัญหาสถานภาพผู้หญิงจึงถือเป็นความจำเป็นที่ควรได้รับการแก้ไข เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบอื่นๆ ตามมาอันจะสร้างความเสียหายต่อสังคม

ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสถานภาพที่ผู้หญิงต้องเผชิญอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาอันนาน ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวผู้หญิงทั้งทางร่างกายและจิตใจ

(1) ทางด้านร่างกาย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผู้หญิงมิได้มีภาระหน้าที่เฉพาะภายในครอบครัวเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป เนื่องจากปัจจุบันผู้หญิงมีสถานภาพและบทบาททางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น และได้รับการยอมรับมากขึ้น ส่งผลต่อความรับผิดชอบที่ผู้หญิงมีต่อบทบาทใหม่ที่เพิ่มขึ้นตามมา โดยผู้หญิงจะต้องแสดงบทบาทที่ทัดเทียมในการทำงานเพื่อแสดงศักยภาพในตัวของผู้หญิงเอง ซึ่งภาระดังกล่าวถือเป็นภาระที่หนักหน่วงไม่น้อยสำหรับผู้หญิง เพราะนอกจากความเหนื่อยยากในการทำงานแล้ว บทบาทดั้งเดิมที่ผู้หญิงได้รับคือ การรับผิดชอบหน้าที่ภายในบ้านตลอดจนดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคน ถือเป็นหน้าที่หลักที่ผู้หญิงจะต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่สังคมคาดหวัง กล่าวได้ว่า ผู้หญิงจะต้องแบกรับภาระที่หนักเป็นสองเท่าของการทำงานโดยปกติของคนทั่วไป เพราะบทบาททั้งสองต่างมีความสำคัญต่อผู้หญิงและสมาชิกในครอบครัวไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ซึ่งการที่ผู้หญิงต้องรับภาระที่หนักหน่วงเป็นระยะเวลายาวนานติดต่อกันเป็นเหตุให้ผู้หญิงไม่มีเวลาดูแลสุขภาพของตนเอง จนอาจนำไปสู่ความเจ็บไข้ได้ป่วย

(2) ทางด้านจิตใจ สภาพสังคมที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่างๆ เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลง

สถานภาพ และบทบาทของผู้หญิงตลอดจนภาวะทางจิตของผู้หญิงก็ได้ปรับเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ ผู้หญิงในปัจจุบันมิได้พึงพอใจต่อการเป็นผู้หญิงที่เพียบพร้อม โดยมีบทบาทเฉพาะภายในครอบครัว ตามความคาดหวังของสังคมเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป เพราะการที่ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้าน โดยได้รับบทบาทสำคัญในสังคม ผู้หญิงย่อมต้องการความเจริญก้าวหน้า และประสบความสำเร็จ ในชีวิตการทำงาน แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงกลับพบว่า ความสำเร็จที่คาดหวังไว้นั้นต้องแลกกับความบกพร่องในบทบาทภายในครอบครัว ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งของชีวิตผู้หญิง เนื่องจากงานบ้านเป็นงานที่ต้องใช้เวลา และความเอาใจใส่ จึงเป็นการยากที่จะทำให้บทบาททั้งสองดำเนินควบคู่ไปได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้เองผู้หญิงจึงตกอยู่ในภาวะที่คับข้องใจตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ อันจะนำไปสู่ความเครียดเรื้อรังจนกลายเป็นปัญหาสุขภาพจิตตามมา (กฤตยา อาชวนิจกุล และพิมพ์วรรณ บุญมงคล 2542, 430)

ผลกระทบต่อครอบครัว

ผู้หญิงเป็นผู้ที่ได้รับการคาดหวังจากสังคมให้มีบทบาทสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในครอบครัว จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวด้วย โดยเฉพาะสัมพันธภาพระหว่างกันของสมาชิกที่อาจเกิดปัญหาความไม่ราบรื่นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อันจะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในครอบครัวตามมามีดังนี้ (1) ปัญหาความมั่นคงของคู่สมรส การขาดความสัมพันธ์ในครอบครัวขาดจุดยึดเหนี่ยวมีผลทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกเริ่มห่างเหินออกจากกันส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในคุณภาพของครอบครัว ซึ่งนำไปสู่ความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสของสามีภรรยา และจบลงด้วยการแยกทางหรือหย่าร้างได้ในที่สุด (2) ปัญหาการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การประกอบอาชีพนอกบ้านจนไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลและอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ส่งผลทำให้เด็กขาดความรักความอบอุ่น อันเป็นสาเหตุสำคัญสาเหตุหนึ่งที่น่าเด็กไปสู่การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ในอนาคต นภวัลย์ กัมพลาศิริ (2524) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาวะแวดล้อมทางครอบครัวของผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น " พบว่าเด็กวัยรุ่นที่ป่วยเป็นโรคจิตส่วนมากมีปัญหาในเรื่องของบิดามารดาที่ไม่มีเวลาใกล้ชิดเอาใจใส่ลูกมากที่สุด

จะเห็นได้ว่าการขาดความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกส่งผลอย่างสำคัญต่อความมั่นคงของครอบครัว ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม และควรร่วมมือช่วยเหลือกันหาแนวทางที่จะสร้างสรรค์ให้ครอบครัวมีความมั่นคง (โสภา ชปิลมันน์ 2536, 6) ให้สมาชิกทุกคนมี

ความพอใจในสถานภาพ และบทบาทที่ตนได้รับจากครอบครัว เพื่อจรรโลงให้ชีวิตของคนในครอบครัว มีความสุขและกลายเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพของสังคม

ผลกระทบต่อสังคม

การเปลี่ยนแปลง และปรับขยายสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในปัจจุบันที่เกิดขึ้น ในแทบทุกสังคมนั้น นอกจากจะส่งผลกระทบโดยตรงจนเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นทั้งต่อตัวผู้หญิงเอง และครอบครัวแล้วนั้น ยังส่งผลต่อการเกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น ปัญหาเด็กเร่ร่อน ยาเสพติด โสเภณี ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาเด็กขาดความอบอุ่น ยังเป็นผลกระทบ ที่สืบเนื่องตามมาจากปัญหาดังกล่าวอีกด้วย กล่าวคือ ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่สร้างสรรค์ สมาชิกใหม่ และให้การเอาใจใส่ดูแลให้ความรักความอบอุ่นตลอดจนหล่อหลอมขัดเกลาพฤติกรรมแก่ สมาชิกในครอบครัวเพื่อให้มีคุณภาพออกสู่สังคม แต่จากผลการศึกษารายงานวิจัยต่างๆ พบว่า ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากความคับข้องใจในการเผชิญปัญหาในครอบครัว และไม่สามารถหาทางออกได้ จึงอาจสรุปได้ว่า ปัจจุบันระบบโครงสร้างของครอบครัวตลอดจนบทบาท ของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น มิได้ตอบสนอง หรือสอดคล้องกับความต้องการ พื้นฐานของสมาชิกในครอบครัวอย่างแท้จริง จนเป็นเหตุที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ทางสังคมตามมา

สถานภาพ และบทบาทผู้หญิงที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน เกิดจากการที่ผู้หญิงต้อง เผชิญกับสภาพความเป็นจริง 3 ประการคือ ผ่าน (1) ธรรมชาติของผู้หญิง (2) บรรทัดฐานของสังคม ที่มีอยู่เดิม (3) ความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม ปัจจัยทั้งสามข้างต้นเป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง และปรับขยายสถานภาพและบทบาทผู้หญิง ตลอดจนค่านิยมที่ผู้หญิงมีต่อตนเองก็ ได้ปรับเปลี่ยนไปด้วย แต่ผู้หญิงก็ได้พบว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวกลับเป็นสาเหตุที่นำ ผู้หญิงไปสู่ปัญหาต่างๆ ที่รื้อรัดตัวผู้หญิงเอง และส่งผลกระทบ ไปยังสังคมโดยรวม (ปริญญญากรณ์ กิจบรรทัด 2546, 31) จึงอาจเป็นไปได้ว่าทิศทางใหม่ที่ผู้หญิงเลือกนั้นเป็นเพียงภาพลวงตาที่เกิดจาก จินตนาการอันไม่รู้จบของมนุษย์เอง ดังนั้น การหันกลับมาพิจารณาถึงแนวทางที่สอดคล้อง กับความต้องการพื้นฐานของผู้หญิงตลอดจนวิถีชีวิตมนุษย์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ การแก้ไขปัญหาสถานภาพผู้หญิงในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

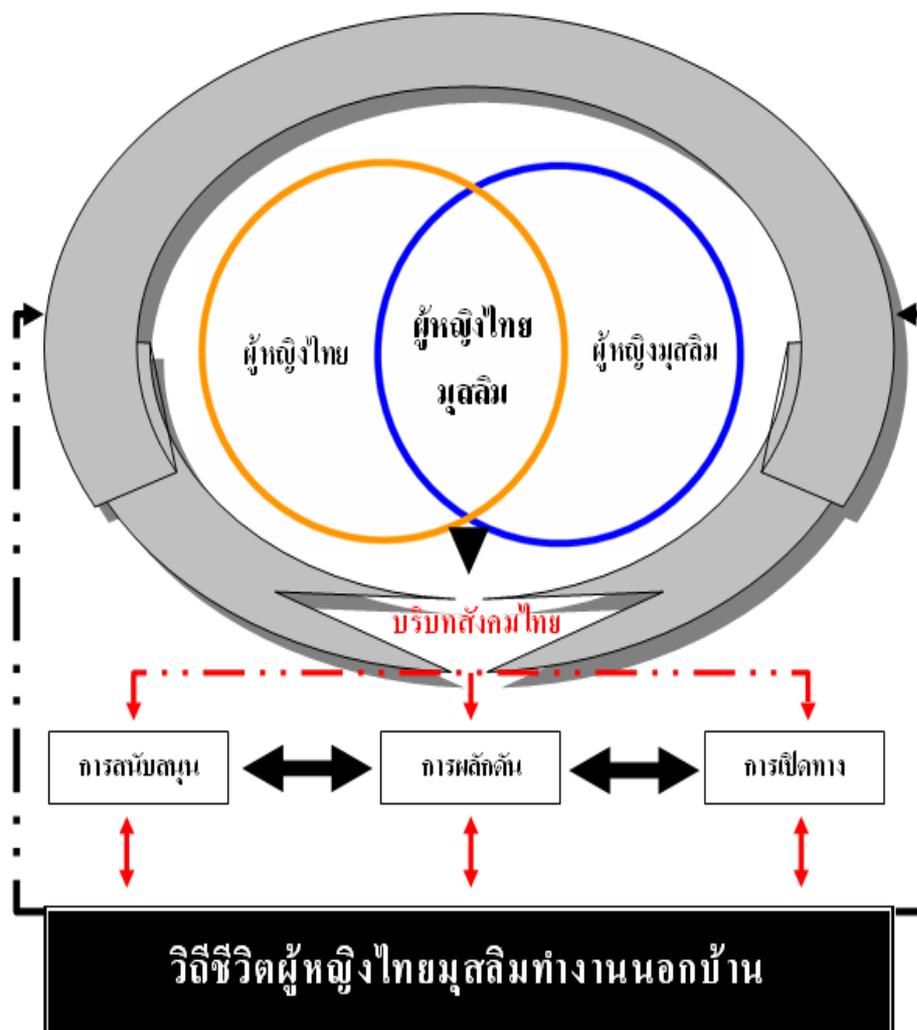
จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร สังคม และเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีความสัมพันธ์ และส่งผลต่อสถานภาพของผู้หญิงในหลายๆ ด้าน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ผู้หญิงต้องปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ผู้หญิงไทยมุสลิมก็เป็นหนึ่งในผู้หญิงที่อยู่ภายใต้บริบทสังคมไทย ที่มีการปรับบทบาทของตนเองเช่นกัน ถึงแม้ว่าในเรื่องของสถานภาพ และบทบาทหน้าที่ของคนมุสลิมจะมีความเข้มงวด และเคร่งครัดมากเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ทางสังคม

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสถานภาพผู้หญิงนั้น เกิดจากการที่สังคมเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม และมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ผู้หญิงจึงมีรายได้ เป็นของตัวเอง มีความเป็นอิสระมากขึ้น และไม่ต้องพึ่งพาสามีอีกต่อไป ส่งผลให้สถานภาพผู้หญิงในครอบครัวดีขึ้น มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการในครอบครัวเท่าเทียมผู้ชายแทบทุกด้าน และรวมไปถึงสถานภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอด เนื่องจากสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงเกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด มีผลให้ผู้หญิงเกิดความสับสนในบทบาทที่มีอยู่ของตน ระหว่างบทบาทการทำงานนอกบ้านที่สังคมปัจจุบันกำหนดว่ามีคุณค่า และให้การยอมรับกับบรรทัดฐานทางสังคมที่ยัง คงคาดหวังในบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิง ซึ่งความแตกต่างในการกำหนดคุณค่าผู้หญิงของแนวทางทั้งสอง ส่งผลให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระถึงสองเท่าทั้งทำงานนอกบ้าน และรับผิดชอบงานภายในบ้าน โดยการปฏิบัติตามทั้งกระแสสังคม และบรรทัดฐานที่สังคมกำหนด เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพที่ได้รับการยอมรับในสังคม แต่สำหรับสังคมมุสลิมบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพที่ได้รับการยอมรับในสังคมเป็นสถานภาพ และบทบาทเดียวกันทั่วโลก ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต คือ บทบาทแม่บ้าน รับผิดชอบงานภายในบ้าน โดยเรื่องการทำงานนอกบ้านหารายได้เข้าครอบครัว เป็นบทบาทหน้าที่ที่ถูกกำหนดแก่ผู้ชาย ที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวทุกฐานะ ทุกบริบทของสังคมมุสลิม

แต่ปัจจุบันค่านิยมในการกำหนดบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิม ได้มีการเปลี่ยนแปลงการทำงานบ้านของผู้หญิงมุสลิมในสังคมไทย ถือว่าไม่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ เพราะไม่มีผลตอบแทนเป็นรายได้ ถึงแม้งานนั้นจะมีผลต่อรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวก็ตาม แต่หารายได้ของผู้หญิงนั้นเกิดขึ้น โดยการทำงานนอกบ้านแล้ว บทบาทการมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวของผู้หญิงจึงได้รับการยอมรับ ผู้หญิงจึงต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองโดยการออกไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ และเข้าไปมีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้น เพื่อยกสถานะของตนเองให้ได้รับการยอมรับจากครอบครัว และสังคม ถึงแม้ต้องแลก หรือเสี่ยงกับความผิดต่อหลักการศาสนาที่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับการออกสู่พื้นที่สาธารณะของผู้หญิง หรือแม้กระทั่งความลำบากจากภาระงาน 2 ด้าน ที่ต้องแบกรับทั้งงานในบ้าน และงานนอกบ้านของตัวเอง รวมทั้งบริบทสังคมมุสลิมที่เคร่งครัดบางบริบทในสังคมไทย ที่ยังยึดเหนี่ยวแนวคิดเดิมคือ คาดหวังบทบาทแม่บ้าน

สำหรับผู้หญิงมุสลิม ส่งผลให้วิถีชีวิตการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในบริบทสังคมไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม และบริบทที่คาบเกี่ยวระหว่าง สภาพสังคมแบบไทยสมัยใหม่กับสภาพสังคมมุสลิมที่ยังเหลืออยู่ ล้วนส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงมุสลิมสมัยใหม่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่เป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจว่า วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน มีวิธีการดำเนินชีวิตภายใต้สภาพแวดล้อม และบริบทสังคมในปัจจุบันอย่างไร ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลต่อบริบท และเป็นเงื่อนไข หรือส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิตของผู้หญิงมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลง หรือเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุน หรือผลักดัน หรือเปิดทางให้ผู้หญิงมุสลิมทำงานนอกบ้าน

ภาพประกอบที่ 1 อธิบายกรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ออกแบบโดยผู้วิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงบริบท และเงื่อนไขทางสังคมที่มีส่วนจะผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน แต่ด้วยวิถีชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อม สังคม และพัฒนาการของแต่ละคนในแต่ละช่วงเวลา ประกอบกับแต่ละคนก็มีภูมิหลัง ความเป็นมา และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน การวิจัยครั้งนี้จึงต้องอาศัยความพิถีพิถันละเอียดถี่ถ้วน และต้องใช้เวลาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วน และเพื่อมิให้ถูกจำกัดด้วยกรอบแนวคิดและข้อคำถามที่ตายตัว ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยใช้วิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) รวมทั้งการจดบันทึก

ผู้ให้ข้อมูลและการเลือกผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยนี้ สนใจศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน โดยการศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่ส่งผลต่อการออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม และเพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้หญิงไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่กับครอบครัวในจังหวัดสตูล และในปัจจุบันมีการออกทำงานนอกบ้านโดยเลือกผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน โดยได้รับการผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนจากครอบครัว มีสถานภาพสมรสแล้ว และมีบุตรอย่างน้อย 1 คน

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้ สนใจศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน โดยการศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนมุสลิม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักตามหลักการสุ่มเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) และเป็นผู้ที่สามารถเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้หญิงมุสลิม ทำให้เกิดการผลักดัน เปิดทาง หรือ สนับสนุนสู่การออกทำงานนอกบ้านได้ เมื่อเก็บข้อมูลในช่วงแรกได้แล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อให้ได้มโนทัศน์ในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการศึกษา อันได้แก่ บริบททางสังคมของผู้หญิงมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน รวมถึงเงื่อนไข หรือผลของผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน และเชื่อมโยงมโนทัศน์ดังกล่าว เมื่อได้ข้อสรุปเบื้องต้นแล้ว จึงนำข้อสรุปนี้ไปกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป ซึ่งจะเลือกผู้ที่มีคุณลักษณะต่างจากผู้ให้ข้อมูลรายแรก ทั้งนี้เพื่อการตรวจสอบ ข้อสรุปที่ได้ในครั้งแรก การเก็บข้อมูลในลักษณะนี้จะดำเนินการไปเรื่อยๆ จนผู้วิจัยแน่ใจว่าถึงแม้จะได้ข้อมูลใหม่มาเพิ่มก็ไม่อาจปรับเปลี่ยน ข้อสรุปที่ได้ไว้อีกต่อไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้ถึงจุดอิ่มตัว ผู้วิจัยจึงยุติการเก็บข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยการใช้ภาษาเดียวกัน เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาแม่เช่นเดียวกัน จึงทำให้การเก็บข้อมูลสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น และผู้ให้ข้อมูลเองก็ให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจและยินดีที่จะให้สัมภาษณ์โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการรบกวน และผู้วิจัยได้ถอดบทสัมภาษณ์และได้นำเสนอการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ภาษามลายูถิ่นในการวิจัยนี้ด้วย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยนี้มีทั้งหมด 11 ราย และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 2 ราย ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูล หลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
1. กะมีเนาะ	44	2	กรีดยาง	กะมีเนาะแม่ลูกสอง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 การศึกษาศาสนา เรียนโรงเรียนคาทอลิกตามมัธยม เธอแต่งงานตอนอายุ 32 ปี กะมีเนาะเติบโตในครอบครัวทำไร่ทำนา กรีดยางและทำนาตามฤดูกาล แม่ของเธอเป็นแม่บ้านและทำงานนอกบ้านพร้อมๆ กับพ่อของเธอ สังคมหมู่บ้านของเธอเป็นสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมแบบมาลายูไทยมุสลิมปะทะกับวัฒนธรรมแบบไทยมุสลิม หากแต่รูปแบบและทัศนคติเรื่องการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมของสองวัฒนธรรมมีความสอดคล้องกันส่วนใหญ่แล้วเธอใช้ชีวิตในสังคมมาลายูไทยมุสลิมซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยสำหรับจังหวัดสตูลที่มีไม่กี่หมู่บ้าน
2. กะแม	42	3	กรีดยาง	กะแม จบการศึกษาระดับมัธยม ศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา กะแมเติบโตมาจากครอบครัวที่พ่อมีอาชีพทำสวน กรีดยาง ค้าขายพืชผักที่ปลูกได้ ส่วนแม่ของเธอเป็นแม่บ้านที่มีฝีมือในการทำอาหารที่อร่อย กะแมมีพี่น้อง 4 คนผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 2 คน และเธอเป็นพี่สาวคนโต มีบุคลิกภาพที่มั่นใจในตัวเองสูง แข็งแรงขยัน สู้งาน ด้วยความเป็นพี่สาวคนโต เธอจึงดูแลจะมีลักษณะตามปกป้องน้องๆ สูง ทำงานทุกอย่างแทนน้องๆ ได้

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก(ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล หลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
3. กะเอียด	33	4	รับราชการ ครู	กะเอียดผู้หญิงที่เติบโตมาในครอบครัวที่แม่เป็นแม่บ้านแต่ตัวเองกลับถูกสอนให้รู้จักทำงานนอกบ้านตั้งแต่เด็ก เธอจบการศึกษาระดับปริญญาตรี การศึกษาศาสนา อยู่ในระดับพื้นฐาน(ตาดิกา) เธอเติบโตในครอบครัวที่มีพ่อรับราชการครูแม่เป็นแม่บ้าน แม่ของเธอเป็นมุสลิม (มุสลิมใหม่)อาศัยอยู่ในชุมชนที่เป็นตลาด เพื่อนของเธอส่วนใหญ่เป็นลูกชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งทุกคนได้รับการฝึกให้รู้จักทำงานนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ ครอบครัวปัจจุบันของเธอ เธอเป็นผู้หารายได้หลัก และสามีเป็นผู้หารายได้เสริมในครอบครัว
4. กะยิม	46	1	รับราชการ ครูและ ธุรกิจขาย ตรง	กะยิมแม่ลูกหนึ่งผู้เลี้ยงลูกคนเดียวสามปี ต้องดูแลภรรยาคนที่เหลือ(สามีมีภรรยา 4 คน) เธอเติบโตในสังคมชาวเกาะ พ่อแม่มีอาชีพค้าขาย กะยิมมีพี่น้องทั้งหมด 6 คน เธอได้รับการสนับสนุนทางการศึกษาบนความไม่รู้ของครอบครัว กะยิมจบการศึกษาระดับปริญญาตรี จบการศึกษาศาสนาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เธอเป็นภรรยาคนที่ 2 ของสามี สามีมีอาชีพค้าขายผ้า ดูแลครอบครัวเฉพาะเวลาว่างหรือตามวันที่ตกลงกันบนความยืดหยุ่นตามความสามารถ

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
5. กะหยัน	48	2	แม่ค้าส้มตำ ไถ่อย่าง(สาม ล้อพ่วง)	ผู้หญิงอารมณ์ดีเธอมีอาชีพเป็นแม่ค้าส้มตำ ไถ่อย่างสามล้อพ่วงที่ขายตามตลาดสด ตลาดเปิดท้ายตามตารางตลาดเปิดท้ายใน สถานที่ต่างๆ และขายในตลาดสดยามเช้า ในจังหวัดสตูล กะหยันจบการศึกษาสามัญ ควบคู่ศาสนาระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น การศึกษาศาสนาระดับไพรุอิน (ภาคบังคับ) กะหยันเติบโตในครอบครัวที่พ่อแม่ ช่วยกันทำมาหากิน หาเลี้ยงครอบครัว แต่ แม่ของเธอทำหน้าที่เพียงทำงานช่วยเหลือ หรือเสริมรายได้สามี เธอได้รับการฝึกให้ รู้จักทำงานนอกบ้านตั้งแต่เด็ก กะหยัน เติบโตมาในสังคมไทยวิถีได้ พูดภาษาไทย สำเนียงใต้ หมู่บ้านของเธอส่วนใหญ่แล้ว เป็นชาวไทยมุสลิม แต่หมู่บ้านละแวก ใกล้เคียงมีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมใช้ ชีวิตอยู่ร่วมกัน มีวิถีชีวิตที่กลมกลืนแถบ แยกไม่ออก ยกเว้นเรื่องการแต่งกายและ พิธีกรรมศาสนา สังคมของกะหยันเป็น สังคมกึ่งชาวเล เพราะมีพื้นที่ติดกับทะเล มี ครอบครัวที่เป็นชาวประมง ครอบครัวที่ทำ บ่อกุ้ง ครอบครัวที่ทำสวนยาง หรือแม่ กระทั่งค้าขาย

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
6. กะหนุน	37	3	เปิดร้านขายข้าวแกง	กะหนุน แม่ค้าขายข้าวแกงที่ผันตัวเองมาจากแม่บ้านสู่การทำงานนอกบ้านอย่างเต็มรูปแบบเมื่อสามีของเธอยอมทำงานบ้านแทนเธอแทบทุกงานอย่างเต็มรูปแบบเช่นกัน เธอย้ำคำว่า“ทุกอย่าง” ที่เป็นงานในบ้าน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เธอเติบโตมาในครอบครัวที่เน้นการเลี้ยงดูแบบอิสระ พ่อมีอาชีพกรีดยางเป็นอาชีพหลักและมีแม่คอยช่วยเหลือเป็นกำลังเสริมสำหรับเรื่องการทำงานนอกบ้านของกะหนุน หรือผู้หญิงในบริบทสังคมของเธอเป็นเรื่องปรกติและถูกคาดหวังในบทบาทการหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวภายใต้ข้อตกลงกันในครอบครัวแต่ส่วนใหญ่นิยมสอนลูกสาวให้รู้จักทำงานตั้งแต่ยังเด็ก เน้นงานที่เหมาะสมกับเพศตามรูปแบบของสังคมมุสลิมทั่วไป เช่น ทำงานเป็นผู้ช่วยร้านอาหาร ล้างจาน ทำงานโรงงานปลากระป๋อง หรือช่วยเก็บน้ำยาง เป็นต้น

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล หลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
7. ก๊ะซัดติยา	48	2	ข้าราชการ พยาบาล	เธอเติบโตมาในครอบครัวมลาญไทยมุสลิม พ่อของเธอมีอาชีพกรีดยาง และมีสวนยางสำหรับจ้างลูกจ้างกรีดยางรายได้ในครัวเรือนมาจากพ่อ ส่วนแม่ของเธอมีบทบาทหน้าที่หลักเป็นแม่บ้านเหมือนหลายๆครอบครัวในบริบทสังคมของเธอ แม่ของเธอเข้มงวดและเคร่งครัดกับบทบาทความเป็นผู้หญิงอย่างงานบ้านงานเรือนมากในฐานะลูกสาวคนเดียวของครอบครัวทำให้เธอถูกคาดหวังให้เป็นผู้หญิงที่เป็นแม่ศรีเรือนพร้อมกันนั้นก็สนับสนุนเธอให้เธอได้เล่าเรียนในขณะที่บริบททางสังคมของเธอสมัยนั้นไม่เอื้อต่อการศึกษามากนัก
8. ก๊ะชยา	33	1	ข้าราชการ พยาบาล	ผู้หญิงไทยมุสลิมที่เติบโตในสังคมไทยชาวดั้งเดิม เธอแต่งงานกับผู้ชายมลาญไทยมุสลิมสามีของเธอรับราชการครู ส่วนก๊ะชยามีอาชีพเป็นนางพยาบาล เธอจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ จบการศึกษาศาสนาระดับศาสนาขั้นพื้นฐานชั้น 4 พ่อของเธอทำงานรับจ้างทั่วไปทำลูกกุญแจ บั้มลูกกุญแจ ส่วนแม่ของเธอเป็นแม่บ้าน ชีวิตของก๊ะชยาในวัยเด็ก เหมือนกับเด็กๆ ผู้หญิงทั่วไปในหมู่บ้าน แต่อาจจะต่างในเรื่องของบทบาทหน้าที่ภายในบ้าน เพราะแม่เธอเป็นคนทำงานบ้านด้วยตัวเอง พี่สาว

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล หลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
8.กะชยา(ต่อ)	33	1	ข้าราชการ พยาบาล	และเธอช่วยเหลือไม่มาก เธอเล่าว่าส่วนใหญ่แล้วตื่นเช้ามาก็มีอาหารเช้าที่แม่เตรียมไว้ เพราะเธอมีแม่เป็นแม่บ้าน ส่วนเพื่อนๆ แถวบ้านส่วนใหญ่แม่จะทำงานกรีดยาง ช่วงเช้ามืดบ้างที่จะต้องช่วยเหลือตัวเอง หรือแม่จะตั้งเงินไว้ให้ไปหาซื้อกินด้วยตัวเอง หรือบางคนก็ไปช่วยพ่อแม่เก็บน้ำยางก่อนจะไปโรงเรียน แต่เธอไม่ต้องไปเก็บน้ำยางเหมือนเพื่อนๆ แต่แม่ก็สอนเรื่องงานบ้านงานเรือน ฝึกให้เธอคุ้นเคยกับงานบ้านตั้งแต่ยังเด็ก เช่นเดียวกับ การสนับสนุนให้เธอรักในการศึกษาถึงแม้บริบททางสังคมของเธอไม่เอื้อต่อการศึกษามากนัก
9.กะด้า	38	2	เจ้าหน้าที่ สถานพินิจ จังหวัด สตูล	กะด้าผู้หญิงมุสลิม (มุสลิมใหม่) แม่ลูกสองผู้ทุ่มเทกับอนาคตของลูกด้านการศึกษา ทั้งด้านวิชาสามัญและศาสนา เธอจบการศึกษาด้านอาชีวะ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ และกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในวันเสาร์และอาทิตย์ ชีวิตในวัยเด็กของเธอเติบโตในครอบครัว และสังคมไทยที่นับถือศาสนาพุทธ อาศัยอยู่ในสังคมเมือง พ่อแม่ทำงานทั้งสองคน ส่วนเธอมีหน้าที่เรียน เธอได้รับการเลี้ยงดูแบบอิสระในการใช้ชีวิต มีวิถีชีวิตแบบคนสมัยใหม่ พ่อแม่

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล หลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
9. ก๊ะต้า(ต่อ)	38	2	เจ้าหน้าที่ สถานพินิจ จังหวัด สตูล	ทำงาน ทำให้โอกาสได้ดูแลลูกอย่างใกล้ชิด มีน้อย ส่วนลูกๆ เน้นเรียนหนังสือ เรียน พิเศษ ส่งผลให้เวลาที่จะอยู่พร้อมหน้า พร้อมตากันมีน้อย ต่างคนต่างทำงานแล้ว กลับค่ำ เธอต้องทำอาหารกินเอง ส่วนมาก แม่ของเธอจะฝึกเธอให้ทำกินเอง ถ้าแม่กลับ เร็ว แต่ส่วนมากแม่ไม่ทำและเมื่อ ก่อนไม่มี เครื่องซักผ้า ต้องทำกินเอง ตักน้ำเองหมด เพราะไม่มีแม่บ้าน ต่างคนต่างต้องช่วยเหลือ ตัวเอง เพราะแม่ก็ต้องทำงาน ไม่มีเวลา พ่อ แม่ของเพื่อนๆ เธอบ้าน ใกล้เคียงก็มีวิธีเลี้ยง ลูกเช่นเดียวกับพ่อแม่ของเธอ แต่บาง ครอบครัวที่มีฐานะหน่อย จะจ้างแม่บ้าน มาทำงานบ้าน สำหรับสังคมเมืองแล้วนั้น บทบาทแม่ศรีเรือนหรือบทบาทแม่บ้าน กลายเป็นบทบาทที่ล้ำสมัยสำหรับสังคมที่ คนเมืองคาดหวัง
10. ก๊ะอารีตา	35	2	เจ้าหน้าที่ บริหาร ทั่วไป	ก๊ะอารีตาผู้หญิงอารมณ์ดี จบการศึกษา ระดับปริญญาโท การศึกษาศาสนาอยู่ใน ระดับพื้นฐาน (ตาดิกา) สามิของเธอทำงาน เป็นพนักงานราชการเช่นเดียวกับเธอ ก๊ะอารีตาเติบโตมาในครอบครัวที่มีผู้นำ ครอบครัวคือพ่อ พ่อของเธอมีอาชีพขับรถ รับจ้าง ส่วนแม่ของเธอค้าขาย พ่อและแม่ ของเธอต่างคนต่างหารายได้ ต่างคนต่างมี อาชีพ แต่รายได้ภายในครอบครัวมีแม่เป็น

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
10. กะอารีตา (ต่อ)	35	2	เจ้าหน้าที่บริหารทั่วไป	คนเก็บเงิน ครอบครัวยุโรปของเธอเป็นครอบครัวที่สนับสนุนลูกๆ ให้มีการศึกษาให้สามารถเรียนสามัญแต่ก็ไม่ให้ละทิ้งความรู้ศาสนา
11. กะฮะฮะ	36	2	ครูอัตราจ้าง	กะฮะฮะ ครูอัตราจ้าง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เธอการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขามลาญศึกษา จบการศึกษาศาสนาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามีของเธอทำงานเป็นพนักงานราชการ กะฮะฮะเติบโตมาในครอบครัวที่มีผู้นำครอบครัวคือแม่ แม่ของเธอมีอาชีพกรีดยาง ทำสวน พร้อมทั้งเป็นแม่บ้าน ส่วนพ่อของเธอทำสวนยางแต่ให้แม่กรีดยาง ครอบครัวยุโรปของเธอเป็นครอบครัวฝึกลูกสาวให้รู้จักทำงานหนักตั้งแต่เด็ก

ตารางที่ 2 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	จำนวน บุตร(คน)	อาชีพ	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
1. ป้าเยาะฮะ	80	5	ทำไร่ ทำสวน	ป้าเยาะฮะ อาศัยในหมู่บ้านมลาญไทยมุสลิม สตุลที่มีภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง และมีภาษามลาญเป็นภาษาแม่
2. บ่าวดำ	11	-	นักเรียน	เด็กผู้ชายที่เติบโตในครอบครัวที่มีพ่อพูดภาษาไทยและอาศัยอยู่ในบริบททางสังคมที่พูดภาษาไทย แต่มีแม่ที่เป็นมลาญไทยมุสลิม พูดภาษามลาญเป็นส่วนมากในชีวิตประจำวัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีแนวคำถามการสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลัก (Interview Guideline) แนวคำถามการสัมภาษณ์ครอบคลุมถึงข้อมูล ส่วนบุคคล ภูมิหลังครอบครัว กิจกรรมประจำวัน สังคมการทำงานนอกบ้าน ก่อนการนำแนวคำถามไปใช้จริง ผู้วิจัยได้นำแนวคำถามการสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับ ผู้หญิงที่มีลักษณะคล้ายกับ ผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาจำนวน 2 ราย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมของเนื้อหาแล้ว นำผลมาปรับปรุงแนวคำถามร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

อุปกรณ์การบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป แบบบันทึกการสังเกตโดยผู้วิจัยจดข้อมูลสำคัญสั้นๆ เกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตเห็น เช่น การแสดงสีหน้า ท่าทาง ลักษณะ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ลักษณะพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น รวมทั้งประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจ หรือบันทึกย่อขณะสนทนา เพื่อป้องกันการลืมและการสับสนข้อมูลของแต่ละคน แล้วนำข้อมูลที่ได้อ่านบันทึกรายละเอียดเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต เช่น สังเกต การแสดงสีหน้า ท่าทาง บุคลิกภาพ สภาพที่อยู่อาศัย การเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น ปฏิบัติการที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงออกมาระหว่างการสังเกตมีทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจดรายละเอียดไว้ทุกครั้งเพื่อป้องกันการลืม และการสับสนข้อมูลของแต่ละคน

การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 3-5 ชั่วโมง ต่อราย ส่วนหนึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างสัมพันธภาพ หลายครั้งไม่สามารถสัมภาษณ์ให้จบประเด็นภายในครั้งเดียวได้ ต้องมีการนัดหมายพูดคุยต่อเนื่องหลายครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี การนัดหมายแต่ละครั้งยึดหลักความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล สถานที่ส่วนใหญ่จะใช้ที่บ้านของผู้ให้ข้อมูล เพราะจะได้สังเกตสภาพที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ บางครั้งมีการนัดหมายที่อื่นด้วย เช่น ที่ชมรมผู้สูงอายุ สถานที่สอนอ่านคัมภีร์อัลกุรอานสำหรับผู้หญิง เป็นต้น เพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลาของผู้ให้ข้อมูล และเพื่อจะได้สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ทั้งของผู้ให้ข้อมูลต่อบุคคลอื่น และปฏิสัมพันธ์ที่บุคคลอื่นมีต่อผู้ให้ข้อมูลขณะร่วมกิจกรรม

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มเก็บข้อมูลจนถึงสิ้นสุดการวิจัยผู้วิจัยนำเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดข้อความคำต่อคำ และด้วยผู้วิจัยสามารถสื่อสารได้หลายภาษาทั้งภาษาไทย ภาษามลายู ภาษามลายูผสมอูรักละโว้ย ส่งผลให้งานวิจัยนี้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายภาษา และชาติพันธุ์ หลังจากมีการตรวจสอบความตรงของข้อมูลกับเทปที่บันทึกแล้ว ผู้วิจัยจะอ่านบทสัมภาษณ์หลายๆรอบเพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นกับเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทุกรายมาจำแนกจัดกระทำอย่างมีระบบ โดยอาศัยเนื้อหาสาระจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการแปลความหมาย รวมทั้งวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย และโดยภาพรวมของผู้ให้ข้อมูล เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนการอ้างอิงด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูล (Quotation) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ตอน คือ

1. ภูมิหลังของเมืองสตูลกับการพัฒนา
2. ลักษณะส่วนบุคคล และภูมิหลังครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน
3. บริบททางสังคมและเงื่อนไขของการออกทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิม

ความคิดของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับงานที่ทำของตนเอง เสนอการพิจารณาความก้าวหน้าในการทำงานของที่ทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน และหัวหน้างานที่เป็นเพศเดียวกัน และต่างเพศ บรรยากาศในการทำงาน ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบท เงื่อนไข ความคิด ความเชื่อในการทำงานว่าแตกต่างกันระหว่างเพศอย่างไร เก็บเรื่องราว และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบริบทและเงื่อนไขที่มีผลต่อการทำงานของหญิงไทยมุสลิม ในสภาพที่ดำรงอยู่ตามปกติ เงื่อนไขที่ผลักดัน เปิดทาง และสนับสนุนการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมนี้มีความสำคัญตามช่วงเวลาก่อนหลัง คือ มีจุดเริ่มต้นมาถึงปัจจุบัน และคาดการณ์ในอนาคตเกี่ยวกับการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมได้

นำเรื่องราวที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกมาวิเคราะห์แยกแยะออกเป็นหัวข้อสำคัญว่าประกอบด้วยกฎกติกาภายใต้บริบท เงื่อนไข ความคิด ความเชื่ออย่างไรในการทำงานนอกร้านเพื่อการวิเคราะห์อย่างละเอียด เป็นการดึงเรื่องราววิถีชีวิตการทำงานนอกร้านของผู้หญิงมุสลิมที่มีผลมาจากเงื่อนไขต่างๆ องค์ประกอบและโครงสร้างการทำงาน จะถูกนำมาเปิดผนึก นิยามวิเคราะห์ และตีความตามนัย/ความหมายที่เป็นอยู่ในที่ทำงาน สร้างมโนทัศน์ตามการนิยามและวิเคราะห์ จัดเรียง

ลำดับกระบวนการการทำงานในความเกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อผู้หญิงอย่างไร สร้างข้อความจากการวิเคราะห์นำมาเชื่อมโยงเป็นภาพรวมการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมในที่ทำงานนี้

บทที่ 4

บริบท และวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกร้าน

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมเกี่ยวกับการทำงานนอกร้าน ภายใต้สังคมที่บริบทแวดล้อมมีความเป็นพหุลักษณะ การเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกของงานวิจัยชุดนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับบริบททางสังคมของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่สามารถเข้าใจได้เพียงบริบทของตัวเอง ด้วยความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ ความต่างของพื้นฐานการขัดเกลาทางสังคม การศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบททางสังคมของจังหวัดสตูล รวมถึงเรียนรู้ความหลากหลายของชาติพันธุ์ พร้อมกับสภาพของบริบททางสังคมของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน ดังนี้

ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล

รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมทุกรูปแบบเกิดขึ้นตามบริบทสังคม หรือสามารถแยกความแตกต่างเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์จากศาสนา พื้นที่ที่อยู่อาศัย การทำงาน เป็นต้น สำหรับวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล พื้นที่ซึ่งมีผู้นับถือศาสนาอิสลามในบริบททางสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล มีทั้งความเหมือน และความแตกต่างกับผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย และผู้หญิงมุสลิมในต่างประเทศทั่วโลก การศึกษาถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจังหวัดสตูล เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถสร้างความเข้าใจ และเรียนรู้วิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล ได้ดียิ่งขึ้น

จังหวัดสตูลซึ่งเป็นจังหวัดเล็กๆ ทางตอนใต้ของประเทศไทย คนไทยทางตอนใต้เรียกจังหวัดนี้ว่า “สตูล” คนมลายูไทยเรียก “สโตย” เป็นหนึ่งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล ในสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา และในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ปรากฏหลักฐานกล่าวไว้ ณ ที่ใด สันนิษฐานว่าในสมัยนั้นไม่มีเมืองสตูล คงมีแต่หมู่บ้านเล็กๆ กระจุกกระจายอยู่ตามที่ราบชายฝั่งทะเล สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สตูลเป็นเพียงตำบลหนึ่งอยู่ในเขตเมืองไทรบุรี ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูลจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของเมืองไทรบุรี ดังปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ว่า

“ตามเนื้อความที่ปรากฏดังกล่าวมาแล้ว ทำให้เห็นว่าในเวลานั้น พวกเมืองไทร เห็นจะแตกแยกกันเป็นสองพวก คือ พวกเจ้าพระยาไทรประแวร์นพวกหนึ่ง และพวกพระยาอภัยนุราชจะนอบน้อมฝากตัวกับเมืองนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะเมื่อพระยาอภัยนุราชได้มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองสตูล ซึ่งเขตแดนติดต่อกับเมืองนครศรีธรรมราช พวกเมืองสตูลคงจะมาพึ่งบังคับบัญชาสนิเทศนามข้างเมืองนครศรีธรรมราชมากกว่าเมืองไทร แต่พระยาอภัยนุราชว่าราชการเมืองสตูลได้เพียง 2 ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม ผู้ใดจะได้ว่าราชการเมืองสตูล ต่อมาในชั้นนั้นหาพบจดหมายเหตุไม่ แต่พิเคราะห์ความตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง เข้าใจว่าเชื้อพระวงศ์ของพระอภัยนุราช (ปี่สนู) คงจะได้ว่าราชการเมืองสตูล และพึ่งบังคับบัญชาสนิเทศนามกับเมืองนครศรีธรรมราชอย่างครั้งพระยาอภัยนุราช หรือยิ่งกว่านั้น” (สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์สตูล 2554,1)

เรื่องเกี่ยวกับเมืองสตูลยังปรากฏในหนังสือพงสาวดารเมืองสงขลา แต่ข้อความที่ปรากฏบางตอนเกี่ยวกับชื่อผู้ว่าราชการเมืองสตูลไม่ตรงกับพระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ประวัติเกี่ยวกับเมืองสตูลในการจัดรูปแบบการปกครองเมือง ตามระบอบมณฑลเทศาภิบาลว่าในปี พ.ศ. 2440 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รักษาเมืองไทรบุรี เมืองเปอร์ลิส และเมืองสตูลเป็นมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า "มณฑลไทรบุรี"โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาไทรบุรีรามภักดี เจ้าพระยาไทรบุรี(อับดุลฮามิด) เป็นข้าราชการเทศาภิบาลมณฑลไทรบุรีเมืองสตูลได้แยกจากเมืองไทรบุรีอย่างเด็ดขาด ตามหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษเรื่องปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับสหพันธรัฐมลายูซึ่งลงนามกันที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม ร.ศ.127 (พ.ศ. 2452) จากหนังสือสัญญานี้ยังผลให้ไทรบุรี และเปอร์ลิส ตกเป็นของอังกฤษ ส่วนสตูลคงเป็นของไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากมีการปักปันเขตแดนเสร็จแล้ว ได้มีพระราชโองการโปรดให้เมืองสตูลเป็นเมืองจัตวารวมอยู่ในมณฑลภูเก็ต เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ร.ศ.128 (พ.ศ.2453) ต่อมาในปีพุทธศักราช 2475 ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมืองสตูลมีฐานะยกเป็นจังหวัดหนึ่งอยู่ในราชอาณาจักรไทยสืบต่อมาจนถึงกระทั่งปัจจุบัน

จังหวัดสตูล เป็นจังหวัดที่อยู่ใต้สุดของประเทศไทย ทางชายฝั่งทะเลอันดามัน คำว่า “สตูล” มาจากคำภาษามลายูว่า “สโตย” แปลว่ากระทอนซึ่งเป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ชุกชุมในท้องที่นี้ โดยชื่อเมือง “นครสโตยมาบังสการา” (Negeri Setoi Mumbang Segara) นั้นหมายความว่า สตูลเมืองแห่งพระสมุทรวทวา ดังนั้น “ตราพระสมุทรวทวา” จึงกลายเป็นตราหรือสัญลักษณ์ของจังหวัดสตูล

ภาพประกอบที่ 2 แผนที่แสดง อำเภอต่างๆ ในจังหวัดสตูลและจังหวัดใกล้เคียง
ที่มา: <http://www.satun.go.th/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2554

ภาพประกอบที่ 3 แผนที่แสดง อำเภอต่างๆ ในจังหวัดสตูล
ที่มา: <http://www.satun.go.th/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2554

จังหวัดสตูลมีการแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคเป็น 7 อำเภอ 36 ตำบล 279 หมู่บ้าน 7 เทศบาล (1 เทศบาลเมือง 6 เทศบาลตำบล) 34 อบต. จังหวัดสตูลมีประชากรในปี 2553 รวมทั้งสิ้น 291,795 คน มีชาย 145,459 คน และหญิง 146,336 คน เป็นหนึ่งใน 4 จังหวัดของประเทศไทยที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มากถึงร้อยละ 74.10 รองลงมาคือชาวพุทธมีอยู่ร้อยละ 25.81 และที่เหลือคือนับถือศาสนาคริสต์และอื่นๆ ร้อยละ 0.09 ศาสนิกส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมืองสตูล ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประชากรเป็นชาวไทยเชื้อสายไทย โดยมากจะมีชาวไทยเชื้อสายมลายู รวมถึงมลายู เพียงแค่ร้อยละ 9.9 ของประชากรเท่านั้น(สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์สตูล 2554,4)

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล

การมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับประเทศมาเลเซีย และประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลส่วนใหญ่อยอมรับในอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมไทย รวมถึงบางพื้นที่มีการใช้ภาษามลายูเป็นภาษาประจำท้องถิ่นพร้อมกับภาษาไทยสำเนียงใต้ได้อย่างไม่มีการแบ่งแยก กล่าวคือ มุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลมีวิถีชีวิตที่ผ่านการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในแบบของคนไทยมุสลิม ภาษาที่ใช้สื่อสารส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยท้องถิ่น (ภาษาใต้) ในการสนทนา ด้วยจังหวัดสตูลมีบางหมู่บ้านที่มีชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูประกอบกับมีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศมาเลเซีย บ่อยครั้งที่ภาษามลายูกลายเป็นศัพท์เฉพาะของภาษาใต้สำเนียงสตูล จึงทำให้ภาษาใต้ในพื้นที่จังหวัดสตูลมีศัพท์ภาษามลายูปะปนกับภาษาใต้ อย่างเป็นเอกลักษณ์ และภาษาไทย (กลาง) ใช้เพื่อพูดคุยในเวลาที่เป็นการแลกเปลี่ยนกับประชากรในพื้นที่ภาคใต้จังหวัดอื่นๆ

ภาษาที่ชาวไทยมุสลิมส่วนน้อยในพื้นที่จังหวัดสตูลใช้สนทนาอย่างเป็นทางการหรือใช้ในชีวิตประจำวันคือ ภาษามลายูถิ่นสตูล หรือภาษามลายูไทรบุรี (Kedah Malay) ที่ใช้สนทนาเป็นสำเนียงหนึ่งของภาษามลายูใช้พูดในทางภาคตะวันตกของ รัฐเคดาห์ รัฐปีนัง รัฐปะลิส และทางตอนเหนือของรัฐเปเรในมาเลเซีย ประเทศไทยเองมีผู้พูดในจังหวัดสตูล ปัจจุบันในจังหวัดสตูลมีการใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลไม่มาก เพราะชาวสตูลนิยมใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันมากกว่าในอดีต ชาวสตูลที่ใช้ภาษามลายูถิ่นนี้เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ที่อยู่ในบางหมู่บ้าน บางตำบลของสตูลเท่านั้น เช่น ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตำมะลัง ตำบลบ้านควน ตำบลปูลู และตำบลฉลุง เป็นต้น มีจำนวนหนึ่งใช้พูดในจังหวัดตรัง เลยขึ้นไปถึงจังหวัดระนอง ข้ามไปยังเขตเกาะสองของประเทศพม่า และ

ยังพบว่ามีการพูดบางพื้นที่ทางตอนบนของเกาะสุมาตรา ของประเทศอินโดนีเซียด้วย และภาษามลายูถิ่นสตูลยังสามารถสื่อสารกับผู้ใช้ภาษามลายูปัตตานีไม่ลำบากนัก

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการเปรียบเทียบภาษามลายูกลางกับภาษามลายูไทรบุรี

ลำดับ	ภาษามลายูไทรบุรี	ภาษามาเลย์กลาง	
		(ทางราชการ)	คำแปล
1	Hang	Kamu, Engkau	คุณ (เอกพจน์)
2	Awat, Pasepa	Mengapa	ทำไม?
3	Depa	Mereka	พวกเขา
4	Sat	Sebentar, Sekejap	ซักครู้
5	La	Sekarang	ตอนนี้

ที่มา: ออกแบบตัวอย่างการเปรียบเทียบภาษาโดยผู้วิจัย

ภาษาในการสื่อสารนับเป็นหนึ่งในสี่ต้นของผู้คนในจังหวัดสตูล มีการใช้ภาษาในการสื่อสารหลากหลายสำเนียง เช่น ภาษาไทยสำเนียงใต้แบบสำเนียงสตูล มีการปรับเปลี่ยนสำเนียงไปตามสำเนียงของแต่ละพื้นที่ หรือภาษามลายูสำเนียงไทรบุรี ที่มีหลายสำเนียงปรับจังหวะการพูดตามพื้นที่ เป็นต้น เช่นเดียวกับภาษาไทยสำเนียงใต้ เพราะแต่ละพื้นที่ มีสำเนียงที่แตกต่างกัน และอีกหนึ่งภาษาที่ไม่เป็นที่รู้จักมากนักคือ ภาษาอูรักลาโว้ย (ภาษาชาวเล) ที่ส่วนใหญ่กลุ่มชาวเกาะจะใช้ในการสนทนา ทั้งนี้ภาษาที่กล่าวมาข้างต้น สำหรับบางกลุ่มคน บางพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนพบปะระหว่างวัฒนธรรมทำให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างภาษาไทย ภาษามลายู ภาษาอูรักลาโว้ย ผสมกัน เช่น ภาษาที่ใช้บนเกาะต่างๆ ฟังทะเลอันดามันในเขตพื้นที่จังหวัดสตูล เป็นต้น ทำให้วิถีชีวิตแบบคนใต้ของชาวสตูลด้านภาษามีความเป็นพหุลักษณะที่น่าสนใจ จากการถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับภาษาของ ป้าเยาะฮ อายุ 80 ปี เล่าว่า

“ *Aku duduk rumah aku cakap melayu la! Jadi budak dulu-dulu aku takut la kalau nak kena pi beli barang ka kedai di lua kampung sebab nak kena cakap siam. Loni pun takut. takut cakap silap tepi aku cakap siam boleh na!*”

แปลได้ว่า “เวลานั้นอยู่บ้านฉันก็พูดภาษามลายู เมื่อตอนเด็กๆ ฉันกลัวที่ต้องออกไปซื้อของข้างนอก เพราะต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ตอนนี้นั่นก็ยังกลัวอยู่กลัวที่จะพูดผิด แต่ฉันพูดได้นะ” (แปลความหมายโดยผู้วิจัย .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

จากคำบอกเล่าของ ป้าเยซ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะสื่อสารภาษาไทยด้วยความเข้าใจ ในความจำเป็นในการติดต่อสื่อสารในฐานะที่เป็นภาษาแรก ที่ต้องใช้ในการสื่อสารกับคนไทยด้วยกัน และเป็นภาษาที่สองสำหรับตัวเธอเอง ซึ่งจังหวัดสตูลมีการเรียนการสอนภาษาไทยกันอย่างกว้างขวางในโรงเรียนคล้ายกับจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย ภาษามลายูเป็นเพียงภาษาแรกของเด็กๆ เช่นเดียวกับ เด็กชายบ่าวคำ ที่เติบโตมาจากครอบครัวลูกครึ่งภาษาระหว่างพ่อของเด็กน้อยเป็นชาวไทยมุสลิมสตูลแต่งงานกับแม่ของเด็กซึ่ง เธอเป็นมลายูไทยมุสลิมที่เติบโตมาในครอบครัวที่พูดมลายูเป็นส่วนใหญ่อิทธิพลของภาษาทำให้ เด็กชายบ่าวคำ สามารถพูดภาษามลายูกับแม่ และพูดภาษาไทยกับพ่อ ในขณะที่เดียวกันครอบครัวของเด็กชายบ่าวคำอยู่ในสังคมไทยมุสลิมที่ใช้ภาษาได้ในการสนทนา ส่วนของภาษาของเด็กชายบ่าวคำที่ใช้ในการสนทนาเป็นภาษาที่ใช้ทั้งศัพท์ภาษามลายู และภาษาไทย ผสมตามความสามารถที่จะสื่อสาร เพราะอยู่ในบริบทสองภาษา การเกิดประโยคที่ใช้สนทนาเป็นภาษาที่ผสมกัน เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทุกสังคม

ผู้วิจัย : ใจไปไหน(ภาษาไทยสำเนียงใต้)

บ่าวคำ: นะ(nak)หลบ อุมาะ(rumah)แปลว่า กำลังจะกลับบ้าน

(แปลความหมาย โดยผู้วิจัย .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

การเกิดการผสมผสานระหว่างภาษาที่ใช้ในการสื่อสารที่กล่าวข้างต้น สามารถพบเห็นได้ในบทสนทนาทั่วไปในสังคมสตูล ทั้งนี้ในหมู่บ้านที่ใช้ภาษามลายูในการติดต่อสื่อสารมักจะเริ่มเรียนภาษามลายูจากที่บ้าน แต่เมื่อเข้าโรงเรียนจะได้เรียนภาษาไทย ซึ่งเป็นผลผลิตแห่งอุดมคติของนโยบายการศึกษาที่จะใช้กับภาคใต้ของไทย นโยบายดังกล่าวมีเป้าประสงค์ที่จะให้ชาวไทยมุสลิมใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ในโรงเรียน และใช้ภาษาอาหรับในกิจกรรม การเรียนการสอนทางศาสนาเป็นการใช้สองภาษาควบคู่กันได้เป็นอย่างดี

การใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารในบริบททางสังคมสตูลไม่เพียงแต่ ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างคนไทยด้วยกันเท่านั้น แต่การสามารถใช้ภาษาที่มากกว่าหนึ่งภาษานั้น ในสังคมปัจจุบันย่อมหมายถึง การมีโอกาสหรือตัวเลือกในการเลือกงานที่หลากหลายมากขึ้นตามไปด้วย นอกเหนือจากการใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสาร หรือสนทนาในการติดต่องานที่จำเป็น

แล้ว ภาษามลายูเป็นอีกหนึ่งภาษาตัวเลือกที่มีอยู่ และมีการใช้เป็นภาษารองจากภาษาไทยในสังคมสตูล ภาษามลายูที่สำเนียงใกล้เคียงสำเนียงมลายูกลาง ส่งผลให้เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน หรือนายจ้างจากประเทศมาเลเซียเป็นอย่างมาก อีกทั้งชาวสตูลที่สามารถพูดภาษามลายูเองก็นิยมเดินทางไปทำงานในประเทศมาเลเซีย โดยอาชีพที่ได้รับความนิยมที่ได้รับการจ้างหรือเลือกทำงานส่วนใหญ่ เป็นงานร้านอาหาร หรือแม่บ้านตามบ้าน ซึ่งรายได้ดีหากเทียบกับรายได้ในประเทศไทย ก๊ะแม อายุ 42 ปี เธอเล่าว่า สมัยก่อนเธอแต่งงาน เธอเริ่มต้นทำงานจากร้านอาหารในมาเลเซีย มีรายได้ส่งเงินกลับบ้าน งานไม่ยาก ไม่ลำบากมาก เช่น งานล้างจาน เก็บจาน เป็นต้น ส่วนใหญ่นายจ้างจะจ่าย วันละ 200 บาทเป็นราคาขั้นต่ำ แต่ถ้าทำอาหารเก่ง ค่าจ้างก็จะสูงกว่าอีก

“Hoi! Dulu sapa boleh kerja Malaysia menggah la! Duit tak larak nak taruh!senok(สนุก) belanja”

แปลได้ว่า “โฮย! เมื่อก่อนใครได้ไปทำงานที่มาเลเซียจะดังและภูมิใจมาก! เงินนะมีเงินเก็บไม่ไหว! จ่ายเงินกันสนุก.” (แปลความหมายโดยผู้วิจัย . กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

แน่นอนว่าการสามารถใช้ภาษาได้มากกว่าหนึ่งภาษา นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สนับสนุนให้มีโอกาสงานที่ดีกว่าการใช้ภาษาได้เพียงภาษาเดียว สำหรับสังคมสตูลภาษาไทยและภาษามลายู ทั้งสองภาษาไม่เป็นเรื่องยากในการเรียนรู้ภาษา ถึงแม้คนที่เกิดมาในครอบครัวพูดไทยก็ตาม เพราะบริบทแวดล้อมทางสังคมมีการสนทนาหรือมีโอกาสพบปะเพื่อนฝูงที่พูดภาษามลายูบ้างในสังคมสตูล ส่งผลให้การใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารหรือการทำงาน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อโอกาสงานที่ดี ไม่ว่าจะเพศชายหรือเพศหญิง

นอกจากนี้ ภาษาที่ใช้ในการสนทนาสำหรับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล ซึ่งใช้ในการต่อรอง ปรีกษา หรือในการทำงาน นอกเหนือจากความสามารถในการใช้ภาษาได้หลายภาษาซึ่งส่งผลต่อโอกาสการทำงานที่หลากหลายมากขึ้น แต่ในเรื่องการสนทนาของผู้หญิงไทยมุสลิมยังคงต้องใช้การสนทนาอย่างระมัดระวังในขณะสนทนา ในกรณีของการสนทนาระหว่างเพศตรงข้าม ด้วยวัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม ความสัมพันธ์ระหว่างเพศเป็นเรื่องที่ควรระมัดระวังต่อเงื่อนไขการออกสู่พื้นที่สาธารณะของผู้หญิงมุสลิม การพบปะสนทนาผู้หญิงด้วยกันเป็นเรื่องที่ได้รับการอนุมัติตามหลักการศาสนาอิสลาม แต่สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างเพศตรงข้าม ถึงแม้จะเป็นเรื่องการทำงาน ความสัมพันธ์ต้องห้ามระหว่างชายหญิงยังคงเป็นกฎที่ต้องระมัดระวัง

เช่น การระมัดระวังเสียงของผู้หญิงใน การสนทนา ดเว้นการตัดเสียงให้ไพเราะ สนทนาเฉพาะ เรื่องที่จำเป็นเกี่ยวกับงาน เป็นต้น

การแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล

การแต่งกายของผู้คนแต่ละสังคม มีการแต่งกายที่แตกต่างกัน ต่างมีรูปแบบการแต่งกาย ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ สำหรับสังคมสตูลนั้น ด้วยประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบกับ เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศมาเลเซีย ส่งผลต่อการเกิดการผสมผสาน และแลกเปลี่ยนของ วัฒนธรรมการแต่งกายในแบบเฉพาะ ทั้งของชาวมาเลย์ปะทะกับวัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทย และ การแต่งกายแบบมุสลิม ส่งผลให้วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวสตูล เป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมนั้น เรื่องการแต่งกายของ ผู้หญิงไทยมุสลิมนับเป็นอีกประเด็นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อ โอกาสการทำงานนอกบ้านของ ผู้หญิงไทยมุสลิม ทั้งในเรื่องของความจำเป็นที่ต้องแต่งกายตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามมีความเป็น เอกลักษณ์ และเป็นประเด็นที่น่าจับตามองในสังคมปัจจุบัน บ่อยครั้งที่การแต่งกายถูกต้องตาม หลักการศาสนาอิสลามมีผลต่อการยอมรับหรือโอกาสการทำงานในพื้นที่สาธารณะ หรือแม้กระทั่ง อุปสรรคจากครอบครัวหรือสถานที่ทำงานรวมถึงสังคมสาธารณะ

ภาพประกอบที่ 4 ผ้าคลุมสีล้วนสวยงามตามสมัยนิยม

ที่มา: <http://www.alibaba.com/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2554

การแต่งกายสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมไม่เพียงเป็นเครื่องนุ่งห่ม ตามค่านิยมของ การแต่งกาย แต่การแต่งกายสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมนั้นขึ้นอยู่กับบทบัญญัติตามหลักการศาสนา มีทั้ง ความต่าง และความเหมือน เอกลักษณ์อย่างหนึ่งตามหลักการศาสนาที่กำหนด เป็นที่เข้าใจว่า นี่คือ “ผู้หญิงไทยมุสลิม” คือ การใส่ผ้าคลุม ซึ่งการแต่งกายสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมถูกกำหนดแบบแผน

การแต่งกายที่มาตรฐานเดียวกันแบบกว้างๆ ครอบคลุมการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมทั่วโลก คือ หลักการอิสลามอนุญาตให้เปิดเผยได้เฉพาะใบหน้า และฝ่ามือในกรณีที่อยู่ในที่สาธารณะ หรือ มีผู้ชายที่ไม่ใช่คนในครอบครัว กล่าวได้ว่า ผู้หญิงไทยมุสลิมอิสระในการแต่งกายได้เหมือน ผู้หญิงไทยทั่วไป ยกเว้นเวลาอยู่ในพื้นที่สาธารณะ หรือขณะมีผู้ชายอื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัว

ประเพณีการแต่งกายของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล มีความคล้ายคลึงกับมุสลิม ในพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน (ประเทศมาเลเซีย) การแต่งกายทั่วไปในชีวิตประจำวันที่มีการแต่งกายปรับเปลี่ยนตามความนิยมของสมัยนิยม แต่ที่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ อธิบายความเป็นมุสลิมสตูล หรือที่เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นการแต่งกายของคนสตูลดั้งเดิมคือ ผู้ชายนิยม นุ่งโสร่งหรือที่เรียกว่า “ปาแลกัต หรือ ปาลักัต” เสื้อที่สวมอาจใช้เสื้อเชิ้ตแขนยาว หรือเสื้อแขนกระบอก ตัดด้วยผ้าแพรหน้าอกผ่าลึกลงมาถึงกลางอก เรียกเสื้อแบบนี้ว่า “ตะโละบลางา” สวมหมวกกลมสีขาว หรือหมวก “ซองเกาะ” สีดำสำหรับผู้ชายมุสลิมที่มีเชื้อสายเจ้าเมือง หรือฐานะดีจะสวมกางเกงขาก้น ทำจากผ้าแพร หรือผ้าเนื้อนุ่มอย่างดี เวลานุ่งจะใช้พันทบเอาไว้สวมเสื้อตะโละบลางา สวมหมวก ซองเกาะที่สีเข้ากับชุด บางครั้งอาจใช้ผ้าพัน โปกสีริษะหรือ “ตะงู โละ” แทนหมวก การใช้ผ้าพัน โปกสีริษะจะแตกต่างกันตามฐานะ และตระกูล ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าปาเต๊ะสวมเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อยาวถึงใต้สะโพกผ่าอกถึงกลางลำตัวเรียกว่าเสื้อ “กะบายาลาโปี๊ะ” หรือกะบายาแบบตัวยาวหาก ตัวเสื้อสั้นถึงกลางสะโพกผ่าอกตลอดเรียกว่า “กะบายาแปชะ” สมัยก่อนนิยมใช้กระดุมทำด้วยทองคำ ทำเป็นรูปดอกไม้รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสไว้ 5 เม็ด และมีสร้อยทองร้อยติดไว้ทุกตัวเรียกกระดุมนี้ว่า “กรอซัง”หรือ “กรอซัง”จึงมีชุดแต่งกายแบบ “กรุง” และ “บันคุง”นอกไปจากชุดกะบายาลาโปี๊ะ แต่ทุกวันนี้ผู้หญิงไทยมุสลิมนิยมแต่งกายแบบมิดชิดตามหลักศาสนาจึงปกปิดอวัยวะทุกส่วนของร่างกายยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือที่เรียกว่า “ชุดฮิญาบ” ซึ่งเป็นชุดหลวมๆมีผ้า คลุมศีรษะถึงหน้าอก สวมถุงเท้าด้วย

สำหรับการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่สาธารณะ หรือเวลาทำงานนอกบ้าน ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดสตูล การแต่งกายมีเงื่อนไขควรคำนึงเพิ่มเข้ามา คือ มีการคำนึงถึงการทำงาน หรือโอกาสทำงานเป็นหลักทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปตามความจำเป็น ความคล่องตัวตามสายงานอาชีพ ส่งผลให้ความเข้มงวดเรื่องการแต่งกายตามจารีตของผู้หญิงไทยมุสลิมมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถทำงานในพื้นที่สาธารณะ รูปแบบการแต่งกายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในปัจจุบัน

“บ้านเราคนแขก(มุสลิม)มาก ใส่ผ้าคลุมกันหลุย(มาก) กะก็ไม่ได้เคร่งไร (อะไร) แต่ถ้าออกนอกบ้านแล้วไม่ใส่ผ้าคลุมแล้วหรือ โซ(แปลก) คนเค้าจะมองว่า

เรยาเฮ(อธิบายถึงความเขลา) ตอนเด็กๆ คนแก่เขาว่า เขาค่า ถ้ำหม้าย(ไม้)ใส่ผ้าคลุมนั้น หวาง(เดี่ยว)นี้ ไม่พริ้อแรง(ไม่เป็นไร) ไม่รู้ใส่(ทำไม) ปะมะ(พ่อแม่)เค้าปล่อยหรือหว่า(ว่า)เด็กหวาง(เดี่ยว)นี้หาญ(กล้า)คือ” (กะอะ.เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดสตูล ที่นอกเหนือจากผู้ให้ข้อมูล ดังที่กล่าวมา สามารถเข้าใจได้ว่ารูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล มีความแตกต่างกันตามค่านิยมทางสังคมของบริบททางสังคมของผู้หญิงไทยมุสลิมอาศัยอยู่ โดยสามารถแบ่งได้ 2 แบบใหญ่ๆ คือ การแต่งกายถูกต้องตามหลักการศาสนา และ การแต่งกายที่ถูกต้องตามค่านิยมของสังคม กล่าวคือ การออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมนั้น การแต่งกายของผู้หญิงเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการได้รับอนุญาตให้สามารถออกทำงานนอกบ้านได้ นั้นหมายถึง ผู้หญิงจะสามารถออกทำงานนอกบ้านได้โดยไม่ผิดต่อศาสนา คือ ต้องแต่งกายถูกต้องตามหลักการอิสลาม คือ เปิดเผยเฉพาะใบหน้าและฝ่ามือ ส่งผลให้ภาพของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ ที่พบเห็น คือ ผู้หญิงใส่ผ้าคลุม เสื้อแขนยาว กระโปรงหรือกางเกงหลวมๆ ไม่รัดรูป แต่งกายไม่เลียนแบบเพศชาย (ซึ่งเป็นเรื่องต้องห้าม) ใส่ถุงเท้า เรียบร้อย ไม่จำกัดสี เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการแต่งกายที่ถูกต้องตามค่านิยมของสังคม แต่ยังคงเอกลักษณ์ความความเป็นผู้หญิงไทยมุสลิม คือ การแต่งกายที่ไม่สามารถแต่งกายตามเงื่อนไขที่เคร่งครัดของหลักการศาสนา อาจจะด้วยเงื่อนไขด้านสถานที่ทำงาน เนื้องาน หรือตัวผู้หญิงไทยมุสลิมเอง แต่ยังคงสัญลักษณ์ความเป็นผู้หญิงไทยมุสลิม เช่น การสวมใส่ผ้าคลุมแต่ใส่เสื้อแขนสั้น การสวมใส่เสื้อรัดรูป กางเกงรัดรูป หรือการใส่หมวกเพื่อปกปิดเส้นผมตามความเข้าใจของบางกลุ่มคนที่มีความเข้าใจว่าเป็นมุสลิมผู้หญิงต้องคลุมผม ทำให้มีการคลุมผมอย่างเดียว แต่ไม่ปกปิดคอดึงหน้าอก เป็นต้น

นอกจากนี้ พบว่า ประเภทของงานมีผลต่อการแต่งกายของผู้หญิงทำงานนอกบ้าน เช่น ผู้หญิงอาชีพกรีดยางส่วนใหญ่ แต่งกายใส่กางเกงเก้าอี้ผ้าเก้า เพราะอาชีพของพวกเธอสัมผัสน้ำยางเวลาน้ำยางกระเด็นโดนเสื้อผ้าทำให้สกปรกและทำความสะอาดลำบาก เสื้อผ้าที่สวมใส่ในเวลาทำงานส่วนใหญ่จึงเป็นเสื้อผ้าเก่าๆ พร้อมทั้ง ผู้หญิงอาชีพแม่ค้าก็จะแต่งตัวให้สอดคล้องกับสินค้าที่ขาย ถ้าขายกุ้ง หอย ปู ปลาในตลาดสด การแต่งกายก็มีลักษณะป้องกันน้ำคาวจากกุ้งหอยปูปลากระเด็นมีผ้ากันเปื้อน เสื้อแขนสั้น ใส่กางเกงเพื่อความคล่องตัวในการขับรถขนของเข้าตลาด เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 5 แม่ค้าในตลาดกานะ จังหวัดสตูล ทุกๆวันพฤหัสบดี
ที่มา:ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2554

กะหยัน แม่ค้าขายส้มตำตามตลาดสดและตลาดเปิดท้าย เล่าถึงความเข้าใจในเรื่อง
การแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา กับ การแต่งกายในสังคมการทำงานว่า

“โหย(อยู่)บ้านเขยๆ ได้แล แต่งตัวงาม(สวย) นุ่งงาม(สวย)ที่บ้าน โหระ(รู้)
ว่าบางทีเราแต่งตัวไม่เรียบร้อย แต่คาหว่า(ถ้า)เรานั่งแต่งกระโปง เสื้อแขนยาว
ทำงานแซ (ซ่า) ไม่ทันคนอื่นพอดี หวาง(เดี่ยว)นี้ งานไม่คล่องเค้าไม่จ้างเหลา โป้
(พวก)รายนู(โน้น)ได้แล” (กะหยัน.เมษายน 2554:สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 6 การแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมสตุลที่เน้นความสะดวกในการขับขี่
ที่มา:ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2554

ภาพประกอบที่ 7 สีสันเสื้อผ้าชุดทำงานของผู้หญิงไทยมุสลิม
ที่มา:ถ่ายโดย ซากิเร้าะ เจ๊ะแหว วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2554

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน ในพื้นที่จังหวัดสตูลมีหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ยังคงผ้าคลุมผมเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้การปกปิด ส่วนอื่นของร่างกายมีความสำคัญเทียบเท่าการสวมใส่ผ้าคลุมก็ตาม เพราะสำหรับการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่สาธารณะ หรือผู้หญิงทำงานนอกร้านนั้น อนุญาตเปิดได้เฉพาะใบหน้า และฝ่ามือ และสนับสนุนให้แต่งกายเรียบร้อยตามระบบคุณค่าของสังคมนั้นๆ การแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลที่ทำงานนอกร้าน เป็นไปตามอาชีพของแต่ละคน แต่ละอาชีพ กล่าวคือ ผู้หญิงถึงจะรักสวยรักงามเพียงใด แต่สำหรับการทำงานที่เสี่ยงต่อเสื้อผ้าสกปรก การแต่งกายของพวกเธอก็จะสวมใส่เสื้อผ้าเก่าๆ เช่น อาชีพกรีดยาง อาชีพขายอาหารทะเลสด เป็นต้น แต่สำหรับงานที่มีสถานที่ทำงานที่สะอาด มีโต๊ะทำงานเรียบร้อย หรือเป็นอาชีพที่ต้องพบปะผู้คน การแต่งกายก็จะเน้นความเรียบร้อย หรือความสวยงาม เป็นไปตามอาชีพของแต่ละคน

เศรษฐกิจที่มีผลต่อวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล

วิถีชีวิตมนุษย์เป็นเรื่องที่ซับซ้อน และมีความเป็นพลวัตตลอดเวลา ต้องอาศัยหลายปัจจัยในการเข้าถึงวิถีชีวิตอย่างเข้าใจ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ศาสนา ความเชื่อ และสภาพสังคม เป็นต้น ล้วนเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นเช่นเดียวกับวิถีชีวิตของชาวสตูลที่มีการประกอบอาชีพประมง เนื่องจากจังหวัดสตูลมีชายฝั่งทะเลที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ มีการทำหัตถกรรมพื้นบ้านด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีป่าไม้ และทรัพยากรมากมาย

รายได้หรือผลิตภัณฑ์โดยทั่วไปของประชากรในจังหวัดสตูล ขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตร และการค้า ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดสตูลมีอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา การทำสวนปาล์ม การทำนา และการทำสวนไม้ผล จากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี 2553 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 99,624 บาท เป็นลำดับที่ 9 ของภาคใต้ และลำดับที่ 28 ของประเทศ โดยมีมูลค่าสูงกว่าปีที่ผ่านมาประมาณ 9,521 บาท โดยประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปของจังหวัดสตูล มีผู้อยู่ในกำลังแรงงานและมิงานทำทั้งหมดประมาณ 166,281 คน มีผู้มิงานทำที่เป็นผู้หญิงประมาณ 70,934 คน และเป็นผู้หญิงที่ว่างงานประมาณ 840 คน มีผู้ที่มีงานทำเป็นผู้ชายประมาณ 95,347 คน และเป็นผู้ชายที่ว่างงานประมาณ 449 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ณ มกราคม 2553) จากข้อมูลข้างต้น สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ของอัตราการออกทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล เป็นจำนวนที่นับว่ามากสำหรับสังคมที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เพราะหากพิจารณาตามหลักการอิสลามที่เคร่งครัด การทำงานนอกร้านเพื่อหารายได้

เป็นหน้าที่ของผู้ชายมุสลิมที่ได้รับการคาดหวังต่อบทบาทดังกล่าว มากกว่าผู้หญิงซึ่ง การทำงานนอกบ้านเป็นเพียงบทบาทเสริมยามจำเป็นที่ได้รับการอนุมัติโดยหลักการ หากแต่ผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล มีจำนวนเกือบครึ่งของจำนวนผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานของจังหวัดสตูล

ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลเลือกประกอบอาชีพ ที่มีความแตกต่างกันไปตาม ความถนัด ความสามารถ และทุนเดิมของครอบครัวของแต่ละคน ทั้งนี้ กลุ่มอาชีพดังกล่าวที่ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลได้เลือกเพื่อประกอบอาชีพนั้น อยู่ในขอบข่ายของเงื่อนไขที่อิสลาม ได้กำหนดไว้แก่ผู้หญิงผู้ซึ่งมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ นั่นคือ อาชีพนั้นจะต้องเป็นงาน ที่มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้หญิง ปลอดภัย เป็นอาชีพที่ไม่ลดเกียรติ เช่น แพทย์ พยาบาล ครู ตัดเย็บเสื้อผ้า ค้าขาย เป็นต้น ส่วนอาชีพอื่นที่นอกเหนือไปจากนี้ เป็นอาชีพที่ไม่เป็นที่นิยมตาม ระบบคุณค่าทางสังคม หรือเป็นอาชีพที่ไม่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงตามวัฒนธรรม แต่ก็ยังมีให้พบเห็นภายในสังคมจังหวัดสตูล เช่น กระจเป่ารถเมล์ งานก่อสร้าง เปิดร้านหรือเป็นลูกจ้างร้านน้ำชา เวลาว่างกิน เป็นต้น

“หลายคนบอกว่า คนเราสามารถเลือกอาชีพตามที่เรานักได้ แต่บางครั้ง อาชีพก็เลือกเรามากกว่า” (กะเอ็ยด . กุมภาพันธ์ 2554: สัมภาษณ์)

การเลือกอาชีพเพื่อประกอบอาชีพของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล เป็นไปตามโอกาสของแต่ละคน ตามความถนัด ความสามารถ และทุนเดิมของครอบครัวของแต่ละคน พื้นฐานทางครอบครัว เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ ผลักดัน เปิดทาง สนับสนุนให้โอกาสการทำงานนอกบ้านเป็นไปตามอาชีพ ที่ครอบครัวสนับสนุน โดยสามารถแบ่งที่มาของอาชีพที่ผู้หญิงไทยมุสลิมเลือกทำงานได้ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มของอาชีพที่สานต่อจากพื้นฐานครอบครัว เช่น ผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานกรีดยาง เพราะมีพื้นฐานทางครอบครัวกรีดยาง หรือ ผู้หญิงไทยมุสลิมที่ประกอบอาชีพเป็นครู เพราะมีพ่อเป็นครู เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้หญิงไทยมุสลิมเอง หรือความชอบส่วนตัวของแต่ละคน พื้นฐานครอบครัวเป็นเพียงแรงสนับสนุนต่อความง่ายต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มของอาชีพที่ได้มาโดยความสามารถ เช่น ผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานเป็นพยาบาลที่ได้มาจากความสามารถจากการศึกษาโดยพื้นฐานครอบครัวไม่มีความเกี่ยวข้องกับอาชีพพยาบาลแต่อย่างใด เป็นต้น

วิถีชีวิตตามแนวปฏิบัติของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้านกับศาสนาอิสลาม

สถานภาพของผู้หญิงมุสลิมอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่เชื่อว่าเป็นสิ่งทรงสร้างอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้า (เอกองค์อัลลอฮ์) พระองค์ได้ประทานลักษณะอันสมบูรณ์ที่สุดให้แก่ผู้หญิง โดยให้มีความสอดคล้องกับผู้ชาย ซึ่งเป็นสิ่งทรงสร้างที่ถูกบังเกิดขึ้นมาเพื่อเป็นคู่ของกันและกัน ด้วยคุณลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้หญิง ที่ถูกสร้างขึ้นมา ให้แตกต่างกับบุรุษ ทั้งทางด้านพื้นฐานแห่งเพศตลอดจนทางด้านอารมณ์นี้เอง เป็นเหตุให้ผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิและหน้าที่เฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคุณค่า และความสำคัญของความเป็นมนุษย์ระหว่างทั้งสองเพศจะแตกต่างกันไปด้วย เพราะธรรมชาติทางด้านร่างกายของผู้หญิงนั้นประกอบด้วยโครงสร้างชนิดต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ตลอดจนให้ความอบอุ่นเลี้ยงดูทารก และบุคลิกลักษณะเฉพาะแห่งผู้หญิงที่มีความอ่อนโยนก็มีความเหมาะสม ต่อการเป็นที่พิทักษ์ใจแก่ผู้ชาย

สำหรับสถานภาพของผู้หญิงไทยมุสลิมภายใต้บริบททางสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมย่อมมีความแตกต่างจากผู้หญิงมุสลิมจากพื้นที่อื่น มีแนวปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลามที่มีการยึดหยุ่นภายใต้ขอบเขตที่ได้รับอนุญาตตามหลักการศาสนาอิสลามที่แตกต่างด้วยการตีความ หรือตามแนวปฏิบัติของบริบทพื้นที่ทางสังคม เช่น รูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมที่มีสีสันทนสวยงามตามสมัยนิยม และปกปิดร่างกายตามหลักการศาสนา ที่แตกต่างกับการแต่งกายของโลกอาหรับที่ผู้หญิงส่วนใหญ่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำเป็นต้น อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมส่งผลให้ภาพรวมของวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูลนั้น เกิดการขับเคลื่อนไปตามบริบททางสังคม และพื้นฐานครอบครัว การจะศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้านจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาผ่านพื้นฐานครอบครัว และบริบททางสังคมของแต่ละคน ดังนี้

วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลที่ทำงานนอกร้าน

วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลที่ทำงานนอกร้าน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีต เป็นการทำงานนอกร้านในลักษณะที่ช่วยเหลือสามี หรือทำงานตามความนิยม หรือตามระบบคุณค่าทางสังคมของบริบททางสังคมที่อาศัยอยู่ตามยุคสมัยนั้น แต่สำหรับวิถีชีวิตการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลในสังคมปัจจุบัน การทำงานนอกร้านไม่เพียงแต่เป็นบทบาทใหม่ที่ถูกให้คุณค่าทางสังคมพร้อมๆ กับบทบาทการเป็นแม่บ้านถูกคาดหวังตามระบบคุณค่าทางสังคมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ บทบาทการเป็นแม่บ้านไม่เพียงแต่เป็นบทบาทที่ถูกคาดหวังตาม

ระบบคุณค่าทางสังคมเท่านั้น แต่บทบาทการเป็นแม่บ้านสำหรับผู้หญิงมุสลิม หรือผู้หญิงไทยมุสลิม เป็นบทบาทที่ถูกบัญญัติในหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้หญิงมุสลิมทุกคน เพราะฉะนั้น ผู้หญิงไทยมุสลิม หรือผู้หญิงมุสลิมถูกกำหนดบทบาทตั้งแต่เกิด สู่ทางเลือกวิถีชีวิตของผู้หญิงมุสลิมแต่ละคน และการทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เป็นหน้าที่ของผู้ชาย ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงมุสลิม ที่ถูกบัญญัติกับบทบาทที่ถูกคาดหวังทางสังคม ส่งผลต่อการต่อรองทางบทบาท หรือการต่อรองทางหลักการศาสนาวิถีชีวิตผู้หญิงมุสลิมในแบบผู้หญิงมุสลิมไทย

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล พบว่า ผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลส่วนใหญ่เข้าใจสถานภาพและบทบาทตามเจตนารมณ์ของศาสนาอิสลาม ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ ศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพวกเธอ กะมีเนาะ หนึ่งในผู้ให้ข้อมูล เล่าเกี่ยวกับชีวิตในวัยเด็กของเธอว่า

“Kami celek mari pun nampak mak sembahyang dah. Nak tebek lua rumah pun mak bubuh kain tudung kami bejasa dari keci dah bejasa dah”

แปลได้ว่า “เราเกิดมาก็เห็นแม่ละหมาดแล้ว จะออกนอกบ้านก็ แม่จะใส่ผ้าคลุมให้ มีความเคยชินตั้งแต่เด็ก เป็นเรื่องปรกติไปแล้ว

(แปลความหมายโดยผู้วิจัย .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกับ ครอบครัวมุสลิมอื่นในสังคมสตูล เด็กผู้หญิงไทยมุสลิมได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว เกี่ยวกับสถานภาพ และบทบาทตามค่านิยม หรือบริบททางสังคมของแต่ละครอบครัว และด้วยความเป็นมุสลิมไทยที่บริบททางสังคมไม่ใช่สังคมมุสลิมเต็มร้อย ส่งผลให้มุสลิมสตูลให้ความสำคัญต่อหลักปฏิบัติตามหลักการศาสนา ในเรื่องภาคปฏิบัติหลักที่มีความแตกต่างที่อยู่ในระดับเล็งต่อบาป เช่น หมูเป็นอาหารที่ต้องห้ามสำหรับคนมุสลิม แต่สำหรับสังคมไทยเป็นอาหารที่เป็นที่นิยม หรือแม้กระทั่งการแต่งกายขณะอยู่ในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมที่ผู้หญิงทั่วไปมีการแต่งกายที่สามารถเปิดเผยเรือนร่างได้มากกว่า เป็นต้น ดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลหรือผู้หญิงไทยมุสลิมไทยทั่วไป สู่การให้ความสำคัญต่อการอบรมสั่งสอนหรือขัดเกลาเด็กๆ ตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อการปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่ไม่ใช่สังคมมุสลิม ภายใต้อสังคมนที่มีความหลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากประเด็นคำถามการวิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลต่อบริบทและเป็นเงื่อนไข หรือส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิม มีการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นเงื่อนไขที่สนับสนุน หรือผลักดัน หรือเปิดทางให้ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน ดังนั้น ในการนำเสนอในส่วนนี้จึงให้

ความสำคัญกับพื้นฐานการได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด จากการสัมภาษณ์พบว่า พื้นฐานการได้รับการเลี้ยงดูในวัยเด็กของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ ได้รับการฝึกให้รู้จักการทำงานเพื่อแลกเงินภายในครัวเรือนหรือทำงานนอกบ้าน ทั้งในลักษณะที่ช่วยเหลือครอบครัวหรือแม่กระทั่งหาเลี้ยงตัวเอง และครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสำหรับเด็กผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมตลอดถึงแม้จะได้รับการคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่เรื่องการหารายได้ เพื่อรองรับการหารายได้เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ภายใต้อิทธิพลพื้นฐาน และระบบคุณค่าทางสังคมเดียวกัน คือ การคาดหวังในงานบ้านจากเด็กผู้หญิงไทยมุสลิมมากกว่าคาดหวังต่อบทบาทหน้าที่นอกบ้าน แต่ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อม หรือพื้นฐานครอบครัวของแต่ละครอบครัว ของเด็กผู้หญิงไทยมุสลิมได้รับการสนับสนุนไปในทิศทางใด เช่น ครอบครัวของ กะซัตติยา เชนเดิบโตมาจากครอบครัวมลายูไทยมุสลิมมีบริบททางสังคมล้อมรอบไปด้วยผู้คนที่มีการระบบคุณค่าทางสังคม วิถีชีวิต ค่านิยม ไปในทางเดียวกัน และมีความผูกพัน และยึดติดกับหลักการศาสนาที่เคร่งครัดเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้น การต่อรอง หรือมีวิธีการยืดหยุ่น หรือหนีห่างออกจากหลักการศาสนาที่มีผลร้ายแรงสู่บาปใหญ่ ที่มีความคลุมเครือนั้นถือเป็นสิ่งที่สังคมตำหนิ สำหรับเรื่องการทำงานนอกบ้านนั้นเป็นเพียงบทบาทรองจากบทบาทแม่บ้านซึ่งเป็นหน้าที่หลัก และแบ่งบทบาทหน้าที่กับชัดเจนระหว่างผู้ชาย และผู้หญิง ซึ่ง กะซัตติยาเล่าประสบการณ์ในวัยเด็กของเธอว่า

*แม่สอนพร้อมกับความคาดหวังต่อลูกสาว สอนหมด จึ้ให้ทำทุกอย่าง
ต้องทำกับข้าวแกง และครอบครัวแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างพี่น้อง ผู้ชายขนน้ำ เรา
ก็ทำงานเบาๆ เพราะเราผู้หญิง (กะซัตติยา, เมษายน 2554: สัมภาษณ์)*

“เพราะเราเป็นผู้หญิง” ประโยคนี้สำหรับบริบททางสังคมหรือบริบททางสังคมที่เป็นสังคมมุสลิม เป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นคำพูดที่พยายามแบ่งแยกความต่างระหว่างบทบาททางเพศ การแบ่งงานระหว่างเพศ หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ในสังคม ตั้งแต่เด็กๆ ไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชาย จะได้รับคำแนะนำหรือการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ซึ่งเป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคม เช่น เป็นผู้ชายต้องใส่หมวก เป็นผู้หญิงต้องใส่ผ้าคลุม การละเล่นกีฬา ส่วนงานการพูด เป็นต้น กรณีของ กะมิเนาะ ขณะนั่งสัมภาษณ์ กะมิเนาะ หันไปตักเตือนลูกชายของเธอว่า *“Awak tak pi main dengan kawan-kawan jantan. Tak malu ka? main dengan betina.* ซึ่งแปลได้ว่า *“ทำไมไม่ออกไปเล่นกับเพื่อนๆ ผู้ชาย ไม่อายเขาบ้างหรือ มานั่งเล่นกับผู้หญิงเนี่ย”* และเธอก็พยายามอธิบายต่อว่า *“Tok-nenek kita tak boleh la macam ni”* แปลได้ว่า *“ปู่ย่าตายายของเราดีนะแบบนี้”* กะมิเนาะ วัย 44 ปี เธอเล่าว่า ชีวิตในวัยเด็กเติบโตมาในสังคมมลายูมุสลิม สังคมของเธอ

มีผู้หญิงทำงานนอกบ้าน แต่ส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะช่วยงานสามี แต่สำหรับเด็กๆ งานบ้านยังเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังต่อผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และตัวเธอเองครอบครัวมีฐานะปานกลางมีเงิน เพราะพ่อแม่ยังทำงาน แต่เธอก็เล่าว่า ยังขาดความมั่นคงทำให้ชีวิตในวัยเด็กของเธอ ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานด้วย แต่ก็เป็นงานไม่หนัก เธอเล่าว่า

“Budak-budak dulu-dulu sebelum pi sekolah kena kerja dulu ambil upah kutek getah dulu.Kalau sabtu-ahad pi jual barang di Sempadan Thai-Malay .buat bagi kami bejasa dah dengan kerja luar rumah.Tak berasa risau atau pun berasa salah sebab kerja luar rumah macam orang dulu-dulu.

“เด็กๆ เข้าก่อนไปโรงเรียนก็ไปรับจ้างเก็บยาง ในวันเสาร์และอาทิตย์ ไปรับจ้างขายของที่เขตชายแดน ไทย-มาเลเซีย ทำให้ฉันคุ้นเคยกับการทำงานนอกบ้าน ไม่รู้สึกเป็นกังวลหรือรู้สึกผิดที่ต้องออกทำงานนอกบ้านเหมือนคนในสังคมสมัยก่อน” (แปลความหมายโดยผู้วิจัย.ก๊ะมีเนาะ.สิงหาคม 2554 : สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกันกับ กะหยัน ที่เธอเองก็ได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักบทบาทในบ้าน ตั้งแต่ยังเด็กพร้อมกับการรู้จักทำงานนอกบ้าน เธอเล่าว่า

“งานในครัวนั้น พ่อแม่ก็จะสอนแบบรู้ตั้งแต่หน้อยๆ(เด็ก)แล้ว เริ่มจากหุงข้าวเอง ไปในเล(ทะเล)ก็พายเรือเป็น ไปบนคอนก็ขับรถเป็น มะ(แม่)ก๊ะ(พี่)พาไปตกปู ไปด้วย หัดทำงานตั้งแต่เด็ก” (ก๊ะหยัน.เมษายน 2554:สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้น และจากการสังเกตบริบททางสังคมของสังคมมุสลิมสตูล นอกจากบทบาทในครัวเรือนแล้ว พร้อมกันนั้นก็ได้รับการคาดหวังต่อบทบาทหน้าที่นอกบ้านเช่นเดียวกัน เพียงแต่บทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวยังเป็นบทบาทหลักสำหรับเด็กผู้หญิงไทยมุสลิมที่ได้รับการคาดหวัง และส่วนน้อยมากที่จะไม่คาดหวังบทบาทในครัวเรือนจากเด็กผู้หญิงไทยมุสลิม ถึงแม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลง และเกิดการพัฒนาสู่ความทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

นอกจากชีวิตในครอบครัวแล้ว ชีวิตนอกบ้านหรือสังคมสาธารณะก็เป็นอีกสังคมที่ผู้หญิงไทยมุสลิมไทย มีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมดำเนินชีวิตในสังคมเช่นเดียวกับผู้ชาย สังคมที่ผู้หญิงไทยมุสลิมอาศัยอยู่ เพื่อนฝูง ก็มีผลต่อวิถีชีวิตของพวกเธอ ชีวิตในวัยเด็กของ ก๊ะเอี้ยด ครูสอนภาษาอังกฤษ อายุ 33 ปี เล่าถึงสังคมในวัยเด็กของเธอว่า

“พ่อกำลังอยู่ในชุมชนที่เป็นตลาด เพื่อนที่มุสลิมมีน้อย เพื่อนที่ ลูกเจ้าลูกจิ้นทุกคนทำงานหมดเลย เพื่อนที่เป็นลูกเจ้าของร้านส่งแก๊ส ก่อนที่เราจะได้ไปเที่ยวเล่นนะ เราต้องไปส่งแก๊ส คือทุกคนต้องเสร็จงาน เวลาเราไป เพื่อนเราก็ แกะปลาวันละ 30 กก เหมือนกัน ทุกคนจะนัดเที่ยวกัน ได้ก็ต่อเมื่องานทุกคนเสร็จ เพราะเสาร์อาทิตย์เราทำไงให้ได้ เราตื่นแต่เช้าเราต้องรีบจัดการงานของเราให้เสร็จ แต่เราก็ได้ตั้ง(เงิน)นะ ทุกคนทำงาน”(ก๊ะเอี้ยด .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

ด้วยบริบททางสังคมสตูดปัจจุบันแวดล้อมไปผู้คนที่ทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้ผ่านสังคมที่เธออาศัยอยู่ นอกจากนั้น ในครอบครัวของก๊ะเอี้ยดเอง ก็ส่งเสริม และสนับสนุนให้ก๊ะเอี้ยดรู้จักทำงานและสนับสนุนให้เรียนไปพร้อมๆ กัน

“พ่อที่เป็นคนที่มีอาชีพเสริมเยอะ ลำพังเงินเดือนราชการมันไม่พอ ลูก 4 คน พอเข้าหน้าแล้ง พ่อพี่ปลูกแตง ปลูกข้าวโพด เราช่วยกันนะ ครอบครัวที่อบอุ่นนะ ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม มันคือความทรงจำในวัยเด็กที่เรารู้สึกดีนะ ถึงแม้ว่า คือทุกคนมีงาน เรามีงาน ถ้าพ่อถางหญ้า ทุกคนต้องลงด้วยกันหมด”
(ก๊ะเอี้ยด .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

การเกิดความเคยชิน หรือคุ้นเคยของครอบครัว หรือผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดเองในเรื่องบทบาททรง คือ การทำงานนอกบ้านที่แทบจะแยกไม่ออกกับบทบาทหลัก คือ บทบาทแม่บ้าน เพราะทั้งสองบทบาทถูกคาดหวังให้สามารถประคองไปด้วยกัน กระทั่งหลายครอบครัวมุสลิมสตูดเองเกิดอิสรภาพทางความคิด หรือมีการแยกแยะบทบาทระหว่างเพศที่เคยเป็นระบบคุณค่าทางสังคมเดิมของมุสลิม เพื่อการปรับตัวเข้าหาสังคมซึ่งต้องการความเสถียรจากผู้หญิงที่ทำงานบ้าน หรือตัวผู้หญิงเองที่ต้องการปรับเปลี่ยนบทบาทค่านิยมเดิมสู่การทำงานนอกบ้าน โดยให้เหตุผลในความจำเป็นต้องออกทำงานนอกบ้านต่างๆ ตั้งแต่ยังเด็ก จากการสัมภาษณ์พบว่า การทำงานนอกบ้านสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดในปัจจุบัน ในทางปฏิบัติกลับเป็นบทบาทที่ได้รับการคาดหวังจากครอบครัวสมัยใหม่ หลายครอบครัวเริ่มใส่ใจ และสนใจอนาคตทางการศึกษาของลูกผู้หญิงเท่าเทียมกับลูกผู้ชาย หรือสนับสนุนให้รู้จักทำงาน หรือฝึกงานนอกบ้านตั้งแต่ยังเด็ก ตามสถานภาพทางครอบครัวและสังคม ก๊ะเอี้ยด แม้ลูกสองที่เติบโตจากสังคมมลายูมุสลิม และแต่งงานเข้าครอบครัวมลายูมุสลิม เล่าถึง วิถีปฏิบัติของสังคม กับการยอมรับแบบธรรมเนียมที่ดูจะขัดแย้งกับความคิดของเธอ ก๊ะเอี้ยดมองสังคมของเธอว่าเป็นสังคมที่เน้นการทำงาน ไม่เน้นการศึกษา

ผู้ชายส่วนใหญ่ติดยาเสพติด และขี้เกียจทำงาน เป็นความเคียดชังของผู้หญิงในสังคมที่เธออยู่ ซึ่งต้องเลือกแต่งงาน และปรับตัวให้เข้าใจผู้ชายที่ติดยาเสพติด

*Dia! Tengah orang jantan lekat ubat tak mengaji kena kerja teruk!
Tapi orang betina lani! Banyak kan mengaji tinggi! Elok menikoh orang betina
dia boleh kerja baik lagi! Duit gaji pun banyak! Takkan nak tunggu jadi ibu
rumah tunggu duit hak laki boleh sikit tak cukup makan ! mana anak mintak
mana api air mana nak makan dalam rumah tak cukup la zaman lani kalau nak
tunggu laki!*

แปลได้ว่า “คือ บางครั้ง ผู้ชายบางคนติดยาเสพติด ไม่ได้เรียนหนังสือ
สุดท้ายต้องทำงาน ก็ทำงานที่หนัก. แต่ผู้หญิงสมัยนี้ ส่วนใหญ่เรียนสูง. พอ
แต่งงาน ผู้หญิง(ภรรยา) ได้งานทำที่ดีกว่า เงินเดือนก็เยอะ! คงไม่นั่งรอเป็นแม่บ้าน
รอเงินของสามี ที่ได้มาน้อยกว่า ไม่พอกิน ไหนจะลูกขอ ไหนจะจ่ายค่า น้ำ ค่าไฟ
ได้ค่ากินในครอบครัว ไม่พอในสมัยนี้ ถ้าจะต้องรอสามีทำงานคนเดียว”

(แปลความหมายโดยผู้วิจัย.กะมีเนาะ.สิงหาคม 2554 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามการไม่คาดหวังต่อบทบาทหน้าที่ที่ผู้ชายจะสามารถทำได้ เช่น
การทำงานหารายได้เข้าครอบครัว ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในครอบครัว บทบาทสามีพึงมีต่อภรรยา
บทบาทพ่อพึงมีต่อลูกตามหลักการศาสนาอิสลาม เป็นต้น ส่งผลให้หลายครอบครัว คาดหวังความสำเร็จ
จากผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ผลของการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับการคาดหวังบทบาทหน้าที่จากลูกผู้ชาย
ปรับแนวคิดเพื่อการอยู่รอดและประคองชีวิตให้สามารถรับมือกับปัญหาสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้
ครอบครัวมุสลิมตลอด คาดหวังกับบทบาทหน้าที่การงานจากผู้หญิงไทยมุสลิม เพื่อรับมือกับภาระสองเท่า
ของผู้หญิงคือเป็นทั้งแม่บ้าน และทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ปกป้องจากการเอารัดเอาเปรียบโดยเชื่อว่า
การทำงานนอกบ้าน การมีเงิน การมีอำนาจหน้าที่นอกบ้านสามารถช่วยให้สถานภาพผู้หญิงได้รับการ
ยอมรับ และให้เกียรติมากกว่าอยู่ในบ้านเพื่อแบมือขอเงินจากสามีเช่นในอดีต การหวังพึ่งพาถูก
ยามแก่เฒ่าของพ่อแม่ เพราะจากปัญหาเยาวชน ปัญหายาเสพติดที่คุกคามในจังหวัดสตูลเองหรือ
ทั่วประเทศส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ส่งผลให้พ่อแม่คาดหวังฝากชีวิตยามแก่จากลูกผู้หญิงมากกว่า
ลูกผู้ชายมากขึ้น

การศึกษาสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิม

การศึกษาสำหรับสังคมมุสลิมเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับทุกเพศทุกวัย เพียงแต่เป้าหมายของการศึกษาของแต่ละวัยอาจจะต่างกัน เด็กๆ เรียนเพื่อเพิ่มพัฒนาการการอยู่รอด ผู้ชายเรียนเพื่อความชำนาญด้านหน้าที่การงาน หรือผู้หญิงเรียนเพื่อนำความรู้มาสอนลูกหลาน ผู้ใหญ่เรียนเพื่อรู้ศาสนา เพื่อหวังความสงบสุขยามถึงบั้นปลายของชีวิต ซึ่งเป้าหมายการศึกษาของคนแต่ละครอบครัว หรือ แต่ละสังคมนั้นต่างกัน จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้าน พบว่า การศึกษาสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดนั้น เป็นเรื่องที่ได้รับการสนับสนุนมากกว่าเดิม ซึ่ง ก๊ะเอียด ผู้หญิงที่เติบโตมาในครอบครัวที่แม่เป็นแม่บ้าน แต่ตัวเธอเองกลับถูกสอนให้รู้จักทำงานนอกบ้าน และสนับสนุนให้สนใจด้านการเรียนมากกว่าบทบาทแม่บ้าน ตั้งแต่เด็ก เล่าว่า

“เรื่องการเรียนรู้ต่อ ไม่มีใครบังคับใครแต่ก็บอกพ่อว่าไม่ไหวนะสายวิทย์ ก็คือคิดง่ายๆ จะเป็นหัวหน้าหรือหางเสือ บริบทแถวบ้านแข่งกัน บ้าบอคอแตก แข่งลูกมีงูลูกกู เราเป็นคนชั้นกลาง พ่อเป็นครูนะ โคตรหู” (ก๊ะเอียด .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

ด้วยบริบททางสังคมของ ก๊ะเอียด เธออยู่ในย่านชุมชนชาวจีนที่มีการค้าขาย และการแข่งขันทางสังคมในระดับที่ต่างจากบริบททั่วไปของสังคมมุสลิมสตูด ผลของการสนับสนุนด้านการศึกษาเพื่อเป้าหมายด้านหน้าที่การงานต่อลูกหลานของคนไทยเชื้อสายจีน ในบริบทสังคมของ ก๊ะเอียด ส่งผลให้ก๊ะเอียดเอง มีทัศนคติต่อการศึกษา และการทำงานนอกบ้านในอนาคตของเธอแตกต่างจากเด็กๆ มุสลิมที่อาศัยอยู่ในสังคมมุสลิมทั่วไปในจังหวัดสตูด ประกอบกับในครอบครัว ก๊ะเอียดเอง มีพ่อซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการศึกษา และหน้าที่การงานที่ดี การได้รับการผลักดัน หรือ สนับสนุนด้านการศึกษาจากสังคมภายนอก และในครอบครัวก๊ะเอียดเองจึงเป็นไปได้ง่าย และ สอดคล้องกัน ซึ่งต่างกับสังคมมุสลิมสตูดทั่วไป หากเทียบกับสังคมของก๊ะเอียดสมัยนั้น ที่เชื่อว่าการศึกษาในระบบสำหรับผู้หญิง เป็นเรื่องไม่สำคัญมากเท่ากับฝึกฝนการเป็นแม่บ้าน

“สมัยก๊ะ(พี่) คนแถวบ้านเมื่อก่อนไม่ค่อยเรียน 10 ปี มานานี้เริ่มถูก กระตุ้นให้เรียน เมื่อก่อนส่วนมากทำงานในบ้าน” (ก๊ะอารีตา. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกับ กะอ๊ะ บริบททางสังคมของกะอ๊ะ เป็นสังคมมุสลิมไทยชาวดัตช์ที่ล้อมรอบด้วยป่าเขา ธรรมชาติ ที่ยังสมบูรณ์ แต่ในด้านการศึกษา กะอ๊ะเป็นผู้หญิงไทยมุสลิมอีกคนหนึ่ง que เลือที่จะศึกษามากกว่าการตามค่านิยมของสังคม ที่ “การศึกษา” เป็นเพียงชื่อเรียกให้รู้ถึงสิ่งที่ทำให้ผู้คนฉลาดได้เฉพาะในทางทฤษฎี แต่ในความเป็นจริงแล้ว การศึกษาสำหรับสังคมสตูลที่ห่างไกลปัจจัยที่เอื้อต่อการได้รับการศึกษานั้น เป็นเพียงทฤษฎีที่รู้ว่าดี แต่สำหรับบางสังคมสามารถศึกษาหาความรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการเท่านั้น กะอ๊ะเล่าว่า

“รุ่น(รุ่นราวคราวเดียว)กะ(พี่) มีคนเรียนประมาณไม่ถึง 50 เปอร์เซนต์ระดับสูง เพื่อนๆ เขาไม่ได้เรียน เพื่อนส่วนใหญ่ทำงานรับจ้าง กะ(พี่) รู้สึกว่า ถ้ากะ(พี่) ต้องอยู่แบบนั้นกะ(พี่) ไม่ชอบ มีความรู้สึกว่า ต่อไปอยากทำอาชีพก็ได้ เพื่อนๆ มะ(แม่)ทำไรปะ(พ่อ)ทำไร เค้าก็ทำอันนั้น รุ่น(รุ่นราวคราวเดียว)กะ ส่วนใหญ่ทำงานอยู่กับบ้าน คนที่มีโอกาสได้เรียนต่อส่วนใหญ่ ทำงานนอกบ้านมากกว่า อยู่บ้านไม่ติดแล้ว” (กะอ๊ะ. เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

ค่านิยมที่ตามมาจากการให้ค่านิยม “การศึกษา” ตามระบบคุณค่าทางสังคม จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาในสังคมปัจจุบัน พบว่า สังคมสตูลหรือสังคมมุสลิมสตูลเอง การศึกษาถูกจัดอยู่ในนิยามที่เชื่อว่า เป็นที่มาของการมีอาชีพที่เงินเดือนสูง ทำงานสบาย ไม่ลำบาก และผู้หญิงซึ่งเป็นเพศที่สังคมเชื่อกันว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ หากการทำงานนอกบ้านเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมในอนาคต การศึกษานับเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่หลายครอบครัว คาดหวังที่จะสนับสนุนลูกผู้หญิงของครอบครัวให้ดีที่สุด

“หลังเรียนจบ ก็กรีดยาง คนแนะนำ ชวนสอนที่การศึกษานอกโรงเรียน อยู่ที่บ้าน ทำงานดีกว่า จบปริญญาตรีมา กรีดยางเสียค่ายุติ ทำให้เราคิดได้ว่า เราเรียนทำไม 4 ปี ทั้งๆ ที่อยู่บ้านเป็นแม่บ้านได้นั้นละ เห็นด้วยไปกับเค้า เรียนแล้วต้องทำงาน อยากใช้วุฒิตัวเองที่เรียนมาให้คุ้ม 4 แสนที่เรียนมา 4 ปี อย่าจอดอยู่เปล่าๆ เรียนแล้วทำงานดีกว่า” (กะอ๊ะ. เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

เมื่อการลงทุนเกิดขึ้น การคาดหวังผลกำไรจากการศึกษาย่อมตามมา มีหลายครอบครัวที่นิยามการศึกษาเพียงเพื่อสามารถทำงานหรือสามารถหางานที่ดีๆ ตามความเชื่อของแต่ละบริบท ส่งผลให้เกิดการคล้อยตามสังคมมากกว่าความจำเป็น หรือบทบาทหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับตัวผู้หญิงไทยมุสลิมเองที่ต้องรับผิดชอบ

“ผู้หญิงอยู่บ้านเฉยๆ สังคมข้างนอกอาจจะมองว่า มันเรียนจบมันไม่ได้ทำงานอะไรเลย มันอยู่บ้าน มันไม่มีงานทำ อาจจะอายอะไรเงี้ยนะ บ้างทีก็พ่อแม่จบบาลูกไม่มีงานทำ ลูกก็อาย ทำให้ผู้หญิงต้องออกทำงานนอกบ้าน ความต้องการของสังคมก็เยอะ อะนะ” (ชัตติยา. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

ซึ่งความคุ้นเคย หรือความเคยชินไม่เพียงแต่จากบุคคลภายนอก หรือบุคคลในครอบครัวเท่านั้น ตัวผู้หญิงไทยมุสลิมเองก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการทำงานของเธอ ถึงแม้ความแตกต่างของพื้นฐานครอบครัวแต่ละครอบครัว จะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตที่พวกเขาต้องการก็ตาม เพราะพื้นฐานครอบครัวที่สนับสนุนให้ผู้หญิงไทยมุสลิม มีการศึกษา มีจำนวนมาก แต่ไม่ใช่ทุกครอบครัวที่สนับสนุนให้ลูกผู้หญิงศึกษา เพื่อการทำงานนอกบ้าน แต่ก็เป็นส่วนน้อยที่ส่งลูกผู้หญิงเรียนให้สูงเพื่อ จบออกมาแล้วเป็นแม่บ้าน กะด้า ผู้หญิงมอฮัลฟ (มุสลิมใหม่) ที่เติบโตมาจากครอบครัวชาวพุทธ ซึ่งแน่นอนว่าพื้นฐานแนวคิดการได้รับการเลี้ยงดูที่แตกต่างในตอนเล็กๆ ของเธอมีผลต่อความคิดหรือเป้าหมายในชีวิตของเธอ แต่ในเรื่องการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง การอาศัยอยู่ในบริบทเดียวกันกับสังคมมุสลิม ทำให้เธอมีความแนวคิดที่ไม่ได้แตกต่างจากมุสลิมแต่เดิมมากนัก

“แต่เดี๋ยวนี้นั้นคนมันเรียนกันไง ผู้หญิงเรียน พอเรียนมาแล้ว มาอยู่บ้าน มันก็ไม่ว่างทำอะไร มันก็ต้องพยายามหาอริยมมาทำใช้ไหม อุตสาหกรรมมา” (กะด้า. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

การศึกษาสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมตลอดในสังคมปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ศึกษาเพื่อหาความรู้เพียงอย่างเดียว แต่การศึกษาในสังคมปัจจุบันกลับเป็นเครื่องมือชั้นยอดเพื่อคัดเลือกนักศึกษาให้เหมาะสมกับงานหรืออาชีพที่นายจ้างต้องการหรือตัวนักศึกษาต้องการเอง จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการขยายตัว หรือการยอมรับการศึกษาในเชิงธุรกิจในสังคมนั้น ส่งผลให้ระบบวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิม หรือผู้หญิงไทยตลอดทั่วไประกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างเห็นได้ชัด เกิดโอกาส เกิดช่องว่างทางสังคมมากมายเกิดขึ้นอย่างไรก็ดี ถึงแม้การศึกษาสำหรับสังคมปัจจุบัน จะถูกจับตามองในเชิงธุรกิจ แต่โอกาสที่ผู้หญิงทั่วไป หรือผู้หญิงไทยมุสลิมได้รับ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้หญิงไทยมุสลิม ถึงแม้ความรับผิดชอบบทบาทในครอบครัวจะถูกแบ่งให้สังคมนอกบ้านมากขึ้นก็ตาม

เศรษฐกิจกับผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน

เรื่องเศรษฐกิจสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ นับเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะการจับงานด้านการทำงานนอกบ้านที่เกี่ยวกับตัวเงิน หรือการหารายได้ของผู้หญิงหรือผู้หญิงไทยมุสลิมภายใต้บริบททางสังคมไทย คนส่วนใหญ่มองการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง เป็นเรื่องของการแบ่งเบาภาระผู้ชาย เป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับสังคมมุสลิม บทบาทหน้าที่ระหว่างเพศที่มีผลต่อวิถีชีวิตส่วนรวม หรือความรับผิดชอบต่อชีวิตในครอบครัว เป็นความสำคัญที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก ทั้งนี้การออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด ปัญหาการขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน เป็นเหตุผลลำดับต้นๆ ที่ผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด ได้รับการผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนเพื่อออกทำงานนอกบ้าน แต่ก็ยังเป็นเพียงหนึ่งในทางออกหรือทางเลือกแก้ปัญหาของคนในสังคมเกี่ยวกับปัญหาการขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ในลักษณะช่วยกันทำงานหารายได้จาก การสัมภาษณ์ผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านในจังหวัดสตูลเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้าน ก๊ะเอียด ผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด แม่ลูก 4 เธอให้ความเห็นว่า

“แต่ถ้าพูดถึงเศรษฐกิจเนี่ย ทุกคนยอมรับว่ามีผล แต่บางครั้งก็เป็นแค่ข้ออ้างเนี่ย ทุกคนจะโทษเศรษฐกิจ เศรษฐกิจไม่ดี ผู้หญิงต้องออกไปทำงานด้านนอก แล้วมันจะทำไม่ว่าไม่ทำให้มากขึ้น ค่ะ ไปสิ ทำได้นะ แต่ก็ไม่ยอมจะทำ นอนให้น้อยๆ หน่อย” (ก๊ะเอียด .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกับ ก๊ะอารีตา เธอมองว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการแข่งขันในทุกด้าน ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทเพื่อความสมดุลกับการเปลี่ยนแปลง

“การทำงานนอกบ้านคิดว่า เราได้เจอคนหลากหลาย การแข่งขันทางสังคมสูงเมื่อก่อนได้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ได้เรียนก็ไม่ได้เค็ดรื้ออะไร ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น เมื่อก่อนไปโรงเรียน 3 บาทก็ได้ เดี๋ยวนี้ 20 บาท ก็ไม่พอ”

(ก๊ะอารีตา. เมษายน 2554:สัมภาษณ์)

ถึงแม้ปัญหาเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อค่าครองชีพที่สูง หรือการแข่งขันทางสังคมที่หลายฝ่ายเชื่อว่า ระบบแนวคิดเก่าเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ หรือการดำเนินชีวิตแบบเก่ามีส่งผลต่อความลำบากของการอยู่รอดในสังคมปัจจุบัน แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เป็นหนึ่งในเหตุผลหลักที่มีผลต่อระบบคุณค่า ค่านิยม บทบาท ที่เปลี่ยนไปของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ตัดสินใจออกทำงานนอกบ้าน

วิถีชีวิตในวัยเด็กของผู้หญิงไทยมุสลิมในบริบททางสังคมสตูล

ด้วยวิถีชีวิตของแต่ละคนในบริบททางสังคมที่แตกต่าง นอกจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ครอบครัวนับเป็นจุดเริ่มต้นที่จะสนับสนุน หรือผลักดัน หรือเปิดทางสู่วิถีชีวิตของมนุษย์ ครอบครัวสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมแล้วนั้น ในบ้านจัดเป็นสถานที่ที่ถูกจัดให้เป็นสถานที่ที่ดีที่สุดสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิม ไม่ว่าจะชาติพันธุ์ใด ประเทศใดสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิม สตูลก็เช่นเดียวกัน บ้านยังคงเป็นสถานที่ที่ถูกคาดหวัง หรือมอบหมายให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้หญิงรวมถึงผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน ในระหว่างการคาดหวังในบทบาทแม่บ้านของแต่ละครอบครัวจากผู้หญิง แต่บทบาทการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงกลับเป็นทางเลือก หรือสิ่งที่เลือกจะอบรมสั่งสอนหรือปลูกฝังเยาวชนผู้หญิงไทยมุสลิมควบคู่ไปกับบทบาทแม่บ้าน รวมถึงการเป็นแบบอย่างจากการทำงานนอกบ้านของแม่ ส่งผลต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงตามแบบอย่างในครอบครัว

“ป๊ะ(พ่อ)มี๊ะ(แม่)ก็ตัดยางทั้งสองเลย ทำสวน ป๊ะ(พ่อ)ไม่ตัด แต่ทำสวนให้(แม่)นั้นตัด แก(เขา)ไม่กรี๊ดเอง มี๊ะ(แม่)กรี๊ด ไม่มีแม่บ้าน มี๊ะ(แม่)ออกทำงานพอๆ กับป๊ะ(พ่อ) มี๊ะ(แม่)ไม่ได้อยู่กับบ้านอย่างเดียว แก(เขา)ทำงานเหมือนผู้ชาย เขาถางป่า แม่ก็ถางป่า เขาทำอะไรกะ(พี่)ทำนั้นหมด ซิน ให้ทำเหมือนที่เขาทำ ถ้าตัดยางเราต้องตัดยางเป็น ถ้าค่านาก็ต้องค่านาเป็น เขาสอนพัน(แบบ)นั้น คนที่เกิดรุ่น(สมัย)กะ(พี่)ก็เหมือนกะ(พี่)” (กะฮะ.เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกับกะฮัน เธอได้รับการฝึกงานบ้านงานเรือนจากแม่ และฝึกให้รู้จักทำงานนอกบ้าน จากพ่อของเธอ

“คืองานในครัวนั้น พ่อแม่ก็จะสอนแบบหู้ตั้งแต่หุ่ยๆแล้ว เริ่มจากหุงข้าวเอง ไปในเลก็พายเรือเป็น ไปบนคอนก็ขับรถเป็น มะกะพาไปตกปู ไปด้วย ไช หัดทำงานตั้งแต่เด็ก ” (กะฮัน.เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

จากข้อมูล ทั้ง 2 คน และ ผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ และจากการสังเกตบริบททางสังคมของจังหวัดสตูล พบว่า พื้นฐานทางครอบครัว การได้รับการขัดเกลาตั้งแต่ยังเด็ก ของผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล มีผลที่เป็นการสนับสนุน เปิดทาง รวมถึงผลักดันทั้งทางตรงและทางอ้อม สู่โอกาส

การออกทำงานนอกบ้านในเวลาโตเป็นผู้ใหญ่ แต่อาชีพที่ได้รับทำงานหรือเลือกที่จะทำงาน เป็นไปตามพื้นฐานทางครอบครัว ตามฐานะ ตามระดับการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ไม่ว่าจะมิฐานะทางครอบครัวจน หรือรวย เด็กๆ ผู้หญิงไทยมุสลิมล้วนได้รับการสนับสนุน เปิดทาง ผลักดัน ส่งการทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกัน ตามความสามารถหรือโอกาสของแต่ละครอบครัวเท่าที่จะทำได้ กล่าวคือ ครอบครัวที่มีฐานะยากจน ก็จะฝึกลูกหลานผู้หญิงให้รู้จักทำงานหนักตั้งแต่วัยเด็ก เช่น ดำนา กรีดยาง ขายของในตลาดสด ทำขนมขาย เป็นต้น เพื่อเป็นหลักประกัน เพื่อเป็นทุนทาง ปัญญาของลูกหลานตามความสามารถของครอบครัวที่จะส่งเสริมได้

ในขณะที่ปัญหาความยากจนมักเป็นคำตอบของคำถามว่าทำไมผู้หญิงไทยมุสลิม ต้องออกทำงานนอกบ้าน แต่ในสังคมปัจจุบัน คำตอบของคำถามว่าทำไมผู้หญิงไทยมุสลิมออกทำงาน นอกบ้าน ไม่ใช่ปัญหาทางการเงินเสมอไป เพราะปัจจุบันพบว่า สังคมมุสลิมศตวรรษที่ 21 มีครอบครัวมุสลิม ที่มีฐานะดีหลายครอบครัว ที่ปัญหาการเงินไม่ใช่ปัญหาสำหรับครอบครัวของพวกเขา แต่การทำงาน นอกบ้านของผู้หญิงกลับเป็นเรื่องที่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

“เดี๋ยวนี้ละ ถ้าใครไม่ทำงานนอกบ้านคือ ล้าหลังอะนะ ถ้าอยู่ที่บ้านรอให้สามีเลี้ยงคงจะไม่ไหว สามีแต่แรก(สมัยก่อน) มัน โอเค เค้าอีม่าน(เคร่งครัด) เค้า มีศาสนา เค้าไม่เคยมีสังคมนอกบ้านที่เลวร้ายเหมือนเดี๋ยวนี้ นะ ไม่มี ผู้ชายจะ ทำงานก็เมียก็ทำอยู่ที่บ้าน แต่เดี๋ยวนี้ ถ้ารออยู่ในบ้านแบบนี้สามีทำงานนอกบ้าน อย่างเดียวก็ไม่ไหว เดี่ยวนี้ผู้ชายบางคนก็ไม่ชอบให้ภรรยาอยู่ในบ้าน ศักดิ์ศรีของ เค้า นี่ถ้าเค้าถามเมียเป็นอะไร ตอบว่าเมียเป็นแม่บ้าน นี่ถ้าเกิดว่าตัวเองทำงาน ใหญ่โตแต่เมียเป็นแม่บ้าน แต่ถ้าบอกว่าเมียเป็นข้าราชการ เออ นะ มันคือหน้าตา ของเค้า ที่เค้ายอมให้ทำงานนอกบ้านเป็นเหมือนหน้าตาของเค้า พี่เองก็ ถ้าไม่ได้ เป็นพยาบาลเค้าเอง อาจจะไม่ชอบพี่นะ อย่างน้อยเค้าก็คงต้องเอามาประดับบารมี ของเขาละน้อ!” (ก๊ะซัดดียา, เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

แต่สำหรับ ก๊ะเอี้ยค ผู้หญิงที่มีพื้นฐานครอบครัวที่แม่ของก๊ะเอี้ยคเป็นแม่บ้าน พ่อของเธอรับราชการครู และมีอาชีพเสริมมากมาย ด้วยรายได้ที่ไม่พอกับรายจ่าย เพราะความ รับผิดชอบของพ่อ บทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวทั้งในครอบครัว ลูก และเมีย และ น้องๆ ในฐานะพี่ชาย เพราะพ่อของเธอเป็นพี่ชายคนโต ต้องส่งเสียทั้งในครอบครัวและน้องๆ ของ พ่อ ส่งผลให้พ่อของเธอพยายามหารายได้ ทั้งทำงานเวลาปรกติ และหารายได้เสริมนอกเวลา ราชการ ก๊ะเอี้ยคเล่าและพร้อมช่วยงานพ่อของเธอในสมัยเธอยังเด็กอย่างเข้าใจ และด้วยพื้นฐาน

ครอบครัวที่เธอเติบโตมาในครอบครัวที่พ่อมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ส่งผลให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ระหว่างเพศที่เธอคาดหวัง เป็นไปตามพื้นฐานครอบครัวที่เธอได้รับการสั่งสอนมาจากประสบการณ์ของเธอ ก็จะเอืยดได้ว่า

“ส่วนใหญ่ ในการเลือกคู่ของผู้ชาย ก็จะเลือกผู้หญิงที่ทำงานอยู่แล้ว เลือกที่อาชีพ ที่ฟังคิดได้ไม่นาน ว่าอัลลอฮ์ให้ผู้ชายเป็นผู้นำ เพราะอะไรเธอรู้ไหม ทำไมผู้ชายอ่อนแอ กว่าผู้หญิง ไม่ใช่เค้ามีในตัวแต่เค้าไม่ยอมเอาออกมา แต่ถ้าเค้ารู้ว่าหลักการส่งเสริมให้เค้าเป็นผู้นำนะ ก็จะมาป้อแป้อ่อนแอไม่ได้นะ เพราะฉะนั้นใครละจะถีบตัวเองขึ้นมา ก็คือคนที่รู้หลักการจริงๆ ไม่ใช่รู้แบบงูๆ ปลาๆ” (กะเอียด .กุมภาพันธ์ 2554: สัมภาษณ์)

เมื่อการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยในสังคมปัจจุบัน รวมถึงสังคมไทยมุสลิมสตูด เป็นมากกว่าการหาเงิน แต่การทำงานนอกบ้านถูกนิยามให้มีค่าเพิ่มมากกว่าผลตอบแทนทางตัวเงิน จากการทำงาน ด้วยค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงตามความกระหาย หรือความต้องการของสังคม การทำงานนอกบ้านจัดอยู่ในตัวเลือกลำดับต้นๆ ที่ผู้หญิงเลือก จากการให้ข้อมูลของ กะซัตติยา และกะเอียด สะท้อนให้เห็นว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมสตูดมีความแตกต่างของเหตุและผลของการทำงานนอกบ้านในปัจจุบัน ครอบครัวที่มีฐานะดี ต้องการเกียรติจากการทำงาน ครอบครัวที่มีฐานะยากจนต้องการรายได้จากการทำงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ผู้หญิงโศกคาดหวังได้แต่งงานกับผู้ชายที่เลือกเธอเพื่อแต่งงานมองที่ความเก่งของเธอที่รับรู้จากอาชีพการงานของเธอ

ทั้งนี้ วิถีชีวิตทางเลือกของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมสตูดปัจจุบัน ก่อนแต่งงาน ชีวิตการทำงานนอกบ้านเป็นเพียงแบบฝึกหัดก่อนการเตรียมการกับการใช้ชีวิตจริงหลังแต่งงาน กล่าวคือ ชีวิตการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมสตูดขณะมีสถานภาพโสด เป็นเพียงลูกสาวของพ่อแม่ น้องสาว หรือพี่สาวของครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวเป็นเพียงกำลังเสริม เป็นบทบาทหน้าที่รองที่ต้องรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่

ชีวิตครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน

"ครอบครัว" เป็นสถาบันที่สำคัญอันเป็นรากฐานของระบบโครงสร้างทางสังคมมาแต่อดีต เนื่องจากกิจกรรมทั้งหลายมีจุดศูนย์กลางอยู่ในครอบครัวแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพิธีการ

ทางศาสนา กระบวนการผลิต กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม คุณธรรม ทักษะ และขีดความสามารถให้สมาชิกสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยที่สถาบันครอบครัวได้กำหนดสิทธิหน้าที่ให้แก่สมาชิกแต่ละคน เพื่อแสดงบทบาทที่เหมาะสมกับสภาพทางชีววิทยา และความต้องการทางสังคม

บทบาทแม่บ้านกับการทำงานบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม

จากการสัมภาษณ์พบว่า การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมส่วนใหญ่นั้นที่แต่งงานมีครอบครัว และลูก ยังคงมีบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวเช่นเดิม ในฐานะแม่บ้าน ภรรยา และมารดา ภายใต้สังคมสมัยใหม่ของผู้หญิงทำงานนอกบ้าน กะซัตติยา มีอาชีพเป็นข้าราชการพยาบาล ซึ่งแน่นอนว่า อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องทำงานตามเวลางานของทางสถานที่ทำงานกำหนด มีทั้งเวลากลางวัน และกลางคืนตามเวรที่ได้รับมอบหมายที่ วิธีชีวิตการทำงานนอกบ้านในเวลาที่คุณทั่วไปไม่ทำงาน หรือภาระงานที่ต้องอดหลับอดนอนของอาชีพพยาบาล กะซัตติยา เล่าว่า หลังจากแต่งงานเธอต้องไปอยู่ในครอบครัวของสามี ต้องเปลี่ยนบทบาทจากเดิมเป็นลูก เป็นน้องสาว หรือพี่สาว มีแม่คอยจัดการดูแลเรื่องงานบ้าน เธอต้องปรับตัวกับบทบาทหน้าที่ใหม่ ในบ้านหลังใหม่ ในบทบาทภรรยาและลูกสะใภ้ในครอบครัวของสามี เธอบอกว่าเป็นเรื่องปกติที่ภรรยา หรือลูกสะใภ้ต้องรับหน้าที่รับผิดชอบงานในบ้าน และเข้าใจถึงความจำเป็น และความสำคัญของบทบาทหน้าที่ที่ภรรยาหรือลูกสะใภ้ดี ส่งผลให้ กะซัตติยา เธอต้องปรับวิถีชีวิตใหม่เพื่อให้เธอได้สามารถทำงานนอกบ้านพร้อมกับทำงานในบ้านได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง และเธอย้ำอีกว่าต้องทำให้ดีอย่าให้ใครมาว่าเธอขาดความรับผิดชอบ หรือว่าแม่เธอได้ว่า สอนลูกไม่เอาไหน ความคิดเหล่านี้ส่งผลให้ กะซัตติยา ต้องแบ่งตารางเวลาตามเวลาที่ต้องทำงาน เพราะงานของนางพยาบาลจะแบ่งตามเวรมีเวรเช้า เวรบ่าย เวรค่ำ ถ้าเวรเช้าเธอต้องตื่นเช้าประมาณตี 5 ก็ทำงานบ้าน เช่น กวาดขยะ ถูบ้าน ทำอาหารเช้า เป็นต้น ก็ไปทำงานประมาณ 7 โมง ทำงานเสร็จก็กลับบ้านประมาณ 5 โมง 6 โมงเย็น พอถึงบ้านก็ทำงานบ้านทันทีโดยที่ยังไม่ได้เปลี่ยนชุดทำงาน เพื่อทำงานบ้านให้เสร็จก่อนถึงเวลามักริบ (ละหมาด) อาบน้ำละหมาดเสร็จก็มาตั้งโต๊ะกินข้าว ในขณะที่ทำกับข้าวนั้นก็ต้องทำงานอย่างอื่นด้วยในขณะเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม มีการแบ่งงานบ้างกับสามี ก็เนื่องจากบ้านมีขนาดใหญ่จึงมีแบ่งงานบ้าน เช่น ให้สามีช่วยกวาดบ้านถูบ้าน และที่นั่นยังไม่มีร้านซักอบรีด เวลาซักผ้าก็แบ่งกันซัก ถ้าผ้าเยอะพอเวลารีดก็มาแบ่งกันรีด กินข้าวเสร็จก็นั่งรีดกัน 2 คน ประมาณ 3 ทุ่มก็เริ่มรีดแล้ว รีดประมาณ 2 ชั่วโมง กว่าจะงานจะเสร็จก็ประมาณเที่ยงคืน เป็นต้น ยังไม่นับ เวรบ่าย เวรดึก ถ้าเวรบ่าย เธอจะขึ้นเวรประมาณ 4 โมง กะซัตติยา เธอทำแบบนี้มาอยู่ประมาณ 15 ปี

“หลังแต่งก็ต้องไปอยู่บ้านสามีเลย รับงานในบ้านเต็มๆ ถ้าเวรเช้า ต้องตื่นเช้า ตี 5 กว่าๆ กวาดขยะ ภูบ้านเรียบร้อยหมด อาหารเช้าอะไรก็เรียบร้อยหมด ก็ไปทำงาน ประมาณ 7 โมง ทำงานเสร็จก็กลับบ้านประมาณ 5 เกือบ 6 โมง พอถึงบ้านก็ไม่ต้องเปลี่ยนชุดอะไรแล้ว พับแขนเสื้อ ก็เข้าครัวเลย ทำเสร็จ พอมักริบ (ละหมาด) อาบน้ำละหมาดเสร็จก็มาตั้งโต๊ะกินข้าว ช่วงทำกับข้าวนั้น วิ่งไปวิ่งมา ทำกับข้าวด้วย ซักผ้าด้วย ล้างจาน ในเวลาเดียวกัน สนุก สุขยอด”(กะซัดดिया. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

“แม่บ้าน”ในครอบครัวไทยมุสลิมสตรี ผู้หญิงยังเป็นเพศที่ถูกคาดหวัง และมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบงานภายในครอบครัว บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบภายในครอบครัว สำหรับผู้หญิงมุสลิม เป็นมากกว่าบทบาทหน้าที่ หากพิจารณาตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่ให้ความสำคัญเรื่องการจัดระเบียบสังคม หรือการวางตำแหน่งแห่งที่ที่เหมาะสมกับเพศ และถูกต้องตามหลักการศาสนา ส่งผลให้ผู้หญิงไทยมุสลิมบางกลุ่มที่เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัว ยังคงยึดและรักษารูปแบบบทบาทหน้าที่ดังกล่าวอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ตัวผู้หญิงไทยมุสลิมเองต้องทำงานหนักหรือเบาจากนอกบ้านแล้วก็ตาม การเลือกยึดบทบาทหน้าที่ภายใน บ้านเป็นหลักเพื่อปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาอย่างเคร่งครัด หรือตามระบบคุณค่าทางสังคม หรือการคาดหวังความสงบสุขของครอบครัวเป็นหลัก ด้วยหลากหลายเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ยึดบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวเป็นหลัก ต้องมีรูปแบบวิธีการจัดการ บริหารเวลา ควบคุมตนเอง และหาผู้ช่วยหรือเครื่องอำนวยความสะดวกเพื่อความสะดวกของตนเองมากขึ้น ประกอบกับสังคมปัจจุบันเอื้อต่อการออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิง เช่น ความทันสมัยของเทคโนโลยี หม้อหุงข้าวไฟฟ้าที่ใช้เวลาน้อย และสะดวกในการหุงข้าว เครื่องซักผ้า โทรศัพท ที่ให้ความสะดวกในการติดต่อสื่อสารระยะไกลที่ไม่ต้องเสียเวลาเดินทาง ความปลอดภัยที่เกิดจากความสว่างในยามค่ำคืนตามท้องถนน ถนนหนทางที่สะดวก หรือแม้กระทั่งบริการต่างๆ สำหรับรองรับผลของการทำงานนอกบ้านของแม่บ้าน ร้านอาหาร ร้านซักอบรีด ศูนย์รับเลี้ยงเด็กอ่อน เป็นต้น ด้วยความสะดวกและความคล่องตัวจากบริการ หรือเครื่องอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการมีเวลาว่างเพื่อสามารถทำงานนอกบ้านได้อย่างไม่เหน็ดเหนื่อยมากนัก ที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้ผู้หญิงไทยมุสลิมที่มีความจำเป็นต้องทำงานนอกบ้าน และยังคงยึดบทบาทแม่บ้านเป็นบทบาทหลัก สามารถทำงานทั้งสองด้านโดยไม่ลำบาก ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้หญิงไทยมุสลิมเองเกี่ยวกับความสามารถในการบริหารจัดการเวลารวมถึงการแบ่งงานภายในครอบครัว

แต่ผู้หญิงที่ไม่สามารถบริหารจัดการเวลาสำหรับงานภายในบ้านได้นั้น ส่งผลให้ผู้หญิงไทยมุสลิมบางคนมีความจำเป็นต้องเลือกงานใดงานหนึ่งเป็นหลัก กล่าวคือ ถ้าเลือกทำงานนอกบ้านเป็นหลัก งานในบ้านก็จะเป็นงานรอง หรือถ้าเลือกทำงานในบ้านเป็นหลัก งานนอกบ้านก็จะยึดเป็นงานรองเช่นกัน ก๊ะหยัน แม่ค้าขายส้มตำบนรถมอเตอร์ไซค์พ่วงข้าง ขายตามตลาดสด หรือตลาดเปิดท้าย ด้วยภาระงานของเธอที่ต้องเดินทาง และค้าส้มตำขายทั้งวัน เธอเล่าว่า

“หลบ(กลับ) ไปที่บ้าน ไม่ต้องคิดอะไรหลับ หลับสิ่งเดียว ความที่วุ่นวาย ตื่นแฉง(สว่าง) งานบ้านไม่ค่อยทำเท่าไร ต่อเคียวหลบ(กลับ) ไป จะซื้อแกงตืดมือไป ถามว่าลูกหุงข้าวแล้ว ฮือ! จะทำไรเลย! เป็นแม่บ้านถุงพลาสติกสบาย” (ก๊ะหยัน. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

“แม่บ้านถุงพลาสติก” เป็นชื่อเรียกขานผู้หญิงทำงานนอกบ้านที่ ทดแทนบทบาทแม่ครัวด้วยการซื้อแกงถุงพลาสติกแทนที่จะทำอาหารด้วยตนเอง ซึ่งสำหรับสังคมปัจจุบัน บทบาทแม่บ้านเป็นเรื่องที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงมากนัก สามารถจ้างหรือซื้ออาหารสำเร็จรูปมาแทนได้เลย

“คนสมัยนี้ซื้อความสะดวก เอาให้บาย คาหว่า ให้นำบ้านเกลี้ยงไปหลังบ้านใจมัน(ซ่งมัน)” (ก๊ะหยัน. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

แม้ว่าสังคมจะกำหนดให้ผู้หญิงมีบทบาทหลักในการรับผิดชอบกิจการภายในครอบครัว แต่สังคมไทยมุสลิมยังคงมีการสนับสนุน เปิดทาง และเกิดการผลักดันสู่การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมอย่างต่อเนื่อง หลายครอบครัวเกิดการร่วมมือระหว่างสามีภรรยาเพื่อช่วยเหลืองานภายในครอบครัว

“มีการแบ่งงานบ้าง กับสามี เพราะบ้านสามีใหญ่ ก็จะมีแบ่ง ให้ช่วยกวาดบ้านถูบ้าน ที่นั่นยังไม่มีร้านซักอบรีด เวลาซักผ้าก็แบ่งกันซัก ผ้าเยอะ พอเวลา รีดก็มาแบ่งกันรีด พอกินข้าวเสร็จก็ มานั่งรีดกัน 2 คน ประมาณ 3 ทุ่มก็เริ่มรีดแล้ว ประมาณ 2 ชั่วโมง กว่าจะงานจะเสร็จ ก็ประมาณ เทียงคืน กะทำแบบนี้ อยู่ประมาณ 15 ปีได้ นี่ยังไม่นับเวรบาย เวรตีกนะ อิกนะ ถ้าเวรบาย จะขึ้นเวรประมาณ 4 โมง”

(ก๊ะซัตติยา เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมกับบทบาทแม่บ้านในพื้นที่จังหวัดสตูล จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า งานบ้านกับความรับผิดชอบงานภายในบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสมัยปัจจุบันบทบาทหน้าที่การเป็นแม่บ้านยังถูกมอบหมายให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้บางครอบครัวผู้ชายมีส่วนช่วยเหลืองานบ้านของผู้หญิง (ภรรยา) แล้วก็ตามแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อย อิทธิพลของวัฒนธรรมเดิมที่บทบาทแม่บ้านถูกมอบหมายให้แก่ผู้หญิง ประกอบกับตัวผู้หญิงเองตระหนักและเข้าใจถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่แม่บ้านของตัวเอง ประกอบกับเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมายที่ช่วยให้เกิดความง่ายต่อการทำงานบ้านมากขึ้น การเกิดการยอมรับในบทบาทหน้าที่เดิมของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลไปพร้อมๆ กับทำงานนอกบ้าน จึงเป็นเรื่องที่ยังคงมีอยู่ แต่รูปแบบหรือคุณภาพของการทำงานบ้านย่อมการเปลี่ยนแปลงตามเวลา และความสามารถที่ลดลงตามปริมาณงานที่มากขึ้น

บทบาทลูกสะใภ้และภรรยาในครอบครัวไทยมุสลิม

“ลูกสะใภ้และภรรยา” สถานภาพและบทบาทที่ได้มาหลังจากแต่งงาน(นิกะฮ)ตามหลักการศาสนาอิสลาม ความสัมพันธ์ที่เพิ่มความรับผิดชอบจากเดิมที่รับผิดชอบและดูแลเฉพาะครอบครัวของตัวเอง เพิ่มความรับผิดชอบอีกหนึ่งครอบครัว คือครอบครัวของฝ่ายสามี นั้นหมายถึงพ่อแม่ พี่น้องของฝ่ายสามี ในกรณีที่แต่งงานเข้าบ้านสามี ความรับผิดชอบเดิมในครอบครัวเดิมยังมีอยู่ แต่สำหรับครอบครัวใหม่นั้น ความรับผิดชอบมีน้ำหนักเทียบเท่าครอบครัวเดิม นั้นหมายถึงต้องดูแลรับผิดชอบ พ่อแม่ พี่น้องของฝ่ายสามีเสมือนครอบครัวของตัวเอง ดังนั้น กล่าวได้ว่า สถานภาพและบทบาทที่เพิ่มเข้ามาในภายหลังแต่งงานนั้น มาพร้อมกับภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มเป็นหนึ่งเท่าตัว จากเดิมที่รับผิดชอบครอบครัวตัวเองในฐานะ ลูกสาว น้องสาว หรือพี่สาว ช่วยเหลืองานบ้านตามความสามารถ รับผิดชอบงานตามการแบ่งงานภายในครอบครัวตัวเอง แต่ภายหลังแต่งงานนั้น สถานภาพและบทบาทที่เพิ่มเข้ามา มาพร้อมกับภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น ในฐานะลูกสาว น้องสาว พี่สาวของครอบครัว ในฐานะลูกสะใภ้ของพ่อแม่สามี และบทบาทที่สำคัญและจำเป็นต้อง ปรนนิบัติ และมีผลต่อครอบครัวในอนาคต คือ บทบาทภรรยาที่ต้องดูแลสามี เป็นต้น

หากพิจารณาสถานภาพและบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มเข้ามาหลังจากแต่งงาน ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลกับภาระงานที่ทำงานนอกบ้านของแต่ละวันแล้ว กับผู้หญิงไทย มุสลิมที่ภายหลังแต่งงานย้ายเข้าไปอยู่ครอบครัวของสามี ต้องรับภาระเป็นแม่บ้านครอบครัวของสามี หรือภายหลังแต่งงานแล้วยังคงอยู่ในครอบครัวของตัวเองแต่เพิ่มบทบาทความรับผิดชอบเพิ่มใน

ส่วนของการปรนนิบัติสามีเท่านั้น หรือภายหลังแต่งงานและแยกออกจากบ้านเพื่ออยู่เป็นครอบครัวเดี่ยวเพียงสองคนสามีภรรยา ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อโอกาสการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมหากภาระความรับผิดชอบที่เพิ่มเข้ามาจากเดิมมีผลต่อความมั่นคงทางครอบครัวเดิมและครอบครัวใหม่ เพราะความรับผิดชอบงานภายในครอบครัวในฐานะแม่บ้านที่เป็นบทบาทที่ถูกคาดหวังให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิง สำหรับชีวิตหลังแต่งงานที่เป็นครอบครัวเดี่ยวภาระงานของผู้หญิงเป็นไปตามความสามารถและเวลาที่มีจำกัด แต่ในกรณีที่ต้องอาศัยอยู่ในครอบครัวของสามีในฐานะลูกสะใภ้ และภรรยานั้น ผู้หญิงมุสลิมจำเป็นต้องดูแลรับผิดชอบบทบาทภายในครอบครัวของสามีตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามเกี่ยวกับ สิทธิ และหน้าที่ของลูกสะใภ้หรือภรรยาที่ครอบครัวสามีหรือสามีพึงจะได้รับ ส่งผลให้ระบบคุณค่าทางสังคม ที่คาดหวังต่อบทบาทภรรยา หรือลูกสะใภ้ในสังคมมุสลิมศตวรรษที่ 21 มีความเข้มงวดกว่าบทบาทหน้าที่ผู้หญิงมุสลิมขณะ โสด ที่มีความรับผิดชอบเฉพาะงานในครอบครัวตัวเอง

กรณีของ ก๊ะซัตติยา เธอเล่าว่า เธอเลือกออกทำงานนอกบ้านเอง โดยที่สามีมีฐานะและพร้อมจ่ายค่าใช้จ่ายของเธอหรือพร้อมที่จะให้เงินเดือนกับเธอ โดยที่เธอไม่จำเป็นต้องออกทำงานนอกบ้าน แต่ในเมื่อเธอเลือกที่จะทำงานนอกบ้าน เธอจึงยอมที่จะเหนื่อย โดยทำหน้าที่แม่บ้านให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเธอให้ความเห็นอีกว่า

“ถ้าว่าทำงานนอกบ้านจริงๆ แล้วมาทิ้งคนในบ้าน ปล่อยให้คนในบ้าน ปล่อยให้คนในบ้าน ต้องไปมีคนอื่นแน่ เพราะผู้ชายโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ชอบกลับมาบ้านสะอาด บ้านสบาย ที่นอนสบาย มีคนเอาใจ รอบบริการ นี่ผู้ชายชอบ เราต้องแบ่งจุดนั้นให้ได้เลยมานั่งคุยกันว่า ถ้าจะทำงานนอกบ้านจริงๆ ต้องทำงานที่บ้านให้เรียบร้อยเหนื่อยมากก็ต้องยอม ต้องแบ่งเวลาให้ถูก อุปรสรรคเราต้องอดทนเพื่อที่เราจะได้ทำงานนอกบ้าน เพื่อที่เราต้องพยายามอย่าให้ไปมีคนอื่น(มีเมียคนอื่น) เพราะผู้ชายจุดหลักคือ ถ้าเข้ามาในบ้าน คือ ต้องทำให้เค้ามีความรู้สึกอยากเข้า ข้างนอกเราเหนื่อยขนาดไหน เข้ามาข้างในเราต้องทำหน้าที่เราให้ครบ เราต้องแบ่งเวลาให้ถูก เราต้องจัดการตัวเรา เราต้องจัดการอารมณ์เรา เราเหนื่อยเราก็มีอารมณ์แต่เราต้องไม่มีอารมณ์ ในสมองต้องพร้อมตลอด หมายความว่า พอกลับมาจากทำงานนุบ ต้องรู้แล้วว่า ในสมองนี้ ต้องรู้เลยว่าต้องทำอะไร นั่นนะ นั่นนะ ต้องบริหารจัดการ ในสมองตัวเองว่าลำดับต่อไปต้องทำอะไร ก่อนจะตื่นนอนตอนเช้า ตื่นนะ ลูกขึ้นนะ ต้องทำนั่น ๆ บางทีก่อนจะนอน ก็ต้องคิดว่า ตอนพรุ่งนี้เช้าต้องทำอะไร คือเราต้องทำให้ดีที่สุด” (ก๊ะซัตติยา, เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

ภายใต้ความแตกต่างด้านบริบททางสังคมและเงื่อนไขทางด้านศีลธรรมของผู้หญิง และสังคม บทบาทภรรยามุสลิมที่ทำงานนอกบ้านถือเป็นบทบาทสำคัญ และได้รับการยอมรับในสังคมไทยมุสลิม ส่งผลให้เกิดการยอมรับ และทำความเข้าใจในสถานภาพและบทบาทใหม่ของภรรยาไทยมุสลิมที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งเดิมนั้น ในสังคมมุสลิมทั่วโลกรวมทั้งมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล สิทธิที่ภรรยาพึงได้รับจากสามีนั้นถูกกำหนดขึ้นบนความชอบธรรมของชีวิตสมรส เช่น สิทธิได้รับการเลี้ยงดูในสังคมมุสลิม สามีเป็นผู้ถูกกำหนดให้รับผิดชอบเลี้ยงดูครอบครัว เป็นต้น แต่สำหรับบริบททางสังคมสตูล ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้หญิงไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล มีส่วนหารายได้เพื่อรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนตัวและครอบครัวร่วมกับสามีเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลต่อความแตกต่างด้านบทบาทหน้าที่หรือภาระงาน หรือการแบ่งงาน รวมถึงแรงขับเคลื่อนสถาบันครอบครัวที่มีความหลากหลายมากขึ้น ก๊ะฮ๊ะ ได้เล่าเรื่องค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับครอบครัวของเธอว่า

“รายได้หลักของบ้านเงินเดือนทั้งสองฝ่าย รวมกระเป๋า ไม่แยกแม่แต่บาทเดียว ถ้าแยก เหมือนฝ่ายชายถูกเอาเปรียบ ณ สังคมปัจจุบัน เพราะสังคมปัจจุบัน คนชาย(ผู้ชาย) ไม่ได้อยู่เพียงทำงาน ขุดดิน ถางป่า คนชาย(ผู้ชาย)ก็ต้องออกสังคม เดียวนี้ผู้ชายก็ซื้ออะไรเหมือนผู้หญิง การแต่งกาย ในอดีต ผ้าขาวม้า ผืนหนึ่งใส่ได้ทั้งวัน ไม่ต้องคิดมาก หน้าที่เมื่อก่อนต้องจ่ายให้ลูก ให้เมีย บางครั้งตัวเองไม่มีเงินก็อยู่ได้ แต่เดี๋ยวนี้ อยู่ไม่ได้ ถ้าเมียไม่ให้พอที่ตัวเองต้องการ ต้องชวนเราเลิกแม่” (ก๊ะฮ๊ะ. เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

จากคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิม ถึงแม้เธอจะรู้ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพวกเธอ แต่สำหรับบริบททางสังคมสตูล สิทธิการได้รับการค่าเลี้ยงดูโดยผู้หญิงไม่ต้องทำงานก็มีเงินเดือนจากสามี หรือแม้กระทั่งภรรยาไทยมุสลิมที่ต้องการทำงานนอกบ้านและมีรายได้แต่รายได้นั้นเป็นสิทธิของภรรยาแต่เพียงฝ่ายเดียว บทบาทหน้าที่ของสามีต่อภรรยา ยังคงต้องจ่ายค่าใช้จ่ายรายเดือนแก่ภรรยา สามารถพบเห็นเป็นส่วนน้อย ในกลุ่มผู้เคร่งครัดศาสนา ที่มีพื้นฐานครอบครัวให้ความสำคัญด้านบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัว เช่น กรณีของ ก๊ะฮิม ภรรยาหมายเลข 2 ของสามี ที่เธอทำงานนอกบ้านทั้งที่สามียังคงให้ค่าใช้จ่ายรายเดือนต่อเธอและลูก เป็นต้น

“สำหรับผู้หญิงที่มีสามีจ่ายค่าเลี้ยงดู มีบ้านที่สะดวกสบาย มีลูกที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูเพียงหนึ่งคน อย่างก๊ะ ก๊ะมองว่า ชีวิตคนเราสมควรจะมีประโยชน์ได้

มากกว่าหน้าที่แม่บ้าน ถ้ามีเวลามาก สามีก็นชอบกะเพราะกะเป็นผู้หญิงเก่ง กะรู้สึกมีค่าเวลาได้ออกทำงานด้านสังคม อาชีพครูของกะก็ได้สอนอนาคตของชาติ ธุรกิจขายตรงก็ได้ช่วยส่งเสริมให้ผู้คนได้มีสุขภาพพลานามัยที่ดี เมื่อกะมีเวลา กะอยากใช้เวลาให้มีประโยชน์ และเป็นแบบอย่างให้ลูกสาวของกะ ว่ามีแม่เก่ง และเงินที่ทำงานก็จะได้สร้างความมั่นคงให้ลูกสาวนอกเหนือจากเงินของสามีให้มา กะคิดว่าโอกาสดีๆ ไม่ได้มีกันง่ายๆ เมื่อยังมีแรง มีโอกาส ก็ต้องทำให้ดีที่สุด (กะยิ้ม. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

ภายใต้สถานการณ์การปรับเปลี่ยนบทบาทในด้านความคิด และพฤติกรรมในการยอมรับบทบาทหาเลี้ยงครอบครัวร่วมกัน สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมสตูล มีรูปแบบการจัดการบริหารทางการเงินและบทบาทหน้าที่ในครอบครัวของแต่ละครอบครัวนั้น ผลของการทำงานนอกบ้านของภรรยาไทยมุสลิม มีความแตกต่างกัน เป็นไปตามข้อตกลงของแต่ละครอบครัว บทบาทหน้าที่ในครัวเรือน ส่วนใหญ่ยังคงเป็นบทบาทหน้าที่หลักของภรรยา

Orang jantan loni plek(แปลก) noh! Kerja sama-sama dia senirai kita senirai! motong elok balik sapai rumah dia sapai katil kita kerja hubung! masuk dapur ! nak buat macam mana loni orang pakal hukumpakat ! Bak kerja pakat bak kerja rumah buat seorang ! tengah kita letih ketar!Dia pun tak gaduh tidur semata! Tengah Kak sebut dengan dia kata Ih!nah! Rasa macam teringin nak beranak jadi Jantan saman loni sebab saman dulu jantan mana senang macam ni loni kerja jantan pun betina buat boleh! Hoo! Senang la dia! Hoo! Ada malu pi sejurus !

ความว่า ผู้ชายสมัยนี้แปลกนอะ. ทำงานก็พร้อมๆกัน เขาก็คิดอย่างหนึ่งแถวเราหนึ่งแถว พอกลับถึงบ้าน เขาก็ถึงเตียง ส่วนเราทำงานต่อเข้าครัว จะทำอย่างไรได้ สมัยนี้คนเค้าใช้หลักช่วยเหลือกัน เรื่องทำงานนอกบ้าน เรื่องทำงานนอกบ้านนะ ช่วยเหลือกัน แต่เรื่องงานบ้านทำคนเดียว. บางครั้งเราเหนื่อยจนสิ้น เค้าก็ไม่ใส่ใจ นอนทำไม่รู้ไม่ชี้. บางครั้งทีก็ พุดกับเขา(สามี)ว่า รู้สึกอยากเกิดมาเป็นผู้ชายในสมัยนี้ เพราะสมัยก่อนผู้ชายไม่สบายเหมือนผู้ชายสมัยนี้ เคียวนี่งานผู้ชายก็ผู้หญิงทำได้! สบายจริงๆ เกิดมาเป็นผู้ชาย(สามี)!ก็มีอายุไปพักหนึ่ง

(แปลความหมาย โดยผู้วิจัย.กะมีเนาะ.สิงหาคม 2554 : สัมภาษณ์)

ด้วยระบบคุณค่าทางสังคมมุสลิมสตรี มีการคาดหวังบทบาทแม่บ้านจากภรรยา มากกว่าสามี ส่งผลให้หลายครอบครัวการทำงานบ้านยังคงเป็นหน้าที่ของภรรยาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลง หรือข้อตกลงในครอบครัว เช่นครอบครัวของกะอ๊ะ ที่เธอเล่าว่า ครอบครัวของเธองานบ้านเธอทำร่วมกับสามี พร้อมกับทำงานนอกบ้านพร้อมกับสามี

“ถ้าคนเราสงสารกัน คิดว่าหลายๆครอบครัว สามารถช่วยกันที่สามาร
ช่วยได้ มีบ่นบ้างภาษาผู้ชาย กะ(คง)ต้องทนกินกับข้าวที่เค้าทำ เค้าบ่นไปด้วย
ทนกิน นานๆ ก็หน้าด้านกิน ไปเลย เพราะเราเองรู้สึกเหนื่อยเหมือนกัน
ต้องหน้าด้านกินทุกๆ ที่ตัวเองไม่ได้ทำ” (กะอ๊ะ. เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

ถึงแม้ว่าความจำเป็นทางด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครัวเรือนจะมี ความสำคัญต่อโอกาสการออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม แต่ด้วยค่านิยมที่เปลี่ยนไป ผู้หญิงไทยมุสลิมต้องการมีบทบาทด้านสังคมมากขึ้น พร้อมๆ กันนั้น ด้วยสถานการณ์เศรษฐกิจที่ขาด ความมั่นคง รายได้ที่หายากในสังคมปัจจุบัน การคาดหวังความมั่นคงในชีวิตครอบครัวของผู้ชาย ส่งผลต่อการคาดหวังภรรยาที่ดี และทำงานนอกบ้านรายได้ดี มีเกียรติในสังคมพร้อมกัน การทำงาน นอกบ้านสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมก่อนแต่งงานในสังคมสตรีปัจจุบัน ไม่เพียงแต่เพื่อหารายได้ แต่กลับเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อโอกาสการได้แต่งงานเร็ว หรือถูกผู้ชายดีๆ เลือก

นี่ถ้าเกิดว่าตัวเองทำงานใหญ่โตแต่เมียเป็นแม่บ้าน แต่ถ้าบอกว่าเมียเป็น
ข้าราชการ เออเน มันคือหน้าตาของเค้า ที่เค้ายอมให้ทำงานนอกบ้านเป็นเหมือน
หน้าตาของเค้า พี่เองก็ ถ้าไม่ได้เป็นพยาบาลเค้าเอง อาจจะ ไม่ชอบพีนะ อย่างน้อย
เค้าก็คงต้องเอามาประดับบารมีของเขาละนะ!”

(กะซัดติยา. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

ความสัมพันธ์ในครอบครัวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมปัจจุบัน หากมองโดยภาพรวมโดยไม่พิจารณาตามบริบทหรือพื้นฐานครอบครัว การทำความเข้าใจบทบาทใหม่ ที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนสังคมคงเป็นไปได้ยาก หลายครอบครัวมีความเห็นตรงกันว่า การทำงาน นอกบ้านของภรรยาเป็นสิ่งที่ช่วยให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น เพราะถ้าไม่ทำงาน ไม่มีรายได้ ครอบครัวลำบาก ปัญหาการทะเลาะก็จะตามมา ส่งผลให้วิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมสตรีปัจจุบัน เลือกทำงานนอกบ้านมากกว่าทำงานบ้านเพียงอย่างเดียว โดยการปรับตัว อดทน พยายาม ส่งผลให้ วิถีชีวิตของภรรยาไทยมุสลิมในบริบททางสังคมไทยปัจจุบัน มีการสานต่อและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต

เพื่อให้สามารถทำงานนอกบ้านพร้อมๆ กับทำงานบ้านอย่างสุดความสามารถ ส่งผลต่อการสนับสนุนเปิดทาง และผลักดัน และวางแผนต่อวิถีชีวิตของลูกผู้หญิงผู้ทำงานนอกบ้านไปพร้อมกับทำงานบ้าน โดยหันมาสนับสนุน ด้านการศึกษามากขึ้นเพื่อคาดหวังหน้าที่การงานที่ดีของลูกสาวในอนาคต

อีกทั้งการทำงานนอกบ้านของภรรยามุสลิม ส่งผลให้หลายครอบครัว สามียพยายามปรับตัวเพื่อรับมือและช่วยเหลือภรรยาในเรื่องงานบ้านมากขึ้นและอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย ส่งผลให้ งานบ้านในปัจจุบัน ไม่ใช่ปัญหาหรืออุปสรรคสำหรับการเรียนรู้เกี่ยวกับงานบ้านของสามี ที่จะรู้จักซักผ้าเองด้วยเครื่องซักผ้าที่ไม่ต้องใช้เวลามาก การหุงข้าวที่ไม่ต้องก่อไฟ หรือแม้กระทั่ง ภรรยาเองสามารถทำงานบ้านอย่างสบายไม่ลำบากเหมือนในอดีต

บทบาทมารดาในครอบครัวไทยมุสลิม

มารดาไทยมุสลิมกับความรับผิดชอบของมารดาที่มีต่อลูกในฐานะของฝากจากองค์อัลลอฮ์ กล่าวคือ มุสลิมเชื่อว่าลูกของตนที่เกิดมานั้นเป็นของขวัญหรือของฝากจากพระเจ้า มุสลิมในฐานะพ่อหรือแม่มีหน้าที่ต้องดูแลลูกในฐานะของฝากจากพระเจ้าเป็นอย่างดีที่สุด ตามบทบัญญัติตามหลักการอิสลาม โดยการกำหนดให้หน้าที่ของมารดามีอิทธิพลอย่างครอบคลุมความมีชีวิตที่ดีของลูก บทบาทการเลี้ยงดูเอาใจใส่ต่อลูก หน้าที่ให้กำเนิด และการดูแลอุม্মฮูให้ลูกเติบโตด้วยความรักความอบอุ่นนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของความเป็นมารดาที่สอดคล้องกับสภาพร่างกาย และสัญชาตญาณ โดยเฉพาะในวัยทารกที่ลูกยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้นั้น บทบาทของมารดามีความสำคัญอย่างสูงสุดต่อชีวิตของลูก จากการตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทมารดาทุกช่วงวัยของลูกในขณะที่บทบาทอื่นๆ ก็สำคัญไม่น้อยไปกว่าบทบาทมารดาในสังคมสตูลปัจจุบัน ส่งผลให้ วิถีชีวิตของมารดาหรือมารดาไทยมุสลิมในบริบททางสังคมไทยปัจจุบัน มีรูปแบบการปรับตัวเพื่อประคองบทบาทสำคัญๆ ไปพร้อมๆ กัน ส่งผลให้ความคาดหวังต่อบทบาทหรือสถานภาพของมารดาในสังคมปัจจุบันเปลี่ยนไปจากเดิม

“ฝ่ายครอบครัวสามีหัวสมัยใหม่ เค้าไม่ค่อยจะยึดว่า มีลูกแล้วต้องดูแลอยู่บ้านอย่างเดียว เค้าก็บอกว่า ก็จ้างพี่เลี้ยง” (กะซัดติยา, เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

โดยหลายครอบครัวในบริบททางสังคมสตูล สามียหรือครอบครัวสามีมีส่วนในการช่วยเหลือดูแลลูกแทนภรรยาหรือลูกสะใภ้ การทำงานนอกบ้านที่ได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิม

นอกจากการได้รับความร่วมมือจากภายในครอบครัวแล้ว สังคมภายนอกครอบครัวมีการปรับเปลี่ยนสภาพสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคม โดยเฉพาะระบบคุณค่าทางสังคมที่คาดหวังกับบทบาทมารดายังคงเหมือนเดิมพร้อมกันนั้นบทบาทใหม่ที่เพิ่มเข้ามาของผู้หญิงไทยมุสลิมเกี่ยวกับการหารายได้ก็เข้ามา ความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามบทบาทมารดาไปพร้อมกับบทบาทผู้หญิงทำงาน คงไม่ใช่เรื่องง่ายถ้าไม่มีกำลังเสริม เช่น ร้านอาหาร ร้านซักอบรีด หรือแม่กระทั่ง เครื่องมือสื่อสารที่ช่วยประหยัดเวลาในการติดต่อสื่อสาร ในขณะที่ทำงานบ้าน หรือดูแลลูกก่อนออกไปทำงาน เป็นต้น แต่สำหรับผู้หญิงที่ทำงานหนัก และต้องใช้เวลาและกำลังในการขับรถเวียนในตัวเมืองจังหวัดของ กะหยัง แม่ค้าขายส้มตำ เธอเล่าว่า ชีวิตของเธอเลี้ยงลูกแบบให้ความสำคัญเฉพาะในเรื่องหลัก เช่น อาหารการกิน การศึกษา เรื่องอื่นเอาเฉพาะเท่าที่ทำได้ เป็นต้น

“ต่อเคียวหลบ(กลับ)ไป จะซื้อแกงคืดมือไป ถามว่าลูกหุงข้าวแล้ว ฮือ!
จะทำอะไรเลย(อีก)! เป็นแม่บ้านถุงพลาสติก สบาย” (กะหยัง. เมษายน 2554:
สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ผลของการผลิตซ้ำบทบาทการทำงานนอกบ้านที่มีผลมาจากการเกิดการยอมรับบทบาททำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในวงกว้าง หรือในครอบครัวเอง ส่งผลให้ภาระหน้าที่ของผู้หญิงเกี่ยวกับงานภายในบ้านมีการยืดหยุ่นเพื่อความสะดวกต่อการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง

การออกทำงานนอกบ้านของมารดาไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล ส่งผลให้ในบทบาทมารดาของพวกเธอ มีผลต่อการตัดสินใจผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนการทำงานนอกบ้านต่อลูกสาวของพวกเธอ โดยส่วนใหญ่คาดหวังให้ลูกสาวทำงานบ้านและทำงานนอกบ้านพร้อมๆ กัน เพราะระบบคุณค่าทางสังคมของสังคมมุสลิมสตูล การเกิดยอมรับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม แต่บทบาทเดิมอย่าง แม่บ้าน ภรรยาที่ดี มารดาที่ดี ตามระบบคุณค่าทางสังคม ยังคงได้รับการคาดหวัง

“ความคิดของกะ(พี่) อยากให้ลูกทำได้ทั้งทำงานนอกบ้านและงานนอกบ้าน เพราะสังคมสมัยนี้ ต้องทำใจ” (กะหยัง. เมษายน 2554:สัมภาษณ์)

บทบาทของมารดาไทยมุสลิมในสังคมที่ต้องรับภาระสองด้านของแต่ละครอบครัว ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในครอบครัวเป็นอย่างมาก เพราะบทบาทในครอบครัวของผู้หญิง

ในขณะที่เป็นมารดา พร้อมกันนั้นยังต้องรับผิดชอบบทบาทภรรยาต่อสามี และลูกสะใภ้หรือหน้าที่ ลูกต่อพ่อแม่ของตัวเอง ความรับผิดชอบของบทบาทหน้าที่แต่ละบทบาทของผู้หญิงมุสลิมนั้นเป็น ภาระที่ถูกต้องคาดหวังจากระบบคุณค่าทางสังคมที่จำเป็นต้องประคองให้สมบูรณ์ที่สุด ในขณะที่บทบาท ใหม่เช่นการทำงานนอกบ้านจากบทบาทเสริมถูกปรับให้เข้าสู่บทบาทหลักที่ผู้หญิงไทยมุสลิมล้วน ต้องคิดและตระหนักที่ต้องทำงานทุกอย่างไปพร้อมๆ กัน ภายใต้สังคมที่ผู้ชายไทยมุสลิมยังคง บทบาทเดิมเป็นส่วนใหญ่ และส่วนน้อยที่ยอมรับผิดชอบบทบาทผู้หญิง

ผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมไทย

การพัฒนาประเทศในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง สังคม และเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อ สถานภาพของผู้หญิงไทยมุสลิมตลอดในหลายๆ ด้าน อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ ผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด ต้องปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เป็นเหตุให้ ผู้หญิงไทยมุสลิมต้องเผชิญกับปัญหา ข้อจำกัดตามวัฒนธรรม และระบบคุณค่าทางสังคมอีกมากมาย เช่น เรื่องสิทธิ หน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว และสังคม เป็นต้น ซึ่งบางเรื่อง วัฒนธรรมกับระบบคุณค่าทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นเรื่องที่ขัดแย้งกัน และด้วยผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด อยู่ในสังคมที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่างสองวัฒนธรรมหลัก คือ วัฒนธรรมศาสนาอิสลามกับวัฒนธรรมศาสนาพุทธในสังคมไทย การยึดวัฒนธรรมใด วัฒนธรรมหนึ่ง หรือการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรม ของแต่ละครอบครัว หรือบริบททางสังคม ส่งผลกระทบต่อความต่างและความหลากหลายของรูปแบบวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมตลอด กล่าวคือ จาก การที่จังหวัดสตูลมีผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ วัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาตาม หลักการศาสนา กับวัฒนธรรมศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักของประเทศ ทำให้ภาพของ ผู้หญิงไทยมุสลิมตลอดต่อสังคมไทยหรือสังคมมุสลิม เป็นภาพที่มีความหลากหลายอย่างเห็นได้ชัด ยิ่ง เรื่อง การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมตลอดในสังคมไทยภายใต้การยึดวัฒนธรรมศาสนาพุทธ เป็นวัฒนธรรมหลัก

การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงในสมัยปัจจุบัน เป็นเรื่องที่สามารถเข้าใจได้ด้วยความจำเป็น และค่านิยมใหม่ตามสมัยนิยม แต่สำหรับศาสนาอิสลาม การเปลี่ยนแปลงค่านิยม หรือ ระบบคุณค่าทางสังคม เป็นเรื่องที่ไม่สามารถอ้างเพื่อการละเลยต่อบทบัญญัติศาสนาเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ของผู้หญิงมุสลิมต่อครอบครัวและสังคมได้ ผู้หญิงไทยมุสลิมสามารถทำงานนอกบ้านเมื่อ ได้รับอนุญาตในกรณีที่เป็นจำเป็นและไม่ส่งผลเสียต่อหน้าที่หลัก คือ บทบาทแม่บ้าน บทบาทภรรยา

บทบาทมารดา บทบาทลูกเท่านั้น บทบาทหน้าที่ในครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิมเป็นจารีตที่มีความเข้มงวดตามหลักการอิสลาม แต่การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงตามสังคมวัฒนธรรมไทยเป็นเพียงบทบาทใหม่ที่ได้รับการยอมรับแต่ไม่ใช่จารีตที่เข้มงวดของผู้หญิงไทยในบริบทสังคมไทย

การให้ความหมาย หรือตระหนักถึงความจำเป็นของการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงระหว่างวัฒนธรรมศาสนาอิสลามกับวัฒนธรรมศาสนาพุทธ และบริบททางสังคมไทยที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการเปิดทาง ผลักดัน หรือสนับสนุนการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมที่แตกต่างตามบริบททางสังคมของแต่ละครอบครัว และด้วยความต่างของแต่ละครอบครัวมีปัจจัยด้านบริบททางสังคมที่หลากหลายในสังคมสตูลนั้น เรื่องศาสนาอาจจะไม่ใช่บทสรุปที่ส่งผลต่อความแตกต่างด้านวิถีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมเพียงอย่างเดียว ความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ในจังหวัดสตูล เป็นอีกประเด็นที่น่าจับตามอง เพราะไม่เพียง แต่ผู้หญิงไทยมุสลิมมีการปะทะกันสองวัฒนธรรมหลักเท่านั้น คือ วัฒนธรรมศาสนาอิสลามกับวัฒนธรรมศาสนาพุทธในสังคมไทย แต่หากพิจารณาถึงความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดสตูล นอกเหนือจากชาติพันธุ์ไทยที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดสตูล ชาติพันธุ์มลายู นับเป็นอีกหนึ่งชาติพันธุ์ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนสังคมสตูลไป พร้อมๆ กับชาติพันธุ์ไทย ส่วนชาติพันธุ์อุรักละโว้ย (Urak Lawoc) เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ชาวเล” และชาติพันธุ์เงาะป่า เป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ กระจุกกระจายอยู่ตามพื้นที่ทะเล หรือป่าเขาในจังหวัดสตูลมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนสังคมสตูลไม่มากนัก และนอกจากกลุ่มชาติพันธุ์เดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสตูล กลุ่มชาติพันธุ์จากภาคอื่นๆ ของประเทศไทย หรือในต่างประเทศ ที่เข้ามาทำงานหรืออาศัยอยู่ในจังหวัดสตูล ล้วนมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลง ผสมผสาน ปรับใช้ สู่การเป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล ที่สนับสนุน เปิดทาง และผลักดันสู่การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล เช่น วัฒนธรรมการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมาเลย์มุสลิมของประเทศมาเลเซีย การเป็นประเทศเพื่อนบ้านของประเทศมาเลเซีย การไปมาหาสู่ การใช้ภาษาในการสื่อสารเป็นภาษาเดียวกันกับกลุ่มมลายูไทยมุสลิมสตูล และมีประวัติศาสตร์ร่วมกันที่ยาวนาน มีผลต่อการยอมรับและคล้อยตามชาติพันธุ์และศาสนาเดียวกันของกลุ่มมลายูไทยมุสลิมที่อาศัยการเรียนรู้ เลียนแบบ วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต้นแบบจนเกิดการคล้อยตามสู่การทำงานนอกบ้านของผู้หญิง ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าที่สูงกว่าประเทศไทยของประเทศมาเลเซีย เป็นการยืนยันถึงการคาดหวัง ความสำเร็จจากการเลียนแบบวิถีชีวิตคนมาเลย์มุสลิม ถึงแม้ว่า ในทางหลักการของศาสนาอิสลาม ไม่ว่ามุสลิมไทยหรือมุสลิมมาเลเซีย การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมุสลิมมีมาตรการ และเงื่อนไขที่คาดหวังต่อสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงมุสลิมเหมือนกัน เป็นต้น

การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมกับครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การพัฒนาขึ้นของสภาพสังคม และเศรษฐกิจ และมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในครอบครัว เนื่องจากค่านิยมในการกำหนดบทบาทผู้หญิงได้เปลี่ยนแปลงไป การทำงานบ้านของผู้หญิงถือว่าไม่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ เพราะไม่มีผลตอบแทนเป็นรายได้ ถึงแม้งานนั้นจะมีผลต่อรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวก็ตาม แต่หากรายได้ของผู้หญิงนั้นเกิดขึ้น โดยการทำงานนอกบ้านแล้ว บทบาทการมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวของผู้หญิง จึงได้รับการยอมรับ ผู้หญิงจึงต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองโดยการออกไปประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้ และเข้าไปมีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้น เพื่อยกสถานะของตนเองให้ได้รับการยอมรับ จากครอบครัว และสังคม

“แต่ถ้าไม่ทำงานนอกบ้านก็ไม่ได้แหละ(อีก) สังคมบังคับ บางทีก็เพราะ ความอยากได้ อยากได้นั้น อยากได้นี้ บอกผัว ผัวไม่ทำให้ หาเองดีกว่า(กว่า) ประมาณว่า มึงไม่ให้เบียดกู กูซื้อเองได้กูทำงาน อยากมีเหมือนเพื่อนเค้า อยากมี หน้ามีตาเหมือนเพื่อนเค้า” (กะหยัน. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสถานภาพผู้หญิงนั้นเกิดจากการที่สังคมไทยมุสลิม เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม และมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งจากเดิม การทำงานนอกบ้านสำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมเป็นบทบาทหน้าที่รองที่มีบทบาทในลักษณะของการช่วยเหลือ หรือเป็นอาชีพเสริมรายได้หลักจากสามี แต่ปัจจุบันผู้หญิงไทยมุสลิมมีรายได้เป็นของตัวเองมีความเป็นอิสระมากขึ้น ไม่ต้องพึ่งพาสามีอีกต่อไป ทำให้สถานภาพผู้หญิงในครอบครัวดีขึ้น มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการในครอบครัวเท่าเทียมผู้ชายแทบทุกด้าน และรวมไปถึงสถานภาพที่ดีทางสังคมด้วย

“กะคิดว่า ณ ตอนนี้ ผู้หญิงรบกวนมากกว่า แต่ผู้ชายก็มีหน้าที่รับผิดชอบ ของเค้า ถึงผู้หญิงจะรับผิดชอบแต่งงานเบาประสาเค้า ผู้หญิงก็ทำได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชาย เว้นแต่ว่าจะทำหรือไม่ทำนั่นเอง ผู้หญิงเข้มแข็งกว่าผู้ชายนะ พูดถึง เจอเรื่อง หนักๆก็อดทน ถึงแม้ภาวะร่างกายจะแข็งแรงก็ตาม”

(กะอารีตา. เม.ย 2554: สัมภาษณ์)

แม้ผู้หญิงจะมีบทบาทในทางสังคมมากขึ้นกว่าเดิม และสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้มากเพียงใดก็ตาม แต่บทบาทเดิมในครอบครัวนั้นคือ ภรรยาและแม่ ผู้หญิงก็ยังคงต้องทำทุกอย่างเท่าเดิม เท่ากับว่าผู้หญิงต้องทำงานหนักเพิ่มเป็นสองเท่า ทั้งในส่วนที่เป็นการทำงานนอกบ้านและงานในบ้านซึ่งผู้หญิงจำเป็นต้องผสมบทบาททั้งสองให้เกิดความสมดุล เพื่อความสงบสุขในครอบครัว เนื่องจากการปรับเปลี่ยนสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในปัจจุบันอาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ในสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังเช่น ครอบครัวของกะหลุน เธอเล่าว่า การตัดสินใจออกทำงานนอกบ้านคงไม่ใช่ความคิดที่ฉันทัก ถ้าไม่มีใครสามารถดูแลทดแทน แต่ครอบครัวของกะหลุน สามีมองเธอกลับยอมทำงานบ้าน รับผิดชอบงานบ้านเกือบทุกอย่างหมด กะหลุนบอกว่าขอให้บอกสามีทำให้ เธอพูดคิดว่าขอให้อีกคน “ริโมท” สามีเธอก็ทำให้ จากพื้นฐานครอบครัวของเธอ ที่มีพ่อของเธอและน้องชายของเธอเองสามารถทำงานบ้านได้โดยไม่ถือเป็นเรื่องที่น่าอาย เธอคิดว่าคงเป็นผลให้สามีของเธอไม่ถือตัวเรื่องงานบ้านมากนัก คิดเป็นเรื่องธรรมดา เธอบอกว่าถ้าคนในครอบครัวคิดว่าเป็นเรื่องไม่ใช่หน้าที่ของผู้หญิงก็จะทำไม่ได้ เพราะเป็นงานหนัก แต่ที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ยอมทำงานหนักอยู่ได้ เพราะเธออยากทำ และที่สำคัญ กะหลุนเน้นหนักว่า เธอและสามีต่างฝ่ายต่างเต็มใจกับงานที่รับ ต่างฝ่ายจึงเข้าใจกันและกัน

“พ่อของกะเป็นผู้ชายคนหนึ่งที่ไม้อยากให้ภรรยาต้องลำบาก พ่อทำอาหารกินเอง ซักผ้าเอง ทำงานบ้านช่วยแม่โดยที่ไม่บ่นและเต็มใจ ส่งผลให้น้องชายของกะ ก็เกิดการเลียนแบบมีพ่อเป็นแบบอย่าง สามารถทำงานบ้าน ทำอาหาร หรือแม้กระทั่งช่วยชายช้ำแวง ดักแกงขายลูกค้าอย่างไม่อาย เพราะครอบครัวของกะมองงานบ้านเป็นเรื่องที่ต้องช่วยเหลือกัน น้องชายกะทำอาหารเก่งกว่าผู้หญิง”
(กะหลุน. มีนาคม 2554: สัมภาษณ์)

การที่ผู้หญิงมีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน และทุกบทบาทล้วนถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้น บางครั้งผู้หญิงอาจเกิดความสับสน และเกิดความคับข้องใจในการรักษาความสมดุลในบทบาทของตนเอง การศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดิโอที่แต่งงานที่ทำงานนอกบ้านและแนวทางแก้ปัญหา พบว่า ผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดิโอมีความผูกพันเชิงอาชีพและเมื่อเผชิญความขัดแย้งทางบทบาทจะเกิดความสับสนเนื่องจาก พื้นฐานความคิดของผู้หญิงไทยมุสลิมส่วนใหญ่ตระหนักและเข้าใจในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ในครอบครัวเป็นอย่างดี เช่นกรณีของ กะเอี้ยด เธอเล่าว่า

“ความคาดหวังของภรรยาและแม่ ถ้าเรามีลูกคนเดียวเราก็ประคบประมงนะ แต่พอมีลูกหลายคนเริ่มปล่อย ไลฟส์สไตล์ละ แต่ไลฟส์สไตล์ของเราเหมือนกับที่เราได้รับการถ่ายทอด เพราะแม่เลี้ยงเรามา คำพูดที่แม่เคยบ่นเรา มีเหตุผลนะ หน้าที่ทุกคนหวังอยากเป็นภรรยาที่ดี แต่ดีได้ระดับนึง คือบางครั้งเราอยากทำดี แต่ปัจจัยสิ่งแวดล้อมมันไม่เอื้อ แต่ถ้าไม่ดีเราก็สำนึกได้ เรามีศาสนา ก็ไม่แปลกถ้าเราจะขอโทษใครก่อน บางอารมณ์ก็อยากออกจากทำงาน เพื่อมาดูแลลูกให้ดี ก็มีมีความสุข แต่ว่าพี่ไม่คาดหวังที่จะฟังคนอื่น อุบัติเหตุในชีวิตเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่ใช่รับไม่ได้ด้วยหลักการแต่ชีวิตที่ที่เหลืออยู่ ไม่ขอทุกข์ทรมานด้วยการนินทาสามี พี่ไม่ได้ห้ามแต่พี่ไม่ขออยู่ร่วมวงด้วย พี่ไม่เชื่อทั้งหมดว่าใครจะให้ความยุติธรรม เพราะฉะนั้นพี่ไม่มีทางก้าวขาออกจากตรงนี้ เพราะนี่คือหลักของพี่ ความเห็นแก่ตัวนี่ละ ที่เรายึดตัวเอง รายได้หลักตอนนี้ อยู่ที่พี่ รายได้ของแฟนพี่ไม่สม่ำเสมอ ถ้าวันนึงเค้าล้มลงมา พี่ต้องเป็นหลัก” (ก๊ะเอี้ยด .ก.พ 2554:สัมภาษณ์)

ในการทำตามความคาดหมายทางบทบาทเชิงอาชีพให้ได้สมบูรณ์ หรือจะทำตามความคาดหมายทางบทบาทเชิงครอบครัว ทางออกที่เหมาะสมจึงเป็นการทำงานหนักเพื่อความคาดหมายที่มีลู่วางไปได้ด้วยดี ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายนักที่ผู้หญิงจะสามารถแสดงบทบาทได้เต็มที่ในทุกบทบาทในเวลาเดียวกัน โดยปราศจากความสับสนในจิตใจ อันเกิดจากความต้องการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ในทุกบทบาทที่สังคมได้คาดหวัง แต่เป็นเพราะผู้หญิงได้เรียนรู้ว่าคุณค่าของตนเองอยู่ที่บทบาทในครอบครัวเป็นสำคัญ และการประคับประคองให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างที่สุด สถานภาพผู้หญิงในครอบครัวจึงตกอยู่ในภาวะที่เหนื่อยล้ากับภาระที่หนักเป็นสองเท่า

ความเหนื่อยล้าจากภาระดังกล่าว แลกได้กับการได้มาซึ่งสถานภาพที่เท่าเทียมในอำนาจตัดสินใจต่างๆ ในครอบครัวร่วมกับผู้ชาย แต่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน้าที่ของผู้หญิงในครอบครัวอาจก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวปรับใจ ซึ่งสามารถกลายเป็นปัญหาครอบครัวได้ในเวลาต่อมา แต่ปัจจุบัน พบว่า สามีไทยมุสลิมสามารถปรับตัวให้ยอมรับสถานภาพของภรรยาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และทำให้งานในบ้านไม่บกพร่องได้ด้วยการช่วยเหลืองานในบ้าน ส่วนภรรยาก็สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับภาระความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้น ถึงแม้เกิดความตึงเครียดในใจ แต่ภายใต้การยอมรับบนความจำเป็น ส่งผลให้ผู้หญิงหลายคนยังเลือกที่จะทำงานหนักเพื่อครอบครัว

“มีการแบ่งงานบ้าง กับสามี เพราะบ้านสามีใหญ่ ก็จะมีแบ่ง ให้ช่วยกวาด บ้านลูกบ้าน ที่นั้นยังไม่มีร้านซักอบรีด เวลาซักผ้าก็แบ่งกันซัก ผ้าเยอะ พอเวลา รีด ก็มาแบ่งกันรีด พอกินข้าวเสร็จก็มานั่งรีดกัน 2 คน ประมาณ 3 ทุ่มก็เริ่มรีด แล้ว ประมาณ 2 ชั่วโมง กว่าจะเสร็จ ก็ประมาณ เทียงคีน กะทำแบบนี้ อยู่ ประมาณ 15 ปีได้ นี่ยังไม่นับ เวิร์บาย เวิร์คินะ อิกนะ ถ้าเวิร์บาย จะขึ้นเวิล ประมาณ 4 โมง” (กะซัดคิตยา. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า "ครอบครัว" เป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งของการดำรงอยู่ ของสมาชิกในสังคม ทุกบบทบาทในครอบครัวล้วนมีคุณค่าอย่างสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะผู้หญิง ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญยิ่งในชีวิตครอบครัว ดังนั้นการปรับเปลี่ยนสถานภาพและบทบาท ผู้หญิงในสังคมปัจจุบันที่มีได้คำนึงถึงระบบ โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวส่ง ผลกระทบอย่างสำคัญต่อความมั่นคงในครอบครัว เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ทางสังคมตามมา

ผู้หญิงมุสลิมกับนิยามความเท่าเทียมในสังคมไทย

สถานภาพผู้หญิงไทยหรือผู้หญิงไทยมุสลิมได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง และได้รับการยอมรับจากสังคมเพิ่มมากขึ้น และกฎหมายได้รับรองสถานภาพที่เท่าเทียมกันในสังคม ให้แก่ผู้หญิงแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนการเอารัดเอาเปรียบผู้หญิงยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่พบอยู่ในสังคม การเคลื่อนไหวผู้หญิง จึงเป็นพลังทางสังคมอย่างหนึ่งที่ถือกำเนิดขึ้นเพื่อผลักดันให้เกิดการจัดการทางสังคมที่จะนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาสถานภาพผู้หญิงที่ปรากฏในสังคมไทย มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย ยกระดับฐานะและบทบาทของผู้หญิงให้ดีขึ้นโดยการนำเสนอ อุดมการณ์ และรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ที่เน้นความเสมอภาคเพื่อการขยายศักยภาพของผู้หญิง ให้มากขึ้น และขจัดอุปสรรคต่างๆ ทางสังคมที่ปิดกั้นการสร้างสรรค์พลังงานทางเพศของผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงเป็นศูนย์รวมโครงข่ายของบทบาทต่างๆ ที่มีความสำคัญในทุกระดับโครงสร้างของสังคม ดังนั้นปัญหาที่ผู้หญิงต้องเผชิญจึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามสถานภาพที่ผู้หญิงดำรงอยู่ โดยแนวทางในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของผู้หญิงสามารถแบ่งเป็น รูปแบบความสัมพันธ์ได้ 3 มิติ

ผู้หญิงกับสังคม

สังคมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยส่งผลต่อการปรับขยายสถานภาพและบทบาทผู้หญิงให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยผู้หญิงได้รับโอกาสทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้นในแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การศึกษา การประกอบอาชีพ ปัจจุบันพบว่าจำนวนผู้หญิงที่เข้ามามีบทบาทในสังคมเพิ่มมากขึ้น และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้การมีส่วนร่วมทางสังคมที่เพิ่มขึ้นของผู้หญิงทำให้ความสามารถและศักยภาพของผู้หญิงได้รับการยอมรับมากกว่าเดิม ส่งผลต่อการมีสถานภาพที่ดีขึ้นของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมไทย อย่างไรก็ตามแม้ฐานะ และบทบาทที่ดีของผู้หญิงจะถูกรับรองด้วยอำนาจทางด้านกฎหมายอันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดที่สมาชิกในสังคมทุกคนพึงปฏิบัติตาม แต่ปรากฏการณ์ที่พบในสังคมปัจจุบัน คือผู้หญิงไทยมุสลิมยังคงเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ อันเนื่องมาจากการขาดความรับผิดชอบและละเลยในสิทธิและหน้าที่ของผู้ชาย

“ส่วนใหญ่ ในการเลือกคู่ของผู้ชาย ก็จะเลือกผู้หญิงที่ทำงานอยู่แล้ว เลือกที่อาชีพ ที่พึ่งพิงได้ไม่นาน ว่าอัลลอฮ์ให้ผู้ชายเป็นผู้นำ เพราะอะไรเรารู้ไหม ทำไมผู้ชายอ่อนแอ กว่าผู้หญิง ไม่ใช่เค้ามีในตัวแต่เค้าไม่ยอมเอาออกมา แต่ถ้าเค้ารู้ว่าหลักการส่งเสริมให้เค้าเป็นผู้นำนะ ก็จะมาป้อแป้ออ่อนแอไม่ได้นะ เพราะฉะนั้นใครจะถีบตัวเองขึ้นมา ก็คือคนที่รู้หลักการจริงๆ ไม่ใช่รู้แบบงูๆ ปลาๆ” (กะเอ็ียด .ก.พ 2554:สัมภาษณ์)

การมองฐานะและบทบาทที่เหลื่อมล้ำของผู้หญิงในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของผู้หญิงไทยมุสลิม ซึ่งการนำเอาหลักการความเท่าเทียมกันตามหลักการอิสลาม มาเป็นแนวทางในการเรียกร้องสิทธิ และเสรีภาพที่เสมอภาคของความเป็นปัจเจกบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคมมุสลิมของผู้หญิงไทยมุสลิม รวมถึงเป็นตัวกำหนดความรับผิดชอบกฎเกณฑ์ต่างๆ และโอกาสทางสังคมที่เป็นของหญิงและชายที่ต่างกัน

“nak buat macam mana loni orang pakal hukumpakat ! Bak kerja pakat bak kerja rumah buat seorang ! tengah kita letih ketar!Dia pun tak gaduh tidur semata! Tengah Kak sebut dengan dia kata Ih!nah! Rasa macam teringin nak beranak jadi Jantan saman loni sebab saman dulu jantan mana senang macam

ni loni kerja jantan pun betina buat boleh! Hoo! Senang la dia! Hoo! Ada malu pi sejurus !”

ความว่า จะทำอย่างไรได้ สมัยนี้คนเค้าใช้หลักช่วยเหลือกัน เรื่องทำงานนอกบ้าน เรื่องทำงานนอกบ้านนะ ช่วยเหลือกัน แต่เรื่องงานบ้านทำคนเดียว. บางครั้งเราเหนื่อยจนสิ้น เค้าก็ไม่ใส่ใจ นอนทำไม่รู้ไม่ชี้. บางครั้งกะก็ พุดกับเขา (สามี)ว่า รู้สึกอยากเกิดมาเป็นผู้ชายในสมัยนี้ เพราะสมัยก่อนผู้ชายไม่สบายเหมือนผู้ชายสมัยนี้ เคียวนึงงานผู้ชายก็ผู้หญิงทำได้! สบายจริงๆ เกิดมาเป็นผู้ชาย(สามี)!ก็มีอายุไปพักหนึ่ง (กะมีเนาะ .สิงหาคม 2554 : สัมภาษณ์)

สังคมยังคงคาดหวังต่อบทบาทผู้หญิงในขอบเขตที่จำกัด และมองข้ามศักยภาพของผู้หญิงในฐานะสมาชิกคนหนึ่งที่มีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมในประเด็นนี้ได้รับการวิจารณ์จากกลุ่มผู้หญิงที่มีกรอบการมองว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกกระทำว่าเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ "ระบบอำนาจชายเป็นใหญ่" อันเกิดจากค่านิยมที่ให้คุณค่าความสำคัญกับเพศชายแล้วถ่ายทอดระเบียบแบบแผนโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จนกลายเป็นค่านิยมของสมาชิกในสังคม และ "ระบบทุนนิยม" ที่สร้างมายาคติให้ผู้หญิงเป็นเพียงแรงงานสำรองส่วนเกิน สร้างความอึดอัดใจให้แก่ผู้หญิงอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตในสังคม ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงเรียกร้องสิทธิเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพของผู้หญิงในการเป็นผู้กระทำ และเรียกร้องให้เห็นคุณค่าของผู้หญิงว่ามีสถานภาพและบทบาททางสังคมที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย การเรียกร้องสิทธิผู้หญิงทางสังคมเป็นจุด เริ่มต้นของการสร้างสถานภาพที่เท่าเทียมของชาย และหญิงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมุ่งหวังที่จะขจัดปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความไม่เสมอภาคที่ผู้หญิงได้รับให้หมดไปทั้งนี้ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้หากแนวทางการดำเนินงานมีความสอดคล้องกับความเป็นไปของสังคมตลอดจนความเป็นจริงของผู้หญิง

ผู้หญิงกับเศรษฐกิจ

สภาพสังคมที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพและบทบาททางด้านเศรษฐกิจของผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองครั้งใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งกำหนดคุณค่าและสถานภาพผู้หญิงไว้ที่ "ปัจจัยการผลิต" นั้นหมายถึง ผู้หญิงจะต้องประกอบอาชีพนอกบ้านที่มีรายได้เท่านั้น จึงจะได้รับการยอมรับจากสังคมถึงการมีสถานภาพที่ดี

“สังคมที่บ้านยอมรับ ทั้งยอมรับทั้งย่อยเลย เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ทุกบ้าน แผลหวานนี้(เดี๋ยวนี้) ที่ทำงาน หมู่บ้านเรา 10 หลังคาเรือน มีบ้านเดียวที่ไม่ออก ทำงานนอกบ้าน เพราะกลัวหมั่นเงินเดือนหมั่น(หมั่น)เหลือ ไม่พริ้อแล นี่เรา เงินเดือนพั้วเดือนสองสามพัน จำเป็นແผล!” (กะหยัน. เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันการเข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับความคาดหวังถึงสถานภาพที่ดีในสังคมมากกว่าเดิม แต่ผู้หญิงก็ต้องพบกับปัญหา และข้อจำกัดอีกมากมาย อันเกิดจากความไม่เสมอภาคในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจได้แก่ การขาดโอกาส การศึกษา กระบวนการหล่อหลอมทางสังคม และความเชื่อในบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิง

สถานภาพ และบทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น มีสาเหตุมาจากค่านิยมทางสังคมที่ยอมรับการกำหนดคุณค่าผู้หญิงด้วยมิติเศรษฐกิจ ซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบันได้นิยามคำจำกัดความของคำว่า "เศรษฐกิจ" มีความหมายเพียงการผลิตสินค้า และการแลกเปลี่ยนด้วยการซื้อขายเท่านั้น ส่วนคำว่า "ทำงาน" ในระบบทุนนิยมจะหมายความว่า แต่เฉพาะงานที่แรงงานรับจ้างกระทำเพื่อผลิตมูลค่าส่วนเกินเท่านั้น ส่วน "งาน" แบบอื่นๆ ที่ไม่ตรงตามเกณฑ์นี้จะไม่ถูกถือว่าเป็น "งาน" และ "ไม่ใช่เศรษฐกิจ" ด้วยเหตุนี้เองงานที่ผู้หญิงทำอยู่ในบ้าน จึงมิใช่ "งาน" ในสายตาของระบบทุนนิยมและไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ

ผู้หญิงกับครอบครัว

การเข้าไปมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มมากขึ้นของผู้หญิงในปัจจุบัน ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อครอบครัว อันเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม เนื่องจากบรรทัดฐานดั้งเดิมของสังคมที่กำหนดให้ผู้หญิงมีบทบาทหลักภายในครอบครัวค่อยๆ เปลี่ยนไป และบทบาทใหม่ทางสังคม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทส่วนอื่นๆ ของสมาชิกในครอบครัว

กล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบทบาทผู้หญิงนั้น ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสถานภาพภายในครอบครัวที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยผู้หญิงมีอำนาจในการตัดสินใจ ได้เท่าเทียมกับผู้ชาย เนื่องจากบทบาททางด้านเศรษฐกิจที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัว ไม่แตกต่างจากชาย แต่แม้สถานภาพ และอำนาจภายในครอบครัวของผู้หญิงจะดีขึ้นมากเพียงไรบทบาทในบ้านที่เป็นภาระสำคัญก็ยังคงตกอยู่ที่ผู้หญิง แต่เพียงฝ่ายเดียว นั้นหมายถึง ผู้หญิงจะต้องรับผิดชอบงานทั้ง 2 ด้านที่หนักหน่วงโดยไม่ได้รับการแบ่งเบาจากฝ่ายชายก่อให้เกิด ความเหนื่อยล้าทั้งร่างกาย และจิตใจ

การแบ่งแยกบทบาทกันระหว่างชายหญิง พร้อมทั้งให้คุณค่าที่สำคัญกว่าแก่เพศชาย ทำให้ฐานะผู้หญิงในครอบครัวต้องพึ่งพาชายตลอดมาดังนั้น "แนวทางการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งบทบาทที่เป็นธรรมในครอบครัวจึงเริ่มที่การต่อต้านระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมระหว่างคู่สมรส โดยพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างเสมอภาคกับสามีในสถานการณ์ต่างๆ ของครอบครัว อันเป็นการค่อยๆ ดึงอำนาจ และเกียรติที่เกิดจากการใช้อำนาจของสามีมาอยู่ที่ตนทีละน้อย ซึ่งเป็นผลให้การใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส ตามประเพณีเดิมที่ถูกกำหนดโดยบทบัญญัติตามหลักการอิสลาม โดยใช้เป็นเครื่องกำหนด และนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เสมอภาคระหว่างชายและหญิงในครอบครัว

“กะสุนเคยกับการมีครอบครัวที่ พ่อ ช่วยงานแม่ ตอนนี่ก็ยังทำอยู่ เพราะพอกะแยกครอบครัวออกมา พ่อก็ยังช่วยแม่ทำงานบ้านอยู่ ครอบครัวกะอบอุ่นนะ ส่วนเรื่องแบ่งงานในบ้าน ไม่มีแบ่งแยก ว่างานนี้ผู้ชาย งานนี้ผู้หญิง ใครกันก็ช่วยทำกันนะ ไม่งั้นก็ไม่เสร็จกันพอดี!”(กะหุน . มีนาคม 2554:สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทบาทผู้หญิงในครอบครัวตกต่ำลง เนื่องจากงานบ้านที่สังคมได้คาดหวังให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงนั้นไม่มีความหมายในระบบเศรษฐกิจ ส่งผลให้สถานภาพผู้หญิงไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้นสถานภาพผู้หญิงในครอบครัวอยู่ในฐานะเป็นรอง ทำให้ผู้หญิงขาดอำนาจในการตัดสินใจ กลุ่มผู้หญิงจึงเรียกร้องให้เห็นคุณค่างานในครอบครัว ซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเคยมีคุณค่าและมีความจำเป็นอย่างสูงต่อการอยู่รอดของสมาชิกในบ้าน แต่ปัจจุบันกลับถูกลดคุณค่าเหลือเพียง "งาน" ที่ไม่มีความสำคัญ อันส่งผลต่อสถานภาพผู้หญิงทั้งในระดับครอบครัว และสังคม

จะเห็นได้ว่าบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้หญิงนั้น เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจตลอดจนค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดคุณค่าของผู้หญิง เป็นเหตุให้สถานภาพและบทบาทผู้หญิงเกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ผู้หญิงเกิดความสับสนในบทบาทที่มีอยู่ของตนระหว่างบทบาทใหม่ที่สังคมปัจจุบันกำหนดว่ามีคุณค่า และให้การยอมรับกับบรรทัดฐานทางสังคมที่ยังคงคาดหวังในบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิง ซึ่งความแตกต่างในการกำหนดคุณค่าผู้หญิงของแนวทางทั้งสอง ทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระถึง 2 เท่า โดยการปฏิบัติตามทั้งกระแสสังคม และบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดเพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพที่ได้รับการยอมรับในสังคม หากผู้หญิงเข้าใจถึงบทบาทที่มีอยู่ตลอดจนเงื่อนไขในการกำหนดสถานภาพของตนเองอย่างถ่องแท้ และตระหนักได้ว่าค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อสถานภาพ และบทบาทของผู้หญิงนั้นเป็นเพียงสิ่งที่กำหนดขึ้น และ

เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยช่วงเวลาหนึ่งสังคมอาจยอมรับในกฎเกณฑ์อย่างหนึ่งว่าดี และนำมาปฏิบัติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปกฎเกณฑ์ใหม่ๆ ที่ผ่านเข้ามาและได้รับการยอมรับจากสังคมว่าดีกว่าเข้ามาแทนที่ เมื่อนั้นผู้หญิงก็มีจุดยืนที่มั่นคงโดยไม่หวั่นไหวไปตามกระแสใหม่ๆ แห่งสังคม

ผลกระทบจากปัญหาสถานภาพผู้หญิงไทยมุสลิม

ปัญหาสถานภาพผู้หญิงมุสลิมที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สถานภาพและบทบาทผู้หญิงไทยมุสลิมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบที่มีได้เป็นปัญหาเฉพาะต่อผู้หญิงเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อทุกระดับโครงสร้างของสังคม เนื่องจากผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและเป็นศูนย์กลางของโครงข่ายต่างๆ ที่โยงใยกับทุกบริบทของสังคม ดังนั้นปัญหาสถานภาพผู้หญิงจึงถือเป็นความจำเป็นที่ควรได้รับการแก้ไข เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบอื่นๆ ตามมาอันจะสร้างความเสียหายต่อสังคม

ผลกระทบต่อครอบครัว

ผู้หญิงเป็นผู้ที่ได้รับการคาดหวังจากสังคมให้มีบทบาทสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในครอบครัว จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวด้วย โดยเฉพาะสัมพันธภาพระหว่างกันของสมาชิกที่อาจเกิดปัญหาความไม่ราบรื่นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อันจะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในครอบครัวตามมา ดังนี้

จากการศึกษาบริบททางสังคมและครอบครัวเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม พบว่า พื้นฐานครอบครัวมีความเชื่อมโยงกับการตัดสินใจสู่การยอมรับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในปัจจุบัน แต่จะมีความซับซ้อนในการผลักดัน สนับสนุน หรือเปิดทางเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านมากขึ้น ภายหลังจาก พื้นฐานครอบครัวของคนสองคนระหว่างหญิงชายที่แต่งงานกัน ต้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ในกรณีที่พื้นฐานครอบครัวของสามีมีผู้หญิงทำงานนอกบ้านภายหลังแต่งงานเข้าครอบครัวฝ่ายสามี โอกาสที่สามีจะสนับสนุน เปิดทาง หรือผลักดันภรรยาสู่การทำงานนอกบ้านก็เป็นไปได้สูง แต่ในกรณีของ ก๊ะเอ็ยัด เธอแต่งงานเข้าครอบครัวสามีที่ครอบครัวสามีของเธอสนับสนุนการเป็นแม่บ้าน แต่ก็ไม่ได้ห้ามเธอทำงานนอกบ้าน เพียงแต่เธอสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างผู้หญิงที่ไม่ต้องทำงานนอกบ้านแล้วมีเงินเดือน อย่างเช่น ภรรยาน้องสามีของเธอ เธอเล่าว่า

“บางที่นึกคิดผู้หญิงที่ไม่ทำงานนอกบ้าน โครต โครตเลย แต่ว่าวันหนึ่งก็มานั่งคิดว่า ทำไมสามีเรา ไม่ทำพินันบ้าง ที่เมียน้องสามี นั่งสบาย รอเงินเดือนอย่างเดียว” (กะเอี้ยค .ก.พ 2554: สัมภาษณ์)

ความแตกต่างจากพื้นฐานศาสนาเดียวกันแต่มุมมองและการได้รับการปลูกฝังต่างกัน ผลของการทำงานนอกบ้านในขณะที่ผู้หญิงไทยมุสลิมที่พื้นฐานครอบครัวเคร่งครัดไม่ต้องทำงานหนัก ส่งผลให้การตัดสินใจสู่การทำงานนอกบ้านของแต่ละครอบครัวต่างกัน ความขาดความชัดเจนภายในครอบครัว เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ส่งผลต่อความขาดความมั่นคงในครอบครัว

“ผลกระทบต่อสามี”การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิม ในขณะที่ต้องรับผิดชอบในบทบาทภรรยาต่อสามี เป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ยากที่ผู้หญิงจะสามารถปรับนิสัยสามีให้ดีเหมือนเช่นมีบทบาทภรรยาหรือแม่บ้านอย่างเดียว การทำงานนอกบ้านที่ส่งผลต่อความเหนื่อยของผู้หญิง สิ่งที่ขาดหายหรือผลที่จะตามมา คือ คำพูดหวานๆ เอาใจสามี อาหารการกินที่อร่อย บ้านที่สะอาดเรียบร้อย ตัวผู้หญิงเองที่มีเวลาดูแลตัวเองเพื่อให้สามีพอใจ ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น เป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญลำดับต้นๆ ของสิทธิของสามีพึงจะได้รับ

ถ้าเลือกได้เลือกอยู่บ้าน รู้สึกว่าเราทำงานนอกบ้านหน้าที่ผู้หญิงบกพร่องเยอะ หลบไปคำๆ จะสอนการบ้านลูก ก็บ่คลุกไปก่อน พอเราเหนื่อยเราปฏิเสธไปเลย งานของเรา ที่จริง อาหารเราต้องทำให้สามี กลายเป็นว่าต้องทำกันสองคนเลย ถ้าสามีเป็นคน ไม่ยอมช่วยเหลือ ชักผ้าไม่เลย หม้อลอยหลายครั้งแน่ แต่ปรากฏว่าเค้ายอมช่วยหมด เราก็อำไประงานนอกก็ ที่จริงอยู่บ้านนะเหมาะสำหรับผู้หญิงแล้ว” (กะฮะ.เมษายน 2554 : สัมภาษณ์)

ในขณะที่สามีเอง การที่ภรรยามีรายได้เป็นของตัวเอง โดยที่สามีไม่ต้องลำบากแบ่งรายได้ที่สามีหามาอย่างลำบากในสมัยที่ต้องแข่งขันกับผู้หญิงทำงานในสนามทำงาน ซึ่งผลจากการออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมเอง ทำให้บทบาทหน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงดูของสามีเริ่มจางหาย ซึ่งเดิม จากเดิมที่ต้องทำตามหลักการอิสลาม ว่าด้วยเรื่องการจ่ายค่าเลี้ยงดูแก่ภรรยา

“ฉันเลี้ยงลูกเอง หาเงินเอง ที่มัน(เขาสามี)เบียด(เงิน)ก็ไม่ให้ ขอที่ทำแม่(คุณ)แล้วจี้(จะ)ให้เราเป็นเมียที่ซอและฮ(ดี) ทำได้หรือ(ไง)” (กะหยัน.เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

แต่ปัจจุบัน การจ่ายค่าเลี้ยงดูถูกปรับเปลี่ยนเป็นร่วมมือกันเสียค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ส่งผลให้รายได้ของภรรยาต้องเสียค่าใช้จ่ายพร้อมๆ กับสามี ทั้งที่ภรรยาไม่มีความจำเป็นตามสิทธิที่ควรจะได้รับ

“เมื่อก่อน เบี้ย(เงิน)ของเราก็เบี้ย(เงิน)ของเรา เบี้ย(เงิน)ของเขาก็เบี้ย(เงิน)ของเรา แต่เดี๋ยวนี้ เบี้ย(เงิน)เราก็เบี้ย(เงิน)ของเขา เบี้ย(เงิน)ของเขาก็กลายเป็นเบี้ย(เงิน)ของเขา เราทำงานหนักยิ่ง ไรก็ เขายังนั่งนอนสบาย” (กะเอียด .กุมภาพันธ์ 2554:สัมภาษณ์)

ปัญหาความมั่นคงของกลุ่มสมรส การขาดความสัมพันธ์ในครอบครัวขาดจุดยึดเหนี่ยวมีผลทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกเริ่มห่างเหินออกจากกันส่งผลต่อความไม่มั่นคงในคุณภาพของครอบครัว ซึ่งนำไปสู่ความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสของสามีภรรยา

“ผลกระทบต่อลูก”การทำงานนอกบ้านของมารดาไทยมุสลิม ในขณะที่มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องดูแลลูก ผลของการสัมภาษณ์พบว่า มารดาไทยมุสลิมสตุลให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่มารดามากกว่าการทำงานนอกบ้าน เพียงแต่รูปแบบการเอาใจใส่ดูแลลูก มีความแตกต่างกัน มารดาไทยมุสลิมหลายคน ตัดสินใจทำงานนอกบ้านหรือทำงานหนักเพื่อคาดหวังฐานะทางการเงินที่มั่นคงและความสะดวกสบายในอนาคตข้างหน้าของลูก ส่งผลให้รูปแบบการดูแลเอาใจใส่ลูกเป็นไปตามความสามารถ จำนวนงาน ปริมาณงาน เวลางาน หรือความลำบากของงาน ที่กล่าวเช่นนี้ เพราะพบว่า ผู้หญิงที่ทำงานหนัก ใช้แรงงานทำงาน ส่วนใหญ่ เน้นความสะดวก รวดเร็ว ในการดูแลลูก เช่น ลูกหิวก็ซื้ออาหารตามสั่ง เสื้อผ้าลูกส่งซักอบรีด เป็นต้น ในขณะที่มารดามุสลิมที่พอมีเวลา และทำงานเป็นเวลา ไปเช้ากลับเย็น เช่น กะต้า แม่ลูกสองที่ทำงานสถานพินิจเด็ก จากอาชีพที่ทำ และความจำเป็นที่ต้องทำงาน ถึงแม้เธออยากดูแลลูกก็ตาม ทางออกของเธอ เธอเลือกที่จะทุ่มเทด้านการศึกษาให้ลูก

“งานบ้านก็สอน แต่อยากให้เรียน ไร ไม่อยากให้จำเจอยู่ในบ้าน อยากให้เรียนให้สูง อยากให้ทำงานที่มั่นคง มันดีกับตัวเอง เพราะเราไม่มีสมบัติอารัยให้ การเรียนเพื่อนเอาไปไม่ได้แน่สมบัติพอได้ขายเลยย หมคคือหมด แต่วิชาเพื่อนเอาไปไม่ได้ ส่วนมากไม่ใช่ไม่มีเงินนะ มี ถ้าเรียนมา อยู่บ้านเซๆ เรียนมาทำไร ถ้าจะให้ลูกเรียนทำงานดีๆ มันต้องแข่งขัน” (กะต้า.เมษายน 2554:สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อการอยู่รอดและสิ่งทีเสียหายน้อยที่สุด ถึงแม้บทบาทเดิม

คือ ภรรยา มารดา ลูกสะใภ้ ยังคงเป็นบทบาทเดิมที่ยังคงอยู่ในครอบครัว แต่การปรับเปลี่ยนสถานภาพใหม่ๆ เพื่อสอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้วิถีชีวิตของแต่ละชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงตามสังคมเท่าที่เสียหายน้อยที่สุด

ผลกระทบต่อสังคม

การเปลี่ยนแปลง และปรับขยายสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงในปัจจุบันที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายนั้น นอกจากจะส่งผลกระทบต่อโดยตรงจนเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นทั้งต่อตัวผู้หญิงเอง และครอบครัวแล้วนั้น ปัญหาทางสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นปัญหาเด็กเร่ร่อน ยาเสพติด โสเภณี ยังเป็นผลกระทบที่สืบเนื่องตามมาจากปัญหาดังกล่าวอีกด้วย กล่าวคือ ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สร้างสรรค์สมาชิกใหม่

ผลของการผลิตซ้ำของการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคม ส่งผลต่อบริบททางสังคมเป็นอย่างมาก ระบบระเบียบในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางสังคมตามมา

“ถ้าบอกว่าเมียเป็นข้าราชการ เออเนะ มันคือหน้าตาของเค้า ที่เค้ายอมให้ทำงานนอกร้านเป็นเหมือนหน้าตาของเค้า พี่เองก็ ถ้าไม่ได้เป็นพยาบาลตัวเองอาจจะไม่ชอบพี่นะ อย่างน้อยเค้าก็คงต้องเอามาประดับบารมีของเขาละนี่!”
(จัตติยา, เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

การทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยมุสลิมเอง ถึงแม้ไทยมุสลิมเองตระหนักดีว่า หลักการศาสนาไม่สนับสนุนหากไม่มีความจำเป็น แต่ด้วยสังคมที่มีการยอมรับการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมอย่างต่อเนื่อง นอกจากรายได้ที่หลายครอบครัวมองเป็นสิ่งที่จำเป็น มากกว่าระเบียบทางสังคมและครอบครัว แต่สิ่งที่ตามมาหลังจากครอบครัวขาดความมั่นคง และสังคมเริ่มขาดระเบียบที่มีผลจากมีรูปแบบวิถีชีวิตที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น เด็กๆ ต้องการคนดูแลที่รักและหวังดี ที่ให้คำแนะนำตลอดเวลาในช่วงอายุความเป็นเด็ก แต่สิ่งที่สามารถพบเห็นได้บ่อยในสังคม กลับเป็นสิ่งที่เงินของพ่อแม่ที่ทำงานแลกกับการหาความสุขทดแทนจากยาเสพติด

“ถ้าทำงานนอกร้านคือทำให้แล(ดู)งานในบ้านไม่เต็มเท่าไรหรื นั้นแหละ ออกด้านนอกซะแรง ทำให้ลูกติดยาเสพติดนั่น เพราะไรหละ” (กะหยัน, เมษายน 2554: สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่า ปัจจุบันระบบโครงสร้างของครอบครัวตลอดจนบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น มิได้ตอบสนอง หรือสอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในครอบครัวอย่างแท้จริง จนเป็นเหตุที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ทางสังคมตามมา

การที่ผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลมีการเคลื่อนไหวสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อออกทำงานนอกบ้านอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ว่าจะโดยการผลักดัน เปิดทาง หรือได้รับการสนับสนุน ล้วนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบครอบครัวและสังคมไทยมุสลิม อีกทั้งจังหวัดสตูลเป็นพื้นที่ซึ่งมีความผสมผสานทางชาติพันธุ์ ภายใต้อิทธิพลหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดสตูล งานวิจัยนี้จึงเป็นงานที่พยายามจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้หญิงมุสลิมในแบบของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูลที่ทำงานนอกบ้านในบทต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน ที่นำเสนอนี้เป็น การสะท้อนภาพชีวิตที่เป็นจริงของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้านในเขตพื้นที่จังหวัดสตูล ทั้งนี้เนื่อง จากการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานนอกร้านของผู้หญิงที่ผ่านมา ให้ความสำคัญต่อผลกระทบ หรือปัญหาที่เกิดจากการทำงานนอกร้านของผู้หญิงทำงานนอกร้านต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และสังคมว่า การทำงานนอกร้านของผู้หญิงส่งผลต่อระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง เด็กๆ ขาดความอบอุ่นปัญหาการหย่าร้าง ดังนั้น การศึกษาการทำงานนอกร้านของผู้หญิงที่ผ่านมาในอดีต จึงเป็นการศึกษาเพื่อนำเสนอผลไปสู่การพยายามเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะคติ หรือเป็นแนวทาง แก้ปัญหา พยายามนำเสนอให้คนในสังคมเห็นว่า การทำงานนอกร้านของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ไม่สมควร ทำ แต่จากการศึกษา วิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาการทำงานนอกร้านของผู้หญิงเพียงผลของ การทำงานนอกร้าน หรืออธิบายการทำงานนอกร้านเพียงเพราะผลจากปัญหาทางเศรษฐกิจนั้น ไม่เพียงพอต่อการอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับการทำงานนอกร้านของผู้หญิงที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เนื่องจาก การศึกษานี้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การทำงานนอกร้านของผู้หญิงที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นสิ่งที่เกิดมา จากสาเหตุหลายด้านด้วยกัน บริบททางสังคมของผู้หญิงแต่สังคม ปัญหาเศรษฐกิจ การศึกษา เทคโนโลยีเครื่องอำนวยความสะดวก อาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ พื้นฐานครอบครัว ดังนั้น การที่ผู้หญิงไทย มุสลิมจะตัดสินใจทำงานนอกร้านหรือไม่ทำงานนอกร้าน จึงเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม และพื้นฐานครอบครัว อบรมสั่งสอน ชักจูง ตั้งแต่ยังเด็ก ผู้ที่เกิดการยอมรับการทำงานนอกร้าน ของผู้หญิงและครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิม และจากการศึกษานี้เองทำให้มองเห็นว่า ถ้าต้องการ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการทำงานนอกร้านของผู้หญิง ไทยมุสลิม นั้น จำเป็นต้องทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระบบความสัมพันธ์ และบทบาทหน้าที่ในครอบครัว และสังคมเป็นต้นมา

การวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน ในพื้นที่จังหวัดสตูลนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึง การปรับเปลี่ยนสถานภาพ และบทบาทผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลนั้น เป็นการแสวงหาจุดยืนที่เหมาะสมท่ามกลางสภาพความจำเป็นทางสังคม ที่ผู้หญิงไทยมุสลิมไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้ และข้อบัญญัติของศาสนา ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจก่อให้เกิดผลกระทบ ต่างๆ ตามมาทั้งต่อผู้หญิงเองและสมาชิกในครอบครัว แต่ทั้งนี้ แต่ละครอบครัวจะมีการปรับเปลี่ยน บทบาทหรือสถานภาพของผู้หญิงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม การตกลง และยอมรับสู่ การผลิตซ้ำด้านการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมภายในครอบครัว และผลของการศึกษา บริบทและเงื่อนไขที่เปิดทาง ผลักดัน และสนับสนุนการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูล

สู่การผลิตซ้ำผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้านภายในครอบครัว และบริบททางสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดได้รับการคาดหวัง และอบรมสั่งสอนให้รู้จัก หรือเตรียมพร้อมการทำงานนอกบ้านตั้งแต่ยังเด็กตามความสามารถของสมาชิกในครอบครัว หรือวิถีชีวิตโดยรวมของบริบททางสังคมที่ผู้หญิงไทยมุสลิมอาศัยอยู่ สู่การผลิตซ้ำการเปิดทาง ผลักดัน หรือสนับสนุนให้ทำงานนอกบ้านจากครอบครัว และจะหยุดการผลิตซ้ำด้านการเปิดทาง ผลักดัน หรือสนับสนุนการทำงานนอกบ้านจากครอบครัว ในกรณีครอบครัวสามารถปรับระบบวิถีชีวิตในครอบครัวกลับสู่ฐานคิดเดิมเกี่ยวกับหลักการศาสนาที่เคร่งครัด

2. การได้รับการปลูกฝังเกี่ยวกับการทำงานนอกบ้านตั้งแต่ยังเด็ก ส่งผลให้เป้าหมายหรือทางเลือกดำเนินชีวิตในสังคมของผู้หญิงไทยมุสลิม มีเรื่องการทำงานนอกบ้านเข้าไปในการวางแผนชีวิตสู่ชีวิตหลังแต่งงาน มากกว่าการคาดหวังบทบาทแม่บ้านตามระบบคุณค่าทางสังคมเดิม ยกเว้นในกรณีที่ ผู้หญิงไทยมุสลิมแต่งงานเข้าครอบครัวที่เคร่งครัดศาสนา หรือแต่งงานกับผู้ชายที่เคร่งครัดศาสนา การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมเป็นเรื่องที่ไม่เป็นที่นิยมของผู้ชายไทยมุสลิมที่เคร่งครัดตามหลักการศาสนาอิสลาม

3. วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านพร้อมกับรับบทบาทแม่บ้านรับผิดชอบงานภายในบ้าน เป็นงานที่หนักหากขาดการฝึกหรือสอนให้รู้จักการทำงานนอกบ้านควบคู่ไปกับการทำงานบ้าน แต่สำหรับผู้หญิงไทยมุสลิมสตูด เป็นสังคมที่มีบริบททางสังคมที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน ส่งผลให้ชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้านและงานบ้านควบคู่เป็นเรื่องที่อยู่ในความเคยชินส่งผลให้ ความคล่องตัว การวางแผนที่ดี มีการพัฒนามาจากการได้รับการฝึกให้รู้จักทำงานนอกบ้านและทำงานบ้านตั้งแต่ยังเด็ก

4. การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมสตูดเป็นบทบาทที่ลดประสิทธิภาพของบทบาทหน้าที่ ในฐานะลูกสาว ภรรยาและมารดา แต่เป็นการลดประสิทธิภาพความรับผิดชอบภายในครอบครัวที่สามารถทดแทนได้ด้วย บริการเสริมหรือเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ร้านซักอบรีด อาหารสำเร็จรูป ศูนย์รับเลี้ยงเด็กก่อนเกณฑ์ บ้านพักคนชรา หรือแม้กระทั่งความร่วมมือจากสมาชิกในครอบครัวเอง แบ่งงานกันทำ ส่งผลให้การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสมัยปัจจุบันภาระงานที่หนักของผู้หญิงมักมาจากการขาดการจัดการ และบริหารการทำงานที่ดี

5. การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมสตูด ส่งผลให้มีอาชีพเกิดใหม่มากมายเกิดขึ้นในสังคมสตูด เช่น ร้านซักอบรีด ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย ศูนย์รับเลี้ยงเด็ก หรือพยาบาลผู้ช่วยสำหรับดูแลผู้ชรายามลูกหลานไม่มีเวลาดูแล เป็นต้น

6.การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกร้านในพื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้โอกาสของตำแหน่งงานว่างสำหรับผู้ชายมีน้อยลง การหางานทำในตำแหน่งงานดีๆ ของผู้ชายมีความยากมากขึ้น

นอกจากนี้บริบททางสังคมไทยมีการให้ความหมายต่อการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิม หรือผู้หญิงไทยมากขึ้น กล่าวคือ สังคมมีการสร้างความหมายที่ส่งผลต่อ การสร้างระบบคุณค่าทางสังคม อันได้แก่ การให้คุณค่าของงานบ้านลดน้อยลง เกียรติของผู้หญิง ที่เปลี่ยนไปจากเดิม เกียรติของผู้หญิงคือ แม่ศรีเรือน แต่ปัจจุบัน คือ ผู้หญิงทำงาน ความมีหน้ามีตาทางสังคมคือ หน้าตาของครอบครัว เป็นความภาคภูมิใจของครอบครัว ถึงแม้จะส่งผลต่อระบบดำเนินชีวิตที่ซับซ้อน และลำบากมากขึ้นก็ตาม

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้าน ซึ่งศึกษาผ่านบริบทและเงื่อนไขของผู้หญิงไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูล โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างและความหลากหลายของบริบททางสังคมที่มีผลต่อเงื่อนไขที่ถูกผลักดัน เปิดทาง หรือสนับสนุนการทำงานนอกร้านของผู้หญิงไทยมุสลิม ด้วยความต่างของบริบทแต่ละพื้นที่ ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมแตกต่างกัน ซึ่งควรได้มีการศึกษาขยายขอบเขตไปในบริบททางสังคมที่มีการใช้กฎหมายอิสลาม และวิถีชีวิตอิสลามที่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มรูปแบบเปรียบเทียบกับบริบททางสังคมที่ใช้กฎหมายทั่วไป หรืออยู่ในวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมอิสลาม เพื่อทำความเข้าใจวิถีชีวิตบนความต่างของบริบททางสังคม

การวิจัยนี้อาจใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนสร้างสถาบันครอบครัวที่มั่นคงภายใต้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงสภาพและบทบาทของผู้หญิงไทยมุสลิมในบริบททางสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยนำเอาบทบาท ทางเลือก ทางออก อุปสรรค ที่ได้จากการศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ทำงานนอกร้านมาพิจารณาถึงความเหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันของผู้หญิงไทยมุสลิมในบริบทอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กาญจนา รัตนธรรมเมธี. 2538. การเปลี่ยนแปลงสู่อาชีพนอกภาคเกษตรกรรมของสตรีในชนบท. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2535. *ม่านแห่งอคติ: ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันสังคม*. กรุงเทพฯ: สุดจิต ออฟเซต. อ้างถึงใน ปริญาภรณ์ กิจบรรทัด, สถานภาพสตรีในอิสลาม ศึกษากรณีสตรีมุสลิม ภายหลังการแต่งงาน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.), 14, 15, 18, 25.
- _____. 2535. *อติศาสตร์: ชูตวิชาการ*. กรุงเทพฯ: เจนเดอร์เพรส.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และพิมพ์วิทย์ บุญมงคล. 2542. *เรือสร้างองค์ความคิดผู้หญิงกับสุขภาพ*. นครปฐม: โครงการจัดตั้งสำนักงานศึกษานโยบายสาธารณสุข สวัสดิการและสังคม คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติมา อมรทัต. 2535. *สตรีดวงตาและดวงใจแห่งท่านศาสดา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน.
- กิตติศักดิ์ จินดาศักดิ์. 2538. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของภรรยาต่อการช่วยทำงานบ้านของสามี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กวี รักษ์พลอรียคุณ. 2545. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษาโครงการบัณฑิตศึกษา, สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- กุลศิริ อรุณภาคย์. 2542. บทบาทผู้หญิงในชุมชนประมง: กรณีศึกษาบ้านเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เกรียงศักดิ์ ถาดง. 2547. ระบบคุณค่าของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาการศึกษาจากระบบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กอบกุล อิงคุทานนท์. 2537. *ผู้หญิงกับอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ขนิษฐา นาคะ. 2542. วิถีชีวิตและการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัตติยา วรรณสุด. 2519. *สะท้อนภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- แขไข สว่างพิน. 2535. เปรียบเทียบบทบาทของบิดามารดาชาวพุทธและชาวมุสลิมในการปลูกฝังคุณธรรมทางศาสนาในครอบครัว, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. 2544. *สตรีศึกษา 2 ผู้หญิงกับประเด็นต่างๆ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- คุรุชิต อดิหมัด, พิเชษฐ กุลามเกษตร์, ผู้แปล. 2540. *ชีวิตครอบครัวในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมิ.
- เครี ริคเตอร์ และนภากรณ์ หะวานนท์. 2538. *การมีส่วนร่วมเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงในครอบครัวไทย: นัยยะที่มีต่อการพัฒนาประเทศและสวัสดิการสังคม*. กรุงเทพฯ: เจเนเตอร์เพรส.
- คำนวน นวลสนอง. 2538. วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมในภาคใต้: ศึกษากรณีจังหวัดสงขลา. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2543. *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์.
- จังหวัดสตูล. 2554. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสตูล. <http://www.satun.go.th/91000/> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2554).
- จรัญ พรหมอยู่. 2526. *ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จรัญ มะลูลีม. 2535. *ภาพชีวิตของลูกผู้หญิง*. กรุงเทพฯ: ทางนำ.
- จันทร์รัตน์ ระเบียบโลก และคณะ. 2544. *บทบาทหญิงชายกับงานการอนามัยเจริญพันธ์*. นนทบุรี: กองวางแผนครอบครัวและประชากร.
- จรรยา เจตนสมบูรณ์. 2552. วิถีชีวิตผู้สูงอายุหญิงที่อยู่คนเดียวภายใต้กระแสการพัฒนา: กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, วิจัยประชากรและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จ่านงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. 2540. *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ. 2528. *แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ และคณะ. 2535. *การศึกษาเรื่องผู้หญิง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิกานต์ สมจारी. 2541. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและการใช้สติปัญญาของชาวไทยมุสลิมในชุมชนชนบท: กรณีศึกษาบ้านตันหยง ตำบลบางตาง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ท็อบรอนีย์ บิลล่าเต๊ะ. 2542. *สายรัก สายชีวิต*. หาดใหญ่: BIN HALABI PRESS
- ณรงค์ เล็งประชา. 2528. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- คณมนรจณ์ บากา และเวอูเซ็ง มะแคเฮาะ. 2529. สถานภาพสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานการวิจัย. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- คณมนรจณ์ บากา. 2540. บทบาทด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานการวิจัย. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โทโมโกะ อชิคาวา. 2549. การเปลี่ยนแปลงการแบ่งงานระหว่างหญิงชายในชุมชนทอผ้าภาคเหนือ กรณีศึกษา ตำบลแจ้ซอ อำเภอมือป่าน จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธงชัย ศรีเมือง. 2545. สถานภาพภายหลังการแต่งงานของสตรีเฝ้าม้ง กรณีศึกษาบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นันทพร ศรีสุทระ. 2544. วิถีชีวิตชุมชนกับการเกิดโรคเบาหวานกรณีศึกษาชุมชนบ้านจิว ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิเทศ ดินณะกุล. 2549. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นุริยะห์ นิมิพิเศษ. 2534. *ฮัจญ์กับสิทธิสตรีในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักซ์.
- เนาวรัตน์ ชีโนภาส. 2542. วิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นชาวไทยในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพดล สุวามินทร์. มปป. *สตรีมุสลิมกับอาภรณ์*. กรุงเทพฯ: M.K.IMAGE.
- นภวัลย์ กัมพลาศิริ. 2524. การศึกษาสภาวะแวดล้อมทางครอบครัวของผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัณฑิต ผังนิรันดร์. 2539. การศึกษาเรื่องงานบ้านของสตรีในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรพต วีระสัย และคณะ. 2514. *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. กรุงเทพมหานคร. อรุณสภา
- บรรจง บินกาซัน. 2522. *อิหร่านจากบัลลังก์กษัตริย์สู่รัฐอิสลาม*. กรุงเทพฯ: วุฒิชัยการพิมพ์.
- _____. 2542. *ระบอบชีวิตอิสลาม*. กรุงเทพฯ: อัลอะมีน.
- บ้านสอบครู. 2553. พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553. http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=3394 (สืบค้นเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2554).

บรรณานุกรม (ต่อ)

- บุญยงค์ เกศเทศ. 2532. *สถานภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ. 2519. *ความสุขของสตรี*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์.
- บุญทรirk วิชาเจริญ. 2545. บทบาทของผู้นำกลุ่มสตรีในระดับชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือของประเทศไทย ต่อการเรียกร้องสิทธิสตรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประดิษฐ์ มัชฌิมา. 2522. *สังคมวิทยาชนบท*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปราณี วงศ์เทศ. 2535. *เพศและวัฒนธรรม*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปริญญาภรณ์ กิจบรรทัด. 2546. สถานภาพสตรีในอิสลาม ศึกษากรณีสตรีมุสลิมภายหลังการแต่งงาน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2541. *สตรีในคัมภีร์ตะวันออก*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2521. *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรมณี สุตริภัก. 2542. ผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวของสตรีทำงานนอกบ้าน: ศึกษากรณีของ อาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทธา สายหู. 2544. *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรณูช ฉนวนมพล. 2543. วิถีชีวิตและภาวะสุขภาพของผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพขั้วบรดแท็กซี่ใน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล และณอมมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. 2545. *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- ไพฑูริย์ เครือแก้ว. 2506. *ลักษณะสังคมไทยและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: เกื้อกูลการพิมพ์.
- พิยชอล มะหะหมัด. 2549. บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนในโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชา การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภัสสร ลิมานนท์. 2529. *โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาทัศนคติและค่านิยมของสตรีไทยเกี่ยวกับการสมรส*. กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน ชงชัย ศรีเมือง, สถานภาพภายหลังการแต่งงานของสตรีเฝ้าเมือง กรณีศึกษาบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล), 24, 26.
- มยุรา วงษ์สันต์. 2550. *ข้อเท็จจริงเรื่อง...ฮีญาบ*. กรุงเทพฯ: สภายูมุสลิมโลกสำนักงานประเทศไทย.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และทิพวัลย์ แก้วมีศรี. 2543. *สตรีในสามทศวรรษของเศรษฐกิจไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย.
- มุฮัมมัด มุสต่อฟา. มปป. *สตรีที่ประเสริฐ*. กรุงเทพฯ: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- มุฮัมมัด เหมอนุกุล. 2545. *เรื่องของผู้หญิงแต่ผู้ชายก็ต้องรู้!*. กรุงเทพฯ: กลุ่มชั้นนำสู่สันติ
- มุฮัมมัด อิมรอน. 2534. *เธอคือมุสลิมะฮ์*. กรุงเทพฯ: ทางนำ.
- เมทินี พงษ์เวช. 2544. *มิติชายหญิง และประสิทธิภาพของการบริหารและดำเนินงาน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทชายหญิงและการพัฒนาสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี.
- ยศ สันตสมบัติ. 2537. *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ระวีวรรณ ชุ่มพฤษย์. 2528. *มานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รัชดา ปุณโณทก. 2519. การสำรวจปัญหาการประกอบอาชีพนอกบ้านของสตรีที่มีครอบครัวศึกษาเฉพาะสตรีที่ทำงานในสำนักงานใหญ่ ธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด, ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. <http://rirs3.royin.go.th/word19/word-19-a0.asp> (สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2555).
- ร้านค้าออนไลน์. 2554. ฝัากลุ่มสีตันของผู้หญิงมุสลิม. <http://www.alibaba.com/> (สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2554).
- รุ่งทิวา ไชยวงศ์. 2542. วิธีการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรินทร์ ศานต์ตระกูล. 2549. การเข้าไปมีบทบาทในสังคม ธุรกิจ และการเมืองของสตรีชั้นนำในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วัชรรา คล้ายนาทร. 2530. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ. ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- วราคม ที่สุกะ. 2524. *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต
- วราคม ที่สุกะ. มปป. *ความคิดทางสังคมและทฤษฎีทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: เทพประทานพร.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. 2543. “ความเป็นผู้หญิง” ใน *สังคมไทย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2544. *ความเป็นเพศ. แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- _____. 2545. *แนวคิดสตรีนิยมในสกุลความคิดต่างๆ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วาสนา ปุณณณวีวัฒน์. 2532. เปรียบเทียบแบบแผนระหว่างผู้ป่วยความดันโลหิตสูงและผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตปกติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิเชียร รักการ. 2529. *วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์
- วิบูลย์ หวังรายนาม. 2547. วัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาโครงการบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วีรวรรณ ศรีสำราญ. 2534. สถานภาพสตรีไทยในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน (พ.ศ.2497-2530), วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิทย์ เจริญเลิศ. 2542. *หญิงชายกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรส. โปรดักส์.
- ศศิธร ศิริประเสริฐกุล. 2545. การปิดกั้นผู้หญิงเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ. ปริญญาโทการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2544. *สังคมวิทยาครอบครัว*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัยยิด อบูล อะฮลา เมาคูดี. 2527. *การคลุมหน้ากับสถานภาพสตรีในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม.
- สิริลักษณ์ ไหลสกุล. 2537. การทำงานเชิงเศรษฐกิจของสตรีชนบทกับแบบแผนการเลี้ยงบุตรและภาวะสุขภาพอนามัยของบุตรวัยก่อนเรียน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยาประยุกต์, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.
- สตรีมุสลิม. 2544. *วารสารสายสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สายสัมพันธ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุธิดา ไชยชาวงษ์. 2543. วิถีการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจของชาวบ้าน โรงวัว ตำบลมำก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุกัญญา บุญตานนท์. 2534. ความขัดแย้งทางบทบาทของผู้หญิงแต่งงานที่ทำงานนอกบ้านและแนวทางแก้ปัญหา. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบูรณ์ มีบุญ. 2543. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชนเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุกานดา मुखตารี. 2536. การศึกษาเปรียบเทียบ แนวความคิดเรื่องความชราในศาสนาพุทธและอิสลามและสถานภาพของคนชราในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธและมุสลิมใน อำเภอเมือง จ.นนทบุรีวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ. 2522. *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: ชัยศิริการพิมพ์.
- สมพร เทพสิทธิธา. 2538. *ครอบครัวไทยในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- สมาคมคหศาสตร์แห่งประเทศไทย. 2518. *ครอบครัวสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สมาคมเศรษฐศาสตร์.
- สยมพร รัตนวิทย์. 2533. *สตรีอิสลาม*. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.
- สาเกีนะฮ์ บอซุ. 2543. *คุณธรรมของลูก*. กรุงเทพฯ: มุสลิมนิเวศ.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2535. *ผู้หญิงมุสลิมกับการดำเนินชีวิตในยุคไฮเทค*. กรุงเทพฯ: ทางนำ.
- _____. 2543. ชาดิพันธ์มุสลิมในประเทศไทย. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 4 (1, ม.ค.-พ.ย.): 57-62
- สุจริต บุญบงการ และคณะ. 2521. *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2526. *รายงานการสัมมนาเรื่องสตรีกับการพัฒนาและผลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงประชากรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. ม.ป.ป. *บทบาทสตรีมุสลิมในโลกที่เปลี่ยนแปลงและสังคมที่เปลี่ยนไป*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.
- สุดสวาส ดิศโรจน์. 2528. *สตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์และการศึกษาวิจัยกับงานพัฒนาสตรี*. เอกสารสัมมนาทางวิชาการ, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุทาร์ตัน ศุภพิพัฒน์ และคณะ. 2527. *การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากสตรีไทยกับปัญหาสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช. 2538. *ผู้หญิง: กระแสหลักของการปรับเปลี่ยนสังคมใน 5 ปีข้างหน้า*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา.
- สุธีรา ทอมสัน และเมทินี พงษ์เวช. 2538. *สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทชายหญิงและการพัฒนาสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี.
- สุธีรา ทอมสัน. 2537. *สตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง: ก้าวไปสู่สังคมที่มีความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทชายหญิงและการพัฒนา.
- สุชัยริ อิลยาส. ม.ป.ป. *สตรีมุสลิมกับอาการตามอัลกุรอานและซุนนะฮ์*. กรุงเทพฯ: M.K.IMAGE.
- โสภา ซปีลมันน์. 2536. *ครอบครัว: พื้นฐานปัญหาสังคมที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2552. *สถิติข้อมูลประชากรจังหวัดสตูล*. <http://www.nso.go.th/> (สืบค้นวันที่ 26 มกราคม 2553).
- อับดุลการิม ไชดาน. 2525. *ระบอบสังคมในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: สายสัมพันธ์.
- อัจฉรา จังพานิช. 2541. *แบบแผนชีวิตของผู้ป่วยไตวายเรื้อรังในโรงพยาบาลวชิรพยาบาล*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกสุขภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- อานนท์ อาภาภิรมย์. 2516. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.
- อาลี อีซา. 2519. *สตรีในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: ศ.วงศ์เสงี่ยม.
- _____. 2544. *อิสลามกับปัญหาสตรี*. กรุงเทพฯ: ศ.วงศ์เสงี่ยม.
- อารง สุทธาศาสน์. 2541. *สถาบันครอบครัวอิสลามและการมีภรรยาสี่คน*. กรุงเทพฯ: บริษัทออฟเซ็ทเพรส จำกัด.
- อารง สุทธาศาสน์. 2543. *รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. คณะรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาดิยะฮ์ คลีเฟอร์. มปป. *มารดาในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมานพ วงศ์เสงี่ยม.
- อาหมัด อัลฟารีดี. 2547. *สิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม: ศึกษากรณีการปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อิสมาอีล อาลี และมาลิก โยธาสมุทร. 2525. *ระบอบสังคมในอิสลาม*. กรุงเทพฯ: พิทักษ์การพิมพ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อรสุดา เจริญรัตน์. 2543. การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. ปรินญาณิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุทัย หิรัญโต. 2519. *สังคมวิทยาประยุกต์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อรุณ บุญชม. ฮ.ศ.1403. *หะดีษซอเฮียะฮ์*. เล่ม 1-9. กรุงเทพฯ: ส.วงศ์เส็งี่ยม.
- ฮัมมุดะฮ์ อับดุลอาญีย์. 2542. *อิสลามและมุสลิม*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. อ้างถึงใน ปรินญาณิกรณีย์ กิจบรรทัด, สถานภาพสตรีในอิสลาม ศึกษากรณีสตรีมุสลิมภายหลังการแต่งงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.), 35.
- อิชาโกะ นาคามูระ และคณะ. 2545. เรื่องคำนิยมทางด้านสังคมและศาสนาของสตรีมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย ศึกษากรณีคนงานใน โรงงานจังหวัดปัตตานี. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Al Faruqi L. 1994. *Women Muslim Society and Islam*. USA: American Trust.
- Ali MM.n.d.. *Religion of ISLAM*. U.A.R: National Publication .
- Bruhn, J.G. 1988. *Life Style and Health Behavior*. Health Behavior Emerging Research Perspectives. New York: A Division of Plenum Publishing Corporation.
- Butler, Judith. 1999. *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York : Routledge
- Harton , Paul B. Chester L. hunt. 1968. *SocioLogy*. New york: Mcgraw – Hill Book Company .
- Hafen, Brent Q. and Frandsen Kathiyn J. 1981. *How to Live Longer*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.,
- Khan MM.n.d. *Woman Between ISLAM and WESTERN SOCIEY*. New Delhi: The Islamic Centre.
- Levin , Jack and Jame L. spates. 1979. *Starting SocioLogy* . New york: Harper and Row Publishers.
- Leonard Broom and Philip Selznick. 1968. *Sociology*. New York: Harper & Row, Publisher, Incorporated.
- Landis, Judson R .1971. *concepts and characteristics*. Calif: Wadsworth.
- Orem, D.E. 1991. *Nursing : Concepts of Practice*. St.Louise: Mosby Year Book. อ้างถึงใน อัจฉรา จังพานิช, *แบบแผนชีวิตของผู้ป่วยไตวายเรื้อรังใน โรงพยาบาลวชิรพยาบาล*. (ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกสุขศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), 12-13.
- Parson, Tallcot. 1964. *The Social System* . London : Free Press of Glencoe.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Singer, J.E. 1982. The need to measure life style. *International Review of Applied Psychology*.
อ้างถึงใน วาสนา ปุณณมณีวิวัฒน์, *เปรียบเทียบแบบแผนระหว่างผู้ป่วยความดันโลหิตสูง
และผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตปกติ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), 9.
- Sardar, Ziauddin. 2003. *Islam, postmodernism and other futures: Sohail Inayatullah and Gail Boxwell*.
London : Pluto Press.
- Vago, Steven.1989. *Social change* . Cliffs,,: N.J.

ภาคผนวก

ประเด็นสัมภาษณ์
“วิถีชีวิตของสตรีไทยมุสลิมที่ทำงานนอกบ้าน”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- ชื่อ-สกุล.....
- อายุ.....ปี
- อาชีพ.....
- ระดับการศึกษาสามัญ.....
- ระดับการศึกษาศาสนา.....
- จำนวนบุตร.....คน
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....

ตอนที่ 2 วิถีชีวิตการเป็นอยู่ บริบททางสังคม พื้นฐานครอบครัว รายได้ของครอบครัว ในวัยเด็ก จนถึงวัยก่อนแต่งงานและหลังแต่งงาน กับการทำงานนอกบ้าน

ประเด็นสำคัญ : ต้องการทราบถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของผู้หญิงไทยมุสลิมในแต่ละวัย ตั้งแต่วัยเด็ก เกี่ยวกับชีวิตการเป็นอยู่ของผู้หญิงไทยมุสลิมในวัยเด็กในบริบททางสังคมสตูล ในเรื่องการทำงานนอกบ้าน รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานครอบครัวของผู้หญิงไทยมุสลิมที่ได้รับการอบรมสั่งสอน เช่น อาชีพของครอบครัว ระบบการแบ่งงานในครอบครัว บทบาทหน้าที่ภายในครอบครัว เป็นต้น ที่ส่งผลต่อการออกทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในวัยก่อนแต่งงาน และหลังจากแต่งงาน วิถีชีวิตของผู้หญิงไทยมุสลิมในบทบาท ภรรยา ลูกสะใภ้ มารดา ที่ต้องทำงานนอกบ้าน มีวิถีชีวิตอย่างไร ในบริบททางสังคมปัจจุบัน มีแนวทางการจัดการครอบครัวเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตัวเองอย่างไร

2.1 พื้นฐานครอบครัว

แต่ก่อนที่จะทำงานนอกบ้าน ครอบครัวเดิมของผู้หญิงไทยมุสลิม พ่อแม่ประกอบอาชีพอะไร มีระบบแบ่งงานในครอบครัวอย่างไร แม่ทำงานนอกบ้านหรือทำงานบ้าน พ่อแม่แบ่ง

งานหรือคาดหวังบทบาทหน้าที่ระหว่างลูกผู้ชายและลูกผู้หญิงในครอบครัวอย่างไร พ่อแม่คิดอย่างไรกับการทำงานนอกบ้านของลูกผู้หญิง

2.2 บริบททางสังคมในสมัยเด็ก

ในสังคมที่อาศัยอยู่ ผู้หญิงไทยมุสลิมมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างไร ผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้านหรือไม่ เด็กๆ ได้รับการอบรมสั่งสอน แบ่งงานหรือคาดหวังให้เป็นแม่บ้านหรือทำงานนอกบ้านในสังคมยุคสมัยนั้น

2.3 วิธีชีวิตผู้หญิงไทยมุสลิมก่อนแต่งงาน

ผู้หญิงไทยมุสลิมนิยมเริ่มต้นการทำงานนอกบ้านตั้งแต่ตอนไหน เริ่มทำงานนอกบ้านอายุเท่าไร ครอบครัวมีการเปิดทาง สนับสนุน ผลักดัน ส่งเสริมการทำงานนอกบ้านอย่างไร เช่น ด้านการศึกษา ด้านเงินทุน เป็นต้น

2.4 วิธีชีวิตหลังแต่งงานของผู้หญิงไทยมุสลิมทำงานนอกบ้าน

บทบาทหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นหลังจากแต่งงาน ผู้หญิงไทยมุสลิมมีการจัดการบทบาทหน้าที่ ภรรยา ลูกสะใภ้ มารดา ในขณะที่ทำงานนอกบ้านอย่างไร การทำงานนอกบ้านส่งผลต่อวิถีชีวิตหลังแต่งงานของผู้หญิงไทยมุสลิมอย่างไร บทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวมีการรับผิดชอบอย่างไร รายจ่ายในครอบครัวใครรับผิดชอบ เมื่อมีลูกมีการวางแผนอย่างไรหากต้องทำงานนอกบ้าน สุดท้ายคาดหวังลูกผู้หญิงในอนาคตกับบทบาททำงานนอกบ้านหรือไม่

3. การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมปัจจุบัน

การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงไทยมุสลิมในสังคมยุคสมัยนี้ ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไร และท่านเห็นด้วยหรือไม่ มีแนวทางแก้ไขอย่างไร

